

**Micro-cosmus, dat is aenmerckingen over de scheppinghe
vanden menschen ofte de kleyne werelt : uut het 1 en 2 cap.
van Genesis t'samen ghestelt**

<https://hdl.handle.net/1874/44630>

Martialis l. 10. Epigr. 14.

Non hic Centauros non Gorgo-
nas, Harpyasque,
Invenies: **H O M I N E M** pagi-
na nostra sapit.

EAG 373

Micro-Cosmus

Dat is,

Kenmerkinghen over de
Scheppinghe vanden

MENSCH E

Ofte de klepne

VVERELT;

Wt het 1 en 2 cap.
van Genesis.

Tlamen ghestelt

Door

Dionysius Spranckhuysen.

TOT DELF,

Ghedrukt by de Weduwe van
zal: Ian Andriez. Kloeting, Boeck-
verhooster aen 't Marktvelt in 't
gulden A, B, C. 1636.

*Achtbaere, Wijsse,
Voorfienige Heeren,*

Mijn Heeren den Offi-
cier, Burghemeeste-
ren, Schepenen, Pen-
fionarifen en Secre-
tarifen der Stadt
Delff.

Achtbb. Heeren.

*En zijn niet al-
leen de heylighe
Schriften, die ons
deurgaens verma-
nen, dat wy moeten acht heb-
ben*

✻ zij ben

ben op ons selven; en dat
yeder, hoeft voor hoeft, schuld-
digh is hemselven te wannen,
te beproeven, te ondersoecken:
Maer als wy de Heydensche
Schriften door-lopen, wy vin-
den oock in deselve veel defti-
ghe Spreucken, aenwysende hoe
heerlyck en lieffelyck, hoe nut
ende nodigh voor den Mensche
sy, de KENNISSE ST-
NES SELFS.

Persius, eene van de oude
Poëten heeft de luyden van
zijnen tijdt met dit korte Vers
gheweckt om op haren staet wel
scherp te letten:

Quem te Deus esse
Iussit, & humana qua parte
locatus es in te, Disce.

Eenen Philemon plaght
te segghen: Nadien ghy een
Men-

Mensche zijt, soo doet u beste
dat alijdt wel te verstaen;
Dat verstaende, soo sult ghy
alijdt een Mensche zijn.

Prijswaerdigh is het woorde
Thaletis, namelijk: Dat hem-
selven te kennen wel swaer is,
maer Zaligh.

Demonax gevraecht zijnde,
wanneer hy eerst hadde
begonnen Wijsheyd te pleghen?
Antwoorde; Van dien dagh
en uyre af, dat ick mijn selven
hebbe beginnen te leeren ken-
nen.

Den raedt van den wijsen
Plato was dese: dat elck een
sich selven Naect soude be-
mercken, buyten alle andere
dinghen, en afghesondert van
zijn omlegghende byvoeghsels.
Daer-en-boven, dat hy hem-
selven

selven Gheheel soude bemerken, om kennisse te krijghen van den Inwendighen onsterffelycken Mensche, die eyghentlijck een Mensche ghenoeemt magh worden: als van den Wtwendighen, die niet meer als een schaduwe is des inwendighen. Wijders, hoe hy soo voor het een, als voor het andere deel, ghehouden is te sorgghen, op dat de waerdigheydt van het onsterffelycke niet en worde ghegheven aen het verderffelycke en aertsche: want als sulcks geschiet, dan draeght sich de Mensche ofte belaccheelijck, ofte beklaeghlijck, dewijle hy is in de dwase Tragi-comædie deses levens.

'T syn alle te samen tresselijke Advijsen, die billick een yeder

Yeder onder ons sullen bewe-
ghen, om tot hem selven te kee-
ren, en met zijn verstant niet
buyten, maer binnen te woo-
nen; Principalyck indien wy
behertigen, dat daer toe komen-
de trouhertighe vermaninghen
van alle de Leeraers in de Scho-
le Iesu Christi.

Daer en is niet, seyt Augu-
stinus, 't gheene een Christen
met sulcken sorghvuldigheydt
behoort waer te nemen, als dat
hy hemselven door sie, soecke en
vinde. De Coninghen zijn
blijde, wanneer sy eenige nieu-
we Eylanden in de Zee hebben
opghedaen, insonderheydt soo
deselve vruchtbaer en rijck
zijn: Maer veel meer reden
heeft een Christen om sich te
verbljden, wanneer hy in hem-
selvens

selven yet vint, 't gheene hy te
vooren niet en wiste, voornem-
mentlyck indien het selve god
is en van Godt ghekomen.

De Oudtvader Chryso-
stomus spreeckt oock seer treffe-
lyck van deselve saecke, seg-
ghende aldus: Wie wijs is, die
tracht eerst en voor alle andere
dinghen Hemselven te ken-
nen, overdenckende wat hy is:
wat boven hem, binnen hem,
en beneden hem is: wat met
hem en teghen hem is: wat
voor hem is ende wat achter
hem. Want dese aenmerckin-
ghen sullen in hem onsteecken
een eerbiedinghe tot zynen
Godt, een liefde tot zynen E-
ven-naesten, een hoogh-ach-
tinghe zynes Selfs, ende een
kleyn-achinghe van de We-
relt

reldt met al hare Ydelheydt.
Maer noch veel bondigher
in dese woorden des Oudtva-
ders Bernardi : Bedenckt wel,
o Mensche, uyt wat oorsaecke
dat u Godt gheschaper heeft,
te weten niet tot zynen voor-
deele, maer uyt lontere goet-
heydt, sonder eenighe uwe ver-
diensten; want hoe konde die
yet verdienen, die noch niet en
was? Bedenckt wel, hoeda-
nigh dat u Godt gheschaper
heeft, te weten nae den Lic-
hame een schoone Creatuere, en
noch schoonder nae de Ziele;
want die droegh Godts heer-
lijck Even-beeldt, was begaest
met Reden, ende gheschickt tot
een eeuwighe Ghelucksaligheyt.
Bedenckt wel, hoe groot de Au-
thoriteyt, Macht en Heer-
* vj schap-

Schappijc was, die u Godt gegheven heeft over zijner handden werck; want des Menschen vreesse lagh op alle Dieren. Bedenckt eyntelijck, uwe Volheydt en uytsteeckenden Rijckdom, in 't ghenieten van duysent en duysendt gaven. Hoe vele en verscheydene dinghen heeft Godt gheschapen tot u onderhoudinghe? hoe vele tot u onderwijsinghe? hoe vele tot u verbeteringhe? hoe vele tot u vertroostinghe? hoe vele tot u vermaeck en plaeystier? waerom dan en soud ghy Godt niet dancken en dienen, loven en lieven alle de daghen uwes levens?

Een seecker heyligh Man placht alijt in zijn Ghebedt te segghen: Domine, noverim

M E,

M E, noverim T E. Dat is,
de Heere geeft doch, dat ick
mijn selven magh leeren ken-
nen, en dat ick u magh leeren
kennen. 'Twas een beknopt
ghebedt; wel heel kort, maer
seer goet: want de kennisse van
beyde die stucken is den Men-
sche soo nodigh, dat hy sonder
dien tot zijn eeuwighen Zalig-
heydt niet gheraecken en kan.

Nochtans men vint de
Menschen van dese laetste en
verdurvene Eeuwe daer inne
gantsch naelatigh. O hoe dun-
ne zijnse ghesaeyt, die Godt
kennen! en immers soo dunne,
die haer selven kennen! Sy
verwonderen haer nu en dan
over de hooghte der Berghen,
de baren vande Zee, den val
vande Revieren, den loop
vande

vande Sterren, en andere dier-
ghelycke dinghen die buyten
haer zijn: maer de miraculen
binnen haer gaen sy voor-by.
Van alle andere dinghen weten
sy geern't rechte bescheyt: maer
min als niet weten sy van haer
selven; Ende dewijle sy niet en
verstaen wat den Mensche is,
ofte wat tot den Mensche be-
hoort, soo en leven sy niet als
Menschen: maer worden den
Beeſten ghelyck in onverstant,
jae worden ergher als de Bee-
ſten in ondeught.

O deerlycke ſaecke! waer
dich om met vele tranen be-
schreyt te worden.

Ick sal by dese gheleghent-
heydt verhaelen de Historie
van een ſeecker Herder, die
ontrent de kant van een sloote
būter.

bitterlyck stondt en weende,
stortende een Reviere van
brack water nyt zynē ooghen.
Wanneer een Cardinael, rey-
sende nae het Concilie van
Constans, desen Herder in't
passeeren sagh, ende den sel-
ven vraeghde, welcke de oor-
saecke was van zynē menigh-
vuldighe tranen, soo heeft hy
eyntelyck, nae lang en diep
versuchten, aldus begonnen te
spreecken: En siet ghy niet,
Heere, de opgheswollen Padde,
die daer kruypt over de aerde?
Dit doet my weenen, dat Godt
my gheschapen heeft tot zyn
Beeldt en Ghelyckenisse, veel
schoonder van ghedaente, veel
gheluckigher van conditie, als
dat vergiftrigh Beest; Ende
nochtans, dat ick ondanckbaer
en

en godloos Menschē, tot noch toe
God mijnen Schepper noyt eens
en hebbe ghedanckt, voor soo
grooten weldaet. De Cardi-
nael wiert door dese woorden
des Herders soo beweeght en
ontroert, dat hy in 't Conci-
lio ghekomen wesende, alles
datelijck verhaelde en uyt-riep:
O S. Augustinus, hoe wel
hebt ghy moghen segghen!
De ongeleerde overtreffen
ons, en nemen den He-
mel voor ons henen wegh;
Daer-en-teghen wy, met
alle onse geleertheyt, wan-
delen nae vleesch en bloet,
zijnde over onse Zaligheyd
t'eenemael onbekommert.

*Dese dingen, Achtb. Hec-
ren, hebben my bewoghen, om
neffens de Scheppinghe van de*

Wc-

Werelt, in consideratie te nemen de Scheppinghe van den Mensch, en mijne aenmerkinghen over deselve in 't licht te brenghen tot stichtinghe der Menschen, en ter eeren van Godt haeren Schepper: op dat groote en kleyne, nae 't exempel der xxiv. Ouderlingen, Apocal. 4. de Croone haer hoofts souden neder-legghen, voor den Throon Ihesus Godts, segghende: Ghy zijt waerdigh Heere te ontfanghen den lof, ende de eere, ende de macht: want ghy hebt alle dinghen geschapen, ende sy syn om uwent wille.

Dat ick dese mijne Meditatie uwer Achtt. voornamentlijck toe-eyghene, en gheschiet niet alleen, om met een teyc-

teyken van danckbaerheydt te
erkennen de eere en weldadig-
heydt, die het ww' Achibb. be-
lieft deurgaens aen my te be-
wysen: maer oock om de waer-
digheyd van de Materie die so-
danigh is, dat alle Menschen,
soo wel van hooghen als van la-
ghen staet, deselve schuldigh
zijn te behertighen, jae de al-
dergrootste ten aldermeesten,

Ghy kent het spreek-woort:
Magistratus virum indicat,
De Magistrature openbaert ee-
nen Man: Komende op het Cus-
sen, sookomt hy op den Toet-
steen. 't Gaet wel, als die ghe-
ne welcke daer toe komen, hun
soo draghen, datmen segghen
magh: Magistratus Virum se
præstat: De Magistraten too-
nen dat sy Mannen zijn. Ghe-
lyck

lijck sy boven de gemeyne Bur-
gherijē in Hoogheydt wylsteec-
En, soo steecken sy oock wyl in
Wylsheydt, Goedt-dadigheydt,
Kloeck-moedigheydt, en voor-
namelijck in de kennisse van
haren God, en van haer selven.

God de Heere wil u Achtbb.
Regeeringhe Zegenen met vre-
de en voor spoet; en u Achtbb.
Persoonen met ghesontheydt en
Zaligheydt. Amen.

V Achtbb. onderdanige
Dienaer

DION. SPRANCKH.

Agape.

Agapetus ad Justinianum ex Stobaeo. Serm. 21

Divinum hoc & primum præceptum discimus; *ut noscat quisque se ipsum.* Nam qui sese novit, Deum cognoscet. Qui Deum novit, Deo assimilabitur. Similis autem fiet Deo, qui Deo dignus fuerit. Deo autem dignus fit, qui nihil Deo indignum committit: sed cogitat res divinas, & quæ cogitat loquitur, & quæ loquitur facit.

Datis,

Dat is,

Wp leeren dit godde-
lycke en eerste Gebodt:

Dat elck een hemselfen
kenne. Want wie hemself-
ven kent/die sal oock God
kennen; en wie God kent/
die sal Godt ghelyck wor-
den. Doch Godt ghelyck
sal die worden / welcke
Godt waerdigh is; en die
wordt Godt waerdigh/
welcke niet en doet dat
God ontwaerdigh is:maer
die goddelijcke saecken
denckt / ende 't ghene hy
denckt spzeckt/ ende 't ge-
ne hy spzeckt doet.

Augusti-

Augustinus in Joan.
Tract. 18.

Alia vita Pecorum, alia
Hominum, alia Angelo-
rum. Vita Pecorum, ter-
renis Voluptatibus æstuat,
sola terrena conquirat, in
hæc prona atq; projecta est.
Vita Angelorum, sola cæ-
lestis. Vita Hominum me-
dia est, inter Angelorum
& Pecorum. Si vivit Homo
secundum carnem, Peco-
ribus comparatur. Sy vivit
secundum spiritum, Ange-
lis sociatur.

Dat is,

Dat is,

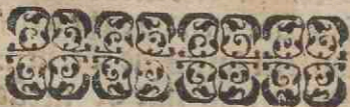
Een ander is het leven
van de Beesten/ een ander
het leven van de Men-
schen/ een ander het leven
van de Enghelen. Der
Beesten leven / huyght nae
bleeschelijcke lusten / soeckt
alleen het aerdische en is
daer toe hellende tot hol-
lens toe. Der Enghelen
leven is alleen hemelsch.
Der Menschen leven is
middelbaer / tusschen het
leven der Engelen en der
Beesten. Indien de Men-
sche nae den bleesche leeft/
so leeft hy als de Beesten:
Indien hy nae de geeste
leeft/ so leeft hy als de En-
ghelen.

Paulus

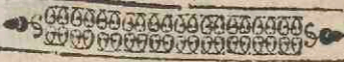

Paulus 1. Cor. 6. 20.

Eert Godt in uwen Lic-
hame, ende in uwen Gee-
ste, dewelcke Godts zijn.

Micro-Cosmus

Ofte

Aenmerckinghe over
de Scheppinghe vande
kleyne WERELT,

Dat is:

Vanden Mensche.

En kunstigh Werck-
meester bouc een schoon
Palleys, ende verciert het
selve met Marmersteen/
met kostelijck Hout/ met Silber
en Gout; niet om dat de Nach-
uplen daer in en upt souden blie-
ghen: maer om dat een Prince/
Coninck/ ofte Keeser sulcx sou-
de moghen bewoonen.

De Wer-
relt is ghe-
schapen om
des Mens-
schen wille.

Op ghelijcke wijze heeft oock
GODT dese groote Werelt soo
heerlijck gheschapen / niet vooz
de Dieren van het Gheberchte/
noch

2 Vande Scheppinghe
nochte vooz de Voghelen des
Luchts / nochte vooz de Dis-
schen upt der Zee: maer vooz
een treffelijcker Personagie, die
als Prince ende Coninck daer
in soude logeeren / en over alles
domineeren.

De Scheppinghe van desen
grooten *DOMINATEUR* des
Werelts heeft Godt den Schep-
per tot op het eynde ghespaert /
ende alle andere Creatueren als
sijn Crox en Hof-ghesin vooz
heenen gheschickt tot zijnen
dienst / op dat hy daer nae vol-
ghende / alles vooz hem selven
bereypt soude vinden: Nament-
lijck den Hemel / die ghelijck een
Pavilloen boven zijn hooft is
upt-ghespannen om hem te dec-
ken: De Werde / die ghelijck een
Ploer en schoon Capyt is neer-
ghelepdt onder zijne voeten om
hem te draghen: Midtsgader
de Sonne / Mane en Sterren /
die ghelijck als Facklen ontste-
ken zijn om hem te lichten tot
zijn bedryf / en soo voorts on-
tallijcke andere dinghen meer.

Daerom

Doen nu alles vaerdigh was /
ende

des Menschen. 3

ende dat vast de Enghelen ende andere Creaturen rondtsomme saghen / ja by maniere van spreken stonden en gaepden / met groeter verwonderinghe uytwachende voor wien sulcx alles bescheert soude wesen / so quam Godt epntelijck met den **MENSCH**E voor den dagh / als met het hooft-stuck van geheel de Nature, ende installeerde den selven in dit rijck en schoon ghebouw des Werelts / als synen Leenhouder en Luptenant.

Den Mensche, het alderbeste van alle Creatueren / schiep God op het alderleste: namentlijck op den seften dagh, dat is op den Dzyddagh / en daer mede nam Godt hepligh-avont / rustende van alle zijne wercken.

Op dat de Mensche zijne uyt-nemende Hooghheid wel soude leeren kennen en verstaen / so en gebuycht de heylige Geest van gheen ander Schepsel soo vele woorden / jae niet van alle Schepselen ghesamentlijck / als van den Mensche alleen.

is de Mensche van Godt best geschapen.

En mer een sonderlingen vlyt beschreben.

Wp beschryft seer pertinente,
N h hoe

Dye din

ghen tepe-
kent. Mo-
ses aen inde
Scheppin-
ghe des
Menschen.

4 Vande Scheppinghe
hoe dat de groote Almachtighe
God tot de Scheppinge des Men-
schen hem selven heeft ghestelt,
ende alvoorens bereydt ghe-
maeckt. Daer nae/ hoe curious
en niet dat hy den Mensche, nae
Lichaem en Ziele ghesformeert
heeft. Eynelijck/ hoe magni-
fijck dat hy den gheschapen
Mensche onthael, ende hoe rijc-
kelijck dat hy den selven ghe-
tracteert heeft.

Geen Philosophen, geen We-
relts-wijse / en hebben sodani-
ge saken opt konnen upt-gron-
den dooz de Natuer en haer
Licht: Alleen Moses, dooz het
ingeven Godts, heeft het ons be-
schreven. 't Is billyck dat wy
daer op letten: want daer en is
naest de kennisse Godts, gheen
nutter kennisse in de Werelt als
dese/ dat de Mensche hem selven
kent.

Welcke
naer sich
moeten
voorden aen
ghemerckt.

Op dat de
Mensche
hem selven
recht leet
sinnen.

Meemt dat yemandt ervaren
ware in alle scientien, so dat hy
verstont den Loop des Hemels,
den Bloet en Ebbe van de Zee,
de eyghenschap van alle Metal-
len en Cruyden, de Rechten en
Wetten

des Menschen. 5

Wetten van alle Volckeren, de Secreten van de Chimije, so verredat hy Loot in Gout wiste te vanderen; Indien hy onder tusschen niet en weet van zijn eyghen ghelegentheid / so is hy in der daet Onwetende. Dit verston den seer wel die gene / welke met groote vergulde letteren / aenden inganck / boven de portale van Apollinis Tempel te Delphos, dese Sententie lieten schryven als een Goddelijck Orakel, vooz-gebende dat sy uyt den Hemel was neder-gedaelt.

K E N T U S E L V E N .

O dat wy dan Ons Selven Eerst beschryft
Orecht kennen mochten / soo Moyses de
laet ons vooz eerst daer op let- Dooz-be-
ten: Hoe sich Godt de Heere ge- reppinghe
schickt / ghestelt / en veerdigh tot de
ghemaect heeft tot des Men- Scheypinge
schen Scheypinghe. ghe des
Menschen.

Moses beschryft ons dat Genes. 1. met dese woorden: Godt sprack: Laet ons Menschen maken, een beelt dat ons ghelijck sy: die daer regee-

A ij ren

6 Vande Scheppinghe

ren over de Visschen inde Zee, ende over de Voghelen onder den Hemel, ende over het Vee, ende over de gantsche Aerde, ende over alle Ghevormte dat op Aerden kruypt.

Tot daer en toe waren alle andere dingen gheschapen dooz het VVOORT. Dooz het selve VVOORT wierden oock gheschapen de Menschen: maer heel anders / als andere dinghen. Want de Scheppinghe van andere dinghen liep Godt in der haest over / en ginck daer kort mede deur / niet meer dan ghelijck een woordt ofte twee sprekende / namentlijck: Het worde dit: Het worde dat. Doch komende tot den Mensche, soo begon desen cours te veranderen / ende Godt spzack op een heel nieuwe wijze. Hoe doch? Hy en seyde niet / Het worde een Mensche, ghelijck hy gheseyt hadde / Het worde licht. Oock en seyde hy niet / De Aerde geve Menschen, ghelijck hy gheseyt hadde / De Aerde bringe voort levendighe Dieren: maer hy maecte vooz heenen een grooten

ten Apparatum en sonderlinghe
VOOR-BEREYDINGE: seggende/
 Laet ons Menschen maken &c.

Even ghelijck een kunstigh
 Meester / wanneer hy vooz wt
 eenighe klepne proefkens licht
 heenen wegh-ghemaect heeft/
 ten principalen komende/zijnen
 hoet af-leyd / zijne mouwen tot
 den ellenboghe op-strijckt / zijn
 handen wijft / zijne heele lic-
 haem in posture stelt / en seyt:
 Wel aen / nu salt eerst gelden.
 Du sal ick alle mijne Cunst te
 werck legghen / en teffens laten
 sien. Even alsoo stelt sich hier
 de Heere onse Godt oock aen/
 met dat hy treet tot de Schep-
 pinghe des Menschen. Hy en
 begeeft sich daer toe niet sech-
 telijck/maer eerst weckt hy hem
 selven op / segghende: Laet ons
 Menschen maken. My dunckt
 dat ick God aldus hooze spreek-
 ken. Wy hebben tot noch toe
 vele goede dinghen gheschapen
 om hoogh en om laegh. Siet
 daer eenen schoonen Hemel/met
 vele Lichten verciert. Siet hier
 een ruym Verrijck / met zijn

8 Vande Scheppinghe
volhept en tieraet. Het Water
griemelt van Disschen: De Ge-
dierten op den Velde springhen
en huppelen dooz malkandere:
De Vogelkens singhen en que-
len: 't Gebouw des Werelts is
voltrocken. Wat seplter? Wat
ghebreecker meer? Niet dan
noch een stuck, namentlijk de
Mensche. Al mijn cunst / mijn
deught sal ick noch eerst te dege
in hem toonen. In hem sal ick
recapituleren en beknoptelyck
vergaderen/wat Hemel en Aer-
de begriipt. Iae ick sal hem
niet alleen maken tot een Kort-
begriip, een Sommier, een kleyn
Paneel en Schilderij van dese
grootte Werelt; maer oock tot een
Beelt, een Schijnsel, een Spiegel,
van mijn selven; soo datmen in
hem alleen alles sal konnen
sien / naementlijk 't gheheele
Schepsel, met den Schepper.

Desen Mensche is ons wyt-
terste wit. Op hem hebben wy
gheooght in alle vooz-gaende
wercken. Op sal onsen Huys-
houder zijn hier beneden / ende
ons op Aerden geen minder eer
en

des Menschen. 9

en dienst bewijfen sichtbaerlijck,
als de Enghelen in den Hemel
doen onzichtbaerlijck. Komt
d^u/ laet ons werck beginnen:
't Is nu de rechte tijt. Komt/
Laet ons Menschen maecken.

EEn wonderlijcke Saecke! En daer
in noteert
hy 1. het be-
raet G^{ods}.
Eerst gaet Godt te *R A D E*,
eer hy tot dit zyn laetste werck
gaet. Daer wort vooz-heenen
ghelept/ om so te spzeeken/ een
Goddelijcke t' Saemen-komste
en Vergaderinghe. De Alder-
hooghste Personagien steecken
't hooft by-een/ en spzeken met
den anderen. Het point van
beradinghe is de Scheppinghe
van den Mensche.

Waer toe so vele omflaghs?
Waeromme doch en heeft God
iust den Mensche niet sonder
Raetpleginge willen ter Werelt
bzeugen/ was het zwaerder een
Mensche te scheppen/ als alle
andere dingen? Geensins. Of
twijffelde Godt hoedanigh dat
hy den Mensche soude schep-
pen? Geensins. Maer met de-

10 Vande Scheppinghe
se maniere van doen heeft Godt
willen aen-wijzen de Excellen-
tie des Menschen boven alle an-
dere dinghen.

Soo groot is des Menschen
Excellentie en Hoogheydt / dat
om zynent wille niet alleen de
heele Werelt geschapen is / maer
dat oock God de Schepper selve
over hem is blijven stille staen /
niet anders dan met sonderling
rijpen en vooz-bedachten Raet
zynent halven yet & doende.

Men soude hier moghen vra-
ghen / met wien dat Godt den
Schepper zich heeft beraden?

Godt spreekt hier als met
meer *ANDERE*: want hy seyt /
Laet ons Menschen maken; en
niet / Ick wil of sal Menschen ma-
ken. Lieve doch / met wien
spreekt hier Godt de Schep-
per? Wie is zynen Mede-
schepper? Sommighe segghen /
dat Godt de Vader hier met hem
selven spreekt; maer ten slyt
niet. Want dat permant hem
selven sal aen-spreken / is onge-
rijmt; Veel ongerijnder is / dat
permant hem selven alleen noe-
men

men sal : wy luyden. **Wat**
Schoen-maecker / sept **Basilius**,
 sittende by zijn werck / sal opt
gghen / wanneer hy alleen is /
 en niemant by sich heeft? **Komt** /
 laet ons **Schoenen** maecken.

Maer sy **Werpen** ons voor /
 dat een **Kepser** of **Coninck** wel
 ghewoon is in syn **Ordonnan-**
 tien en **Placcaten** te segghen :
Wy lasten : **Wy bevelen**. **Daer**
 op dient dit tot antwoorde / dat
 de **H. Schrift** sulcken ghewoon-
 te niet en heeft. **Men** en sal niet
 een eenigh **Exempel** konnen
 voort brengen wyt **Gods** woort
 seyd **Aben-Esra**, dat een groot
Potentiaet opt van hem selven
 soude gesept hebben: **wy luyden**.

Ander meynen / dat **Godt** de
Vader, als hy seyd / **Laet** ons
Menschen maken, aen-ghespro-
 ken heeft de **H. Enghelen**, ofte
 de **Elementen**, en met namen de
Aerde. **Doch** sodanighen **Opi-**
 nie en is niet alleen ongerijmt /
 maer oock lasterlijck: want dan
 souden de **Engelen**, midsgader
 de **Elementen**, of de **Aerde** so wel
 onse **Scheppers** wesen / als **Godt**.

Plato in
 Timæo.
 Philo Iud.
 de opif. man-
 di.

12 Vande Scheppinghe
Wat waer dat anders / als de
Enghele en Elementen tot Go-
den maecken?

Ghy sult seggen: Sprac God
de Vader niet met hem selven /
Sprack hy oock niet met Enge-
len, Elementen, of andere Crea-
turen? met wien sprack hy dan /
als hy seyde / Laet ons Menschen
maecken? Ick antwoorde een-
voudelijck / dat dit gheweest is
een Ghespreck van de heylighe
DRIE-EENIGHEIT. Anders
en kan het met gheenen glimp
verklaert worden. Godt de Va-
der sprack hier met Godt synen
Sone, ende met Godt den heylig-
hen Geest. Dese drie Personen
des eenighen Goddelijcken we-
sens, ginghen t'samen te rade o-
ver de Scheppinghe des Men-
schen. Doo?waer een stuck van
grooter importantie,

Genomen
in het Con-
fessioe der
H. Drie-
eenigheit.

2.
Het be-
slyt Gods /
dat hy den
Mensche
soude in-

Mer wat heeft dese Drie-ee-
nighe Godt in synen Raet
van den Mensche besloten? Dit
te / dat hy den selven wilde ma-
ken **GHELYCK HEM SEL-
VEN.**

VEN. De Resolutie was dese: drucken son
Beelt.

Laet ons Menschen maken, een beelt dat ons ghelijck sy; ofte/ so ghentlijck de woorden luyden in de heylighe Tale: Laet ons den Mensche maken, nae onsen beelde, tot onser ghelijckenisse. Hoozt daer: God vanden Hemel wil maecten eenen Aerdtsehen Godt; ende dat sal de Mensche, dat sal Adam wesen. Adam wiert gheschapen van Adama, van der Aerden. Dit hadde hy met andere Creatueren gemeyn: maer dat hy in zijn Aerden-vat Gods beelde droegh / was zijn eyghen en besonder Privilegie. So dat ons hier vooz-komt een saecke van noch veel grooter importantie / als de vooz-gaende.

Ten is ghewisselijck gheen kleyn Poinet van Eere / te representeren ofte af te beelden den alderhooghsten Godt, den Coninck aller Coningen / den Heere aller Heeren. Ende geen ander Creature op Aerden / als den Mensche, heeft Godt dese Eere ghedaen. Den Mensche alleen heeft

14 Vande Scheppinghe
heeft hy in-gedrukt zijn Beelt,
zijne Gelijknisse.

Ontallijcke Formen, Beelden
en Gedaenten hadde Godt o-
der handen ghelijadt in den He-
mel en op Aerde: als ten Exem-
pel/ de Sonne/ Maene/ Sterren/
Boghelen / Dieren / Visschen/
Wormen/ Wormen/ Cruyden &c.
Maer gheen van alle dese For-
men heeft Godt ghevolght inde
Scheppinghe des Menschen.
Wat dan? Als hy den Mensche
maeckte/ so maeckte hy een Co-
pye van hem selven. Alle Beel-
den huypen God waren te slecht
en te gering/ als dat de Mensche
daer nae soude geformeert wor-
den. Godt selve wilde zijn te-
ghe-beelt wesen. Zijn eyghen
beelt en gelijknisse wilde Godt
den Mensche laten draghen. O
uytnemende Heerlijckheyt! Pau-
lus hier op ooghende / dorst wel
stoutelijck seggen: Wy syn Gods
ghellachte. Actor. 17.

Derhalven wy en moghen dit
poinct niet slechtelijck voor-
gaen/ nochte in den wint slaen/
als ofte daer aen wepnigh ghe-
legen

legen ware. Wy sien immer s/ dat Godt selve ter deser oorsaec- ke met den Mensche pronckt/ als met het puyck spner Schep- selen. Den Mensche heeft hy mede ghedeelt wat in hem sel- ven is/ wel-verstaende soo/ dat het *accidentaliter*, ofte toevalligh sp in den Mensche, 't ghene *essen- tialiter*, ofte wesentlijk is in Godt. Wunders/ dat Godt alles hebbe volkomentlijk, sonder mate: Doch de Mensche onvol- komentlijk, nae de mate der gaven Godts. Eynteljk dat het God hebbe onveranderlijk: maer de Mensch veranderlijk.

Laet ons wat dieper treden in dit hooghe Mysterie, en naer- der onder-soecken hoe ofte op wat wijze dat de gheschapene Mensche, in zynen eersten onbes- vleckten staet/ghedraghen heb- be het **B E E L T** van Godt zynen Schepper. Subtyle disputatien beveelen wy de hooge Scholen; ende sullen alleenlijk insien/ wat ons de heylighe Schriften daer van leeren.

Getuygh- nissen der H. Schrift van dit Beeldt Godts.

De Prediker seyd in zyn 7 cap. *Pred. 7. 30.*

Dat

16 Vande Scheppinghe
Dat God den Mensche inden Be-
ginne Oprecht gheschapen heeft.

Sap. 2. 23. De Wijseman seyt Sap. 2. dat hy
den Mensche geschapen heeft to
onsterffelijckheyd, ende gemaect
ten beelde, dat hy ghelijck soude
zijn als hy is. Iesus Syrach seyt
Syr. 17. 3. cap. 17. Dat hy hem gaf vernuft,
verstant en kennisse: Dat hy hem
wees beyde goet ende quaet: Dat
hy hem sonderling heeft aen-ge-
sien, ende ghetoont zijne Maje-
steyt.

Het Nieuwe Testament leert
ons / soo wanneer dit supbere
Beelt Godts dooz Adams val ver-
duystert / ende by-nae gheheel
vernieticht was / dat het selve
in ons wederom vernieuwt en
op-gerecht wort dooz den twe-
den Adam, Iesum Christum, als
hy ons brenghet tot kennisse
Godts / tot hepligheyt / tot ge-
rechtigheyt des levens / tot vze-
de en tot vzeughde in den hepli-
ghen Geest &c.

Paulus betuygt dit doozgaens
1. Cor. 1. 30 in zijne Send-brieven, Christus
is ons

des Menschen. 17

is ons van Gode gheworden tot
 Wijsheyd, en Rechtveerdigheyd,
 en Heyligheyd, en Verlossinghe,
 segt hy 1. Cor. 1. Ende 2. Cor. 3. 2. Cor. 3. 18
 segt hy: Met onbedeckten aen-
 sichte de claerheyd des Heeren als
 in een Spieghele aenschouwende,
 worden wy na het selve Beelt ver-
 andert, van klaerheydt tot klaer-
 heydt, als van des Heeren Geest.
 Hy seyd Ephes. 4. dat den nieu- Ephes. 4. 24
 wen Mensch nae Godt ghescha- Coloss. 3. 10
 pen wort in ware heyligheydt en
 gherechtigheyd. Tot alle nieu-
 we Menschen segt hy. 1. Cor. 3. 1. Cor. 3. 22
 't Is al uwe: het sy Paulus, het sy
 Apollos, het sy Cephass, het sy de
 Werelt, het sy het Leven, het sy de
 Doot, het sy het Teghenwoordi-
 ghe, het sy het Toekomende: 'tis
 al uwe. Ghy zijt Christi, en Chri-
 stus is Godts. Ende wat kander
 heerlijcker bedacht worden als
 't ghene hy seyd 1. Cor. 6. Weet
 ghy niet, dat de Heyligen de We-
 relt oordeelen sullen? Weet ghy
 niet dat wy de Enghelen oordee-
 len

18 Vande Scheppinghē
len sullen? hoe veel te meer tijte-
lijke dinghen.

Wat wij-
fende dat
het gelegen
was.

In
's Menschen
Ziele.

Wt alle dese en dierghelijcke
passagien der H. Schrifure ka-
men ghenoeghsaem af-nemen/
dat Godts Even-beeldt voorna-
mentlijk ghelegen is gheweest
in's Menschen ZIELE. s Men-
schen Ziele heeft Godt soo ghe-
schapen/ dat sy was geeste-
lijk/ onsterffelijk/ vernuftigh/
wijs/ hepligh/ rechtvaerdigh/
goetaerdigh/ vrydadigh/ bly-
moedigh/ reyn van alle quaet/
jae van alle hellinghe tot het
quaet.

Ende om noch wat beschepe-
delijcker daer van te spreucken:
In het VERSTANT des Men-
schen was sulcken licht en clae-
heyt, sulcken uptstekenden wijs-
heyt/ dat het overdroegh. Hy
kende den aert en natuere van al-
le Creatueren, niet alleen van
Crupden/ Boomen/ Bloemen:
maer oock van Disschen/ Doga-
len en Gedierten/gebende elck
zijnen name. Hy kende zijn E-
yam datelijck/ met dat hy desel-
ve sagh/ en hy wist dat sy was
bleesch

bleefsch van zynen bleefsch; **Ia**
 hy propheteerde hy die occasie/
 van de onderlinghe liefde en
 trouwe der Echtghenoten. Hy
 kende Hem-selven, ende zynen
 geluckzaligen Staet. Hy ken-
 de Godt en zynen hepligen wille;
Iae ginck met den selven fami-
 liaerlyck omme/ghelyck den ee-
 nen vrient met den anderen. In
 's Menschen **VILLE** was een
 conformiteyt ende eenparich ac-
 coort met den wille Godts, mede-
 brengende een net geproportio-
 neerde Gherichtighejdt. In
 's Menschen **AFFECTEN** of-
 te Genegentheden was een ghe-
 stadighe Geregeltheyt, so dat al-
 le de lusten en beweginghen zyn-
 nes ghemoets stillekens volgh-
 den het ghebodt van de Rechte
 Redelijckheydt, niet een haer
 breeet gaende byten het Spoor.

Kortelijck/ de gantsche Wijs-
 heyt/ Gerechtighejt en Heplig-
 hejd/ welke Godt in de Thien
 Gheboden van ons afvoordert/
 met belofte van Geluck en Za-
 lighejdt / die heeft de Ziele van
 den eersten Mensche ten vollen
 ghe-

20 Vande Scheppinghe
ghehadt / Soo dat sy was een
Spieghele van de Wet, ghelijck de
Wet is een Spieghele van Godt,
en van zijn heylighe Natuere.

In
's Menschē
Lichaem.

Ondertusschen soo en moeten
wy niet dencken / dat des Men-
schen *LICHAEM* 't eenemael
mis-ghedeelt sy gheweest. **O**
neen! Waer het selve heeft oock
weynigh of veel gheparticipeert
van het Beelde Godts: want hoe-
wel het Lichaem ghenen Geest
en is / ghelijck Godt, nochtan
het was in zijnen eersten Stant
seer schoon / supber / sterck / vaer-
digh / niet onderworpen zwach-
heden / smerten / siekten / veel
weynigher de doot. Waer de
Mensch onsondigh ghebleven /
hy ware oock soo wel nae Lic-
haem, als nae Ziele eeuwich
ghebleven / ghelijck eenen God.

In
's Menschē
Persoon.

Noch en hebben wy 't niet al
ghesept: want gelijck het waer
is / dat God syn even-beelde heeft
laten bliicken / ten deele in des
Menschen Ziele, ten deele in
des Menschen Lichaem, soo ist
oock seker dat hy 't noch op een
ander maniere heeft doen schijn-
nen

nen in *soto supposito*, dat is in den gheheelen **PERSOON** des Menschen.

Het en was voorwaer gheen klepne strale van Godts Beelt, als de Mensch van Godt ontving dat hooghe **GHEBIEDT** over alle Creatueren in dese benedenste Werelt. Ja dit poinct zijnes Beelts alleen druckt Godt klaerlijck int / en deduceert het wijtloopigh: want gheseyt hebende / Lact ons Menschen maken, nae onsen beelde, tot onser ghelijckemisse: soo voeght aenstonts dese woorden daer by / *die daer regeere over de Visschen inde Zee en over de Voghelen onder den Hemel, en over het Vee, en over de gantsche Aerde, en over alle Gevormte dat op Aerden kruype.*

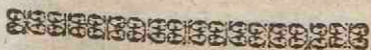
Hier krijght de Mensch op zijn hooft een Croone Imperiael. Godt dillateert de macht en auctoriteyt des Menschen over Zee / en over Lant / en over alles wat inde Zee en op het Lant is. Gelijcker in den Hemel niet hoogher en was van Godt: soo en wasser oock op Aerden niet
 hoo-

22 Vande Scheppinghe
 hoogher als den Mensche/ seyd
 Chrylostomus. Den mensche
 stelde Godt in zijn plaetse tot een
 Regent en Coninck van alle
 Dissen/ Voghelen en Gediets-
 ten der Aerden/ niet alleen sam-
 me/ maer oock wilde/ geen uyt-
 ghesondert. Hy mocht onder
 Lecuwen / Tyghers / Beeyen
 en Crocodijlen wandelen sonder
 Dreesse; Ende sy mosten haer
 alle onder hem verdemoedigen/
 als onder haren Heere.

Wat wil ick veel seggen: Den
 Gantschen Aert-bodem en alle
 Creatures, die daer op woenen/
 hoe machtigh en moedigh dat sy
 soek zijn/ stonden tot des Men-
 schen ghebiets. Hy en behoefde
 niet ter Jacht te gaen met
 Paerden en Honden / met Net-
 ten en Stricken / niet Speeren
 en Bussen / om deselve te van-
 gen/ gelijkmen nu moet: maer
 een woort/ een knick hadde doen
 meer ontsaghs/ als nu alle ghe-
 welt. Dit was voerwaer een
 uytsteekende heerschappije, die
 tegenwoordigh de machtighste
 Vorst ter Werelt missen moet/ en
 die

die wy in desen onsen staet nau-
lijcks en konnen begrijpen met
alle onse Sinnen.

Siet hier / wat dat gheweest
is het heerlijcke Even-beelde
Gods, 't welke Godt voo?-nam
den Mensche mede te deelen in de
Scheppinghe.

Moses gaet voort en wijst
Mons aen / hoe dat oock Godt
nae dit zijn Beraet en Besluyt is
voort-gegaen tot de **VV T V O E**-
R I N G E van dien. Inde vol-
ghende Versen rhoont hy korte-
lijck / dat de Mensche van Godt
gheschapen en ghezeghent is :
Maer in het volghende Capittel
vat hy dit stuck wederom op /
en maect daer een breeder en
naerder beschrijvinghe van de
Scheppinghe des Menschen,
waer wyt wy genoegsaem kon-
nen leeren / hoe nettekens ende
curieuslijck / met wat een wijs-
hepdt ende verstant / dat Godt
den Mensche insonderhepdt ghe-
fabriqueert hebbe.

Ten twee-
de beschijft
Moses de
Scheppin-
ghe des
Menschen
selfs.

24 Vande Scheppinghe

Genes. 2. 7.

De woorden Mosis zijn dese: God de Heere maecte den Mensch, uyt den clompe der Aerden: ende hy blies hem in den levendighen Aeffem, in zinnen neuse, ende alsoo vuert de Mensch een levendighe Ziele.

De Mensch bestaet uyt Ziele en uyt Lichaem, gelijk uyt Hemel en Aerde. Aerts is het Lichaem: Hemels is de Ziele. Bepede te hoop maken sy eenen Mensch, die ghelijck een kleyne Werelt is. Ende dewijle wy naest Godt, geen hoogher en naerder Schat hebben / als ons eyghen Lichaem en Ziele, die wy dagelijks met ons draghen / soo en waren wy niet waerdigh Menschen ghenoemt te worden / indien wy ons uytterste beste niet en wilden doen / om deselve recht te leeren kennen.

1.
De Scheppinghe van
des Mensch-
schen Lic-
haem.

't Maect het **LICHAEM**, als Moses seyt / dat Godt uyt een clomp der Aerden, den Mensch maecte. Noete maer rijcke woorden: want sy laten ons sien de Materie en de Forme van onse Lichamen. Niet slechter en isser als de Materie en Stoffe:
Niet

Niet schoonder als de Forme en
Ghedaeente van dien.

De Materie en Stoffe is Aerde, Het welc
ke slecht is
in Stoffe,

ofte om beter te segghen het
STOF der AERDEN. Want

so upden eyghentijck de woort-
den Moÿs: Gods maechte den Men-
sche uys het stof der Aerden. Dat

Stof, Aerde, Assche het tuch-
jen is / waer upt ons Lichaem
bestaet / getuyght de V. Schrif-
tuere deurgaens. Abraham, in

zijn ghebedt leggende voor den
Heere synen God / seyde met een
groote neersachtighepdt / Oh

siet: Ick hebbe my onderwon-
den te spreecken met den Heere,
hoewel ick Stof en Assche ben.

Stoffe is ons begin: Assche is
ons eynde. David seyt in zynen

103 Psalm: De Heere bekennt
wat wy voor een werck zijn: hy
denckt daer aen, dat wy Stof zijn.

Paulus noemt de Menschen Aer-
de-vaten. 2. Cor. 4. 7. en haer
Lichaem een Aertschen Taber-
nakel. 2. Cor. 5. 1.

Belijck in dese Aerde heym-
lijck steken en verburghen zijn
de andere Elementen, Water /
Lucht

Gen. 18. 27.

psal. 103.

14.

26 Vande Scheppinghe
Lucht en Water: alsoo worden
noch tastelijke teyckenen van
alle de vier Elementen in onse
Lichamen gespeurt. Ons Vleesch
en Been is als Leem en Steen.
ons Bloet / als Water: onsen
Adem / als Lucht: en onse
Wermte / als Oper.

Oock moeten onse Lichamen
tot haer onderhoudt de hulpe
van de vier Elementen gebruyc-
ken / ofte sy en konnen niet be-
staen. Hitte en Wermte moeten
sy hebben: so niet / sy verstijben.
Wint en Lucht moeten sy heb-
ben: so niet / sy versticken. Wa-
ter en Vochtigheydt moeten sy
hebben: soo niet / sy verdooren.
Wroot en Duchten der Aerden
moeten sy hebben: soo niet / sy
vervallen datelijck.

Als dan Moses seyd / dat Godt
des Menschen Lichaem schiep
uyt eenen klomp Aerden, hy en
wil daer mede niet uyt-slypten
de andere Elementen, nament-
lijck Oper / Lucht en Water /
even als ofte die niet ghemeyn
en hadden met 's Menschen Lic-
haem. Maer dit wil hy alleen-
lijck

lijck aenwijzen / dat de Aerde
was de voornaemste Materie
vanden.

De eerste Mensche was vander 1. Cor. 15.
Aerden, Aertsch: seyd Paulus. 47.
1. Cor. 15. Daerom wiert oock
billijck in de Hebreusche spra-
ke de eerste Mensche ghenoeemt
Adam, van Adama, dat te seg-
ghen is Aerde, roode mozighe
Aerde. In de Latijnsche tale
wort de Mensche ghenoeemt Ho-
mo, ab humo: om dat hy van der
Aerden ghenomen is / om dat hy
Aerde is / en om dat hy weder-
om tot Aerde komen sal. In de
hooghe en Neder-Duytsche ta-
le wort hy genoemt Mensch, als
ofstemen seyde Men-asch, dat is /
niet dan asch, enkel asch.

Wat konde Gode van al de
dinghen deser Werelt in han-
den nemen / om 's Menschen Lic-
haem daer uyt te maecken / dat
gheringher ware / als eben dit?

Onder alle Schepselen Godts
en isser niet slechter als de Ele-
menten: onder alle Elementen
niet slechter als de Aerde: onder
alle soorten van Aerde niet

28 Vande Scheppinghe
flechter als die roode Aerde,
welkemen in den gront van de
Mozassen vint; ofte om noch
beter te segghen/ niet flechter
als Assche, niet flechter als
Stof: want het Stof is een ghe-
dissolbeerde/ ontbonden en ver-
brieselde Aerde. Wat isser doch
dozder als het Stof? Wat isser
flechter als het Stof? 't Minste
windeken drijft het wegh/ dat
het daer heenen stuift.

Ten kortsten gheseyt / daer
en is ter Werelt niet flechter
als de Stoffe, daer upt des Men-
schen Lichaem ghemaect is.
De Stoffe onses Lichaems is
Stof.

Maer
heerlijck in
Gedaente.

Maer wat een heerlijcken
FORME ofte Fatsoe heeft God
dit stof der Aerdenghegheb en?
Moses seyd / dat Godt upt het
Stof des Menschen Lichaem
heeft gheformeert. Geformeert,
dat is te segghen ghebeelt / ofte
aerdigh en geestighlijck ghe-
wrocht / even ghelijckmen upt
een klompje Gouts een koste-
lijck Juweel / ofte upt een stuc-
ken Was een kunstigh Beeldt /
ofte

ofte wpt een hant vol Leems een
supper Dat maect.

Ghewisselijck / soo grooten
kunst sietmen in de Structure
van 's Menschen Lichaem, Wt-
wendigh en Inwendigh, dat het
met tonghen niet ten vollen en
is wpt te spreekken.

Om eenigh beschept daer van Soo wpt
wendigh.
te hebben / laet ons den Men-
sche eens van buyten aensien/
ende letten op de Proportie, op
de Dispositie, en insonderhepde
op het Ghebruyck of de Nuttig-
heyd van alle zijne Leden.

Hoe net en propijs is de pro- In de pro-
portie aller
Leden.
portie des Menschelijcken Lic-
haems? De lengte van diē bestaet
in 4 Cubitus, ofte in 6 Voetē. Cu-
bitus is de mate / van 's Men-
schen Ellenboge af tot het laet-
ste van de Hant / of tot den wpt-
tersten tip van den middelsten
Vingher toe / maeckende ander-
halven Voet. Een Voet bestaet
in vier Palmen des Hants. Een
Palme bestaet in de breefte van
vier Vingheren te samen op een
gheboeght zijnde. Mederom /
als de Menschē beyde zijn Ar-
B ij men

30 Vande Scheppinghe
men van hem steekt / den eenen
ter rechter / den anderen ter
lincker zijde / dat een Vadem
ghenoemt wort / dan repekt hy
even soo wijd / als hy lanck is.

Des Menschen Hant, als
mede des Menschen Aengesicht
van zijn Hoof-hayren af tot
het onderste van zijn Kinne toe /
is pas het chiende deel van de
lengte zijnes Lichaems.

Een wel gheproportioneert
Aengesicht is onderscheyden in
drie ghelijcke deelen : het eerste
deel is van de Hoof-hayren af
tot de Wijnbrauwen toe : het
tweede / van de Wijnbrauwen tot
de Neusgaten : het derde / van de
Neusgaten tot de onderste Kinne.

Het Ooghe, van den eenen
hoeck tot den anderen gemeten
zijnde / maect even het 45 deel
van 's Menschen lengte ; ende
ijust soo wijd staet oock het een
Ooghe van het andere. De
Neuse maect het 30 deel. Een
Neusgat het 180 deel. Den om-
metreeck van den Mont, insghe-
lijcx van het Oore, midsgaders
de hooghte van den Hals, het
15 deel.

15 deel. De Borst maect ontrent het sefte deel. Den Navel is het Centrum, ofte middelpunct van 't gheheele Lichaem, soo dat eenen Passer gheset zijnde met het eene been in of op den Navel, met het andere been raken sal het uytterste soo van 's Menschen Teenen als van des Menschen Vingheren, zijn Armen en Handen recht op boven zijn Hoofd gestreckt zijnde. In 't korte / daer en is niet een Lic aen het Menschelijcke Lichaem, noch kleyn / noch groot / ofte het selve heeft zijn Proportie die wonderbaerlyck is / en die het niet en kan derben sonder letsel van zijn schoonhejdt.

Wilmen nu oock eens aenmercken de Dispositie van dien : te weten / hoe gevoeghlyck God alle Leden geschickt en elck een bequame plaetse gheassigneert hebbe / jae de gheheele Stature van 's Menschen Lichaem, wy sullen ons billijck verwonderen over de wijsheydt Godts, die daer in seer uytnemende glinstert.

In de *Orn*
domantie
aller Ledt.

De Mensch gaet stept over-
 ende / niet met den hoofde om
 laegh gheboghen nae de Aerde
 toe / ghelijck de Beesten: maer
 om hoogh verheven nae den
 Hemel toe. *Vat klaerder bewijs*
soudemen kunnen by-brenghen, dat de
Werelt gheschapen is om des Men-
schon wille, en de Mensch om
Godts wille, seyt Lactantius, als
dit dat hy alleen onder alle Creaturen
zijn Hoofd op-steekt nae den Hemel
toe, ghelijck of hy van Gode ware op-
ghelicht van der Aerden, om nae hoo-
gher dinghen uyt te sien, te wieten nae
den Hemel en den Hoere des Hemels?

Lactant. l. 7.
 Inst. c. 5. &
 lib. 3. c. 9.

's Menschen Hoofd en is niet
 langwerpigh / nochte drie of
 vierkantigh van Godt gescha-
 pen: maer ront / ghelijck den
 Hemel / die de perfecte Figure
 heeft. Ja de Ouden plachten in
 des Menschen Hoofd ofte aen-
 ghesicht te verthoonen de seven
 Planeten des Hemels. Bepde de
 Ooghien sepden sy / die waren
 ghelijck Sonne en Mane: bepde
 de Ooren, ghelijck Mars ende
 Mercurius: bepde de Neusgaten,
 ghelijck Saturnus en Iupiter; en
 de den

de den Mondt, ghelijck Venus.
 Een ander seyd / dat Godt de Cicer. 1.2. de
 Vijf-sinnen, de Spyons van alle Natu. Deor.
 dinghen / wonderbaerlijck in 't
 Hooft te samen ghestelt heeft.
 De Ooghen, ghelijck schilt-
 wachten / hebben de opperste
 plaetse in dit Casteel / om aē alle
 kanten neersigh toe te sien. De
 Ooren, waernemers van het
 gheluyt dat de Ooghen niet en
 konnen sien / staen neffens desel-
 ve om hoogh / overmids het ge-
 luyt van natueren meest om
 hoogh vlieght. Den Smaeck,
 proever van de spijsse en dranck,
 heeft zyn logijs in den Mont.
 Recht daer boven staet de Neu-
 se, ontfangher van den reuck,
 om dat deselve bande spijsse ende
 den dranck / die den Mont ghe-
 boden wort / eerst en alvoorens
 soude oordeelen / en door den
 reuck onderschepden de be-
 quaemheyt ofte onbequaemheyt
 des selvigen. Alleen 't gevoelen
 heeft het Hooft met alle andere
 Leden ghemeyn / op dat het ghe-
 heele Lichaem soude mogen ges-
 waer worden wat tot zyn scha-
 de

34 Vande Scheppinghe
de streckt / slaghen / nepen / quets-
suren / jae de minste aenstooten
van hitte of koude.

Sommighe vergheelijcken des
Menschen Lichaem by een om-
ghekeerden Boom, ende sy mey-
nen dat de Mensche daerom van
de Griecken gheuoemt wort *an-
thropos*, als *anatropos*: Want een
Boom heeft zijn Wortel / gelijk
zijn Hoofd / om laeg inde Aerde;
ende zijne Tacken staen gelijk
Armen en Beenen om hoog in-
de Lucht. Daer-en-teghen
heeft de Mensche syu Hoofd / ge-
lijk zijne Wortel / om hoog
staende; ende zijne Armen / zijne
Beenen / ghelyck zijne Tacken /
om laegh hangende. Een Boom
neemt zijn voetsel door de Wor-
tel van beneden / en sent het sel-
ve opwaerts nae de Tacken:
Doch de Mensche ontfangt zijn
voetsel van boven door den
mout / en sendt het selve neder-
waerts tot alle andere Leden.

In de Nut-
tighepdt
aller Leden.

Souden wy nu oock van Lit-
tot Lit gaen / en ordentelijck
aenwijsen de Nuttighepdt van
elck in het besonder / een ghes-
heelen

heelen Bybel wiert upt dit ons
 werck. Nochtans om niet t'ee-
 nemael te zwingen/ Let eens op
 's Menschen Beenen: wat zijn
 die anders als Stijlen en Pilaer-
 nen, dragende 't geheele Huy?
 Let eens op 's Menschen Voe-
 ten: wat zijn die anders als
 twee Vleugelen, 't Lichaem voe-
 rende/ waer het wesen wil? en
 wat sal ick segghen van zijne Specta-
lijcken der
Handen.
 Handen? Deselve zijn ghelijck
 neerstighe Dienst-knechten, die
 met een groote eendrachtighepd.
 elckanderen helpen arbeiden.
 Sy zijn Griffieren van 's Men-
 schen Verstant, die zijn meynin-
 ghe met een sanderlinghe bes-
 quaemhepd door de Pen op het
 Papier setten/ ende daer van
 getuygen doock nae zijnen doot.
 Sy zijn Simmen vande Nature,
 die Godis wercken behendigh-
 lijk naebooten/ en sulcks alte-
 mets doen dat groot mirakel
 schijnt te wesen.

Wie en sal sich niet verwon-
 deren over de Duyve van Arc-
 hitas Tarentinus, welke van
 Hout ghemaect zijnde/ door de
 B vj Lichte

36 Vande Scheppinghe
Lucht bloogh / ghehijck andere
Doghelen? Ofte over den Wijn-
gaert van Zeuxes, die so subtyl en
kunstigh gheschildert was / dat
de Doghelen wt de Lucht daes
op vielen / hoopende met zijne
Dummen haer selven te versa-
dighen? Ende over het Beelt van
Venus, dat Apelles ghemaect
hadde / zijnde soo aerdigh / ende
begaeft met sulcken wtnemen-
den schoonhepd / dat de jonghe
Gesellen / 't selve siende / daer op
verliefsden / niet anders als ofte
het gheweest waer een levende
Personagie? Daerom oock be-
volen wiert / datmen het selve
soude verburghen houden.

Wat een vrent spectakel was
de gelasen Sphaere van Archime-
des, daer inne men den ghehee-
len Loop des Hemels konde
sien? Ende zijnen Spieghel, die
inde volle Zee dede verbranden
de Schepen zijner Opanden?
Ende zijn Instrument, waer me-
de hy een groot gheladen Schip
vertrock werwaerts hy wilde /
dat een groten hoop Menschen /
met al haer kracht / niet een
haz

hant breed / van zijn plaetse en
fouden hebben connen verstellē.

Wat grooter subtylheyt kan-
der bedacht worden / en daer in
de wackerhepdt van 's Men-
schen Handt hem klaerder be-
toonnen soude moghen / als in ee-
nighe klepnigheden / die wy sul-
len verhalen: Namentlyck / dat
de Iliades van Homerus, bestaen-
de in veel duysent Versen, ende
te samen een groot Boeck ma-
kende / door 's Menschen Din-
gheren so klepn en compzes zijn
gheschreven / datmen deselve in
een Noot-schale / ofte den Dop
van een Note beslypten konde.
Een ander timmerde een Schip,
in alle zijne deelen volmaeckt /
met Mast / Zeplen en treplen /
zijnde nachtang so klepn / dat
een Bye met hare vleughelen
t selve konde bedecken. Een
ander heeft ghemaect eenen
Rinck, en dien vereert aen een
seker Prince van Italien, om aen
zijnen Dinger te draghen / waer
in eenen kostelijcken steen stont /
in welchen steen verburghen
was een volmaeckt Horologie
of

38 Vande Scheppinghe
of wywerck / dat niet alleen de
wyzen aenwees / maer doek 't al-
ler wyzen sloegh.

Enighe meynen / datmen de
Hant behoort te houden voor 't
heerlijkste en wytnemenste Lid
aller Leden ; ende niet sonder
reden. Ich en wil niet seggen/
datmen in de Hant , ghelyck in
een Spieghel / wyt hare streepen
en cruppen / kan sien wat ghe-
luck of ongheluck den Mensch
over 't hooft hangt / ghelyck de
Chyromantici ydelijck voor-ge-
ven : Maer 't ghene ich seggen
sal gaet seker ende vast / te we-
ten dat de Hant is als een Lijf-
wacht van 't gheheele Lichaem.
Want gaen wy in den doncke-
ren / wy tasten met de Hant , om
ons niet te stooten : Ballen wy/
wy steken de Hant voor wyt / om
ons op te houden : Worden wy
van quade Menschen / of bitse
Honden / of wilde Dieren over-
vallen / de Hant neemt datelijck
verweerende wapenen / om ons
te beschermen.

o Hant ! o edele gabe Gads !
wat al goets souden wy missen /
indien

indien wy deselve misten. Dooz
 haer worden Hupsen gebouwt/
 Ackerz gheploeght / Wijnber-
 gen en Boomgaerden geplant.
 Sy versozght ons van Cleede-
 ren: Sy repckt ons toe Spijse
 en Drauck / wanneer wy ghe-
 font zijn: Sy berepdt ons Me-
 dicijnen / wanneer wy krank
 zijn. Sonder haer en soude
 nochte de Cunst van Arithmeti-
 ca, nochte de Cunst van de Mu-
 sijke, nochte de Cunst van de
 Geometrije, nochte eenige ande-
 re konnen gheleert/veel min ge-
 practiseert worden. Wy die
 Stom is ghebruyckt zijn Hant
 in plaetse van zijn Tong. 't Is
 de Hant, die den Mensch doet
 spreekken sonder spreekken. Al
 zwijgende/ ende niet dan wenc-
 kende met de Hant, kunnen pe-
 mant doen stil staen / ofte voort
 gaendoen naerderen/ ofte wijc-
 ken. Jae/ hoe souden de alder-
 welsprekenste tonghen van Pre-
 dicanten, Advocaten, en Orateu-
 ren yemand konnen beweghen/
 sonder beweginghe van haer
 Handen? De Hant vertoont de
 ghene

40 Vandc Scheppinghe
gheneghentheyd van het Hert :
Du benautheydt / dan vrolijck-
heydt : Du gramschap / dan be-
daertheydt : ende soo al voort.

Wat meer is / de Hant wordt
ghebesicht in de alderghewich-
tighste Affairen by Godt ende de
Menschen, in 't Geestelijcke en
in 't Wereltlijcke. Sullen jon-
ge Luyden in den Echten-staet
versamelen / sy geven elckande-
ren de Hant op Trouwe. Sal-
men eenen Eedt doen / men
steecht Hant en Vingher nae den
Hemel. Salmen bidden / men
lepd beyde de Handen te samen.

Om met korte woorden alles
te segghen / soo ghebruyckelijck
is de Hant in alle plichten / dat-
ter by nae geen saecke ter We-
relt en gheschiet / ofte sy krijght
en draeght haren name vande
Hant. Van daer komt het / dat
alle Ambachten worden ghe-
noemt Hant-wercken: Dat alle
trouwe en oprechte Menschen
worden gheseyt / reyn van Han-
den te zijn : Dat alle neerstighe
en vaerdighe Menschen rat ter
Hant gheheeten worden.

Wes-
mant

mant de Hant leenen, is soo veel te segghen/ als yemant helpen: aen yemant de Hant legghen, so veel als yemant grijpen/ vangsghen/ slaen: yemant de Hant cussen, so veel als yemant groeten. In plaetse van yet beginnen septmen/ yet by de Hant nemen: In plaetse van vorderen/ Hant-haven: In plaetse van voltrecken/ de laetste Hant daer toe te doen: In plaetse van verlaten/ de Hant af-trecken, ofte van de Hant slaen.

In summa/ de Hant ist by-naal. Ende valter soo veel te segghen tot lof van de Hant alleen/ denckt eens/ watmen al soude connen verhalen tot lof van alle de ypterlijcke Leden onses Lichaems, ofte liever tot lof van Godt den Schepper, die deselve so nut en dienstigh gheformeert heeft.

Maer om noch beter en bree-
der alle de Volmaeckheden van
het Menschelijke Lichaem te
verstaen/so moeten wy het selve
ontleden/openen/ ende van Bin-
nen eens besien. Een Beeldt-
snyder

Als in-
wendigh.

42 Vande Scheppinghe
sijnder toont zijn Cunst aen een
Block/ een grof stuck Hout/ /
het selve uytwendigh gebende
een schoone ghedaente van een
Doghel/ een Visch/ een Bee/ /
of een Mensch: maer inwen-
digh moet hy't laten blijven een
onghefatsoeneert Hout / sonder
eenighe veranderinge/ ghelijck
hy't vont. Anders ginck Godt
te werck/ als hy des Menschen
Lichaem uyt een Merden-clomp
schlep. Want hy heeft het niet
alleen van Buyten eierlijck uyt-
gherust: maer oock van Binnen
immers soo kunstigh op-ghes-
schicht.

In het Hooft heeft hy gheso-
riert de Hersenen, de Schole
van Reden en van Cunst. In-
de Borst heeft hy gheplaetst het
Herte, dat den Stoel des Le-
vens is/en een Onrust dat noyt
stil en staet vooz de Doot. Daer
hy heeft hy ghevoeght de Lon-
ghen, als Blaes-balcken/die de
hitte van het Herte ghestadigh
vercoelē/dooz de versche Lucht/
telckmael in en uyt gaende.
Niet verre van daer heeft ghes-
stelt

stelt de Maghe, die de Cock is van de spijs/welcke 't Lichaent onderhout. Dese Maghe sendt het voetsel nae de Lever. De Lever maect het tot Bloet, en sent het tot de Adren en dooz de Adren, ghelijck dooz vele straten/ tot alle de Leden. Ick ga vooz by de Milte, de Nieren, de Blase, de Semen, de Musculen, en dū sent andere dinghen/ die so vele zijn/dat de beste Anatomicus deselve naulijck en weet te noemen; ende die soo nut zijn/ dat men niet een der selve tot eert belleten/ tot een vlesken toefsonder groot gilver/ en soude konnen derven.

Daer zijnder / welke de inwendighe partijen des Menschelicken Lichaems aendachtelick dooz-siende/ in deselve hebben aen-ghemerckt de alderschoonste Hupshoudinghe en Politie. Want ettelijcke der selver Partijen zijn als een Keucken, dienstigh tot 's Menschen voedinghe/dat is/ *ad Conservationem Individui*. Ettelijcke zijn als een Bruyd-kamer, dienstigh tot 's Men-

44 Vande Scheppinghe
 & Menschen vermeerderinghe/
 Dat is / *ad Conservationem Speciei.*
 Ertelijcke zijn als een Kercke
 en Raet-huys, dienstigh tot
 & Menschen regeeringhe / dat
 is / *ad Conservationem Ecclesia &*
Politia. Daerom stelt oock Pau-
 lus billijk dese schoone Ordon-
 nantie, van alle Leden en Dee-
 len des Lichaems, allen Christe-
 nen vooz ooghen / tot een exem-
 pel. 1. Cor. 12.

II.
 De Schep-
 pinghe van
 des Men-
 schen Ziele.

Een soo schoonen en kunst-
 rijcken Dat is het Menschelijc-
 ke Lichaem, dat God heeft toe-
 ghericht wt het Stof der Aer-
 den; *Wort de ZIELE is noch*
dupsentmael waerdigher / als
het Lichaem. Want het Lic-
 haem hebben wy met de Beesten
 ghemeyn / dewijl het Aertsch is;
 maer de Ziele hebben wy ghe-
 meyn met de Enghelen, dewijl
 sy Geestelijk is.

't Lichaem ten aensien van de
 Ziele en is anders niet / als een
 houten Doosken, vooz een lu-
 weel; als een Koker of Custodie,
 vooz een Instrument; als een
 Masque

Masque of derel voor een schoon
Aenghesicht.

Wat de ZIELE belangt/haer
Scheppinghe beschrijft Mo-
ses met dese woorden: ende hy blies
hem in den levendighen Adem in zynen
neuse. Ten is niet licht om te seg-
gen wat de Ziele is. Inde beschry-
vinghe van de Ziele des Menschen, en
en komen de Philosophen tot noch
toe met elckanderen niet over een, ende
sien sullen moghelyck noyt daer in over
een komen, seyt Lactan us. Wel-
lyck het Ooghe alle sienlijcke
dinghen siet: maer hem selven
niet. Alsoo verstaet oock des
Menschen Ziele de natuere van
kneest alle gheschapene dingen:
maer haer eyghen natuere en we-
sen nautijck.

Hier hoorzen wy / dat de Ziele
is eenen levendighen Adem, een
nen levendighen Blas. Maer
wat is dat te segghen?

Als Moses de Ziele noemt een
ADEM, een BLAS, daer me-
de wil hy niet segghen/dat sy is
eenen Damp, ontstaende upt de
humeuren onses Lichaems: maer
dat sy is eenen Gheest: eenen
Geest,

Lact. libr. de
opif. Dei
c. 17.

Moses
drukt upt
haren Na-
me.

Hy noemt-
te een Adem

om aen te
wijfen haer
geestelijck
wesen.

46 Vande Scheppinghe
Geest, die noch vleesch / noch
beenderen / noch eenigh licha-
melick wesen heeft: eenen Geest,
die soo zaert en subtijl is / dat hy
noch ghesien / noch ghevoelt on
kan worden: eenen Geest, die e-
ben van sodanighen natuere is /
als de heylighe Engelen. Want
ghelijck de Enghelen, van we-
ghen haer geestelijck wesen / by
ghelijkenisse genoemt worden
Luc. 16. 22. Winden: also wort oock hier des
Psal. 104. 4. Menschen Ziele ghenoemt ee-
nen Adem ofte Blas.

De Schilders maelen des
Menschen Ziele als een jong
kindken / varende upt den
mont des genen / welke sterft:
maer 't is ongherijmt. Want
niemant en kan haer wesen
sien / dan alleen Godt, ende de
Engelen, diese draghen in A-
braham schoot, ghelijck Chri-
stus ghetupght vande Ziele La-
zari. Luc. 16.

Luc. 16. 22

Hy noemt-
se een le-
vendighen
Adem om
aen te wij-
fen dat sy is

Doorts / als Moses de Ziele
noemt eenen LEVENDIGEN
Adem, daer mede geest hy ons
te kennen twee notabele eppen-
schappen van de selve.

Eerste

Eerstelijck / dat sy altijd leeft,
 niet alleen binnen in den Licha-
 me; maer oock daer buyten zijn-
 de. Onsterffelijck is sy / ende
 verdwijnt niet met den Licha-
 me: maer blijft naer haer af-
 schept in esse, tot dat sy aen den
 jongsten dach wederom met het
 Lichaem vereenighet wort. Dit
 beweert Christus tegen de Sad-
 duceen Matt. 22. Dit stelt hy
 zijn Discipulen voor ogen Mat.
 10. als hyse vermaent / dat sy
 niet en moeten vreesen voor ee-
 nighe Menschen / die het Lic-
 haem wel können dooden, maer
 de Zielen niet. Verhalven / soo
 wanneer de Heylighen sterben /
 sy laten haer Lichaem de Aerde
 bevolen zijn; maer haer Zielen
 beveelen sy in de bewaringhe
 Godts; ghelijck David Psalm. 31. Psal. 31. 5. 6
 Heere ghy zijt mijn sterckte. In
 uwen handen beveele ick mijnen
 Geest; ende ghelijck Stephanus
 de Martelaer Act. 7. Heere Aa. 7. 59.
 Iesu, ontfangt mijnen Geest.
 Oock können wy lesen Apoc. 6. Apocal. 6. 9.
 Dat de Zielen der afghesturbe-
 ne Martelaren onder den Altaer
 wrack

1.
 Onsterf-
 felijck in
 191.

Eccles. 12.

Matt. 22. 23

24. 2.

Matt. 10. 28

Psal. 31. 5. 6

Aa. 7. 59.

Apocal. 6. 9.

10.

48 Vande Scheppinghe
wraeckroepen over de Moorde-
naers van hare Lichamen.

2.
Wacker
int werck.

Ten anderen/ wanneer Mo-
ses de Ziele noemt een levendi-
ghen Adem, hy wijst daer mede
aen/ dat de Ziele vol levens is,
heel vaerdigh/ heel wacker/ heel
werckelijck/ noyt stil / noyt va-
kerigh/ noyt moede/ altyt woe-
lende / altyt besich met het eene
of met het andere / oock dan
wanneer de Mensch slaept.
Sy woont in een Lichaem dat
zwaer en drabbigh is : maer sy
en dependeert geens is van het
Lichaem. In een Lichaem dat
blint is kanse zyn scherpsien-
de : In een Lichaem dat kreu-
pel is kanse zyn ras en vaer-
digh : jae in het alderzwarckste
Lichaem kanse zyn het alder-
wackerste. Eene is de Ziele in
wesen : maer in krachten en ef-
fecten is sy menighvuldigh/ ge-
lyck de Sonne verscheden is
in werkinghen. De Ziele is
ghelijck een neerstighe en sozche
vuldige Vrouwe/ die in het Lic-
haem ghelijck in haer Huys al-
les bestiert. Sy treckt tot haer/
sp

sy verteert/ sy deelt uyt/ sy drijft
 wegh &c. De uytwendighe Le-
 den en deelen des Lichaems be-
 weeghtse weruaerts sy wil.
 De uytwendighe Sinnen stuytse
 en spentse als vensters van het
 Huys/ waer door sy alle dingen
 van buyten ontfangt in haer
 besondere formen, soo't haer
 goet dunct: Diese versamelt/
 besiet / onderscheydt / verghe-
 lijcht/ waerdeert/ bewaert / en
 epntelijck als het te passe komt/
 monstert tot haer gebruyck. Nu
 ghelijckse door de uyerlijcke
 Sinnen, ten exempel door het ge-
 sicht, bemerckt de uytwendighe
 deelen van eenigh ding dat haer
 vooz-komt / soo merckt sy oock
 aen door haer **VERNFFT** de
 inwendige dinghen/ de substan-
 tie, de krachten &c. Sy on-
 sloopt effecten in oorsaken, en sy
 versamelt alghemeyne naturen
 uyt veel particulieren. Wanneer
 de Ziele met sulcx yet besich is/
 haer licht en ooghe wordt ghe-
 noemt Reden: wanneer sy uyt
 het een en het ander een besluyt
 maeckt/ dat is Verstaant. Wan-
 neer

50 Vande Schoppinghe
neer haer conclusie onsecker of
twijffelachtigh staet / dat heet
Opinie, of Waen: Wanneer sy
haer waerheydt vestet op vaste
en seekere Principia of gemey-
ne en wel-bekende gronden / dat
noemtmen Oordeel; Epitelick/
wanneer sy op alles watter is/
hoogh en leegh / sienlijck en on-
sienlijck / wel gaeuw gelet heb-
bende / onderschept maecht tus-
schen valsheydt en waerheydt/
tusschen deught en ondeught/
tusschen goedt en quaet / dan
steygert des Menschen Vernuft
op den hoogsten Thron / wel-
ke wort geintituleert Wijsheyt.
Siet daer wat al edele en subtij-
le wercken de Ziele verricht
dooz het Vernuft. De *VILLE*
is ghelijck de Hant van de Zie-
le, die met seer teere en delicate
Dingherkens aenmeemt ofte
wegh stoot / verkiest ofte ver-
werpt / te werck stelt ofte staen
latet / alles nae dat het licht des
Vernufts 't selve bequaem of on-
bequaem vint / tot haer ghe-
bruyck. De *MEMORIE* is
der Sielen Proviant-camer, daer

in sy alle kunsten/redenen en saken opsluyt en bewaert/die ont-houdende. De CONSCIEN-TIE is als den Officier en Rich-to: der Ziele: Want na het doen en laten/ concurreert de Siele met Godt/ en sy onschuldicht of beschuldicht/ sy verschyckt of bezedicht den Mensch/volghens het ghetuygenisse hare ghemoets.

o Hemelsche! o Goddelijche Ziele! hoe vele dupsent dinghen vintmen in u Cabinet, elck in zyn ordze en ghelidt. Het Vyer verandert Turff in gloepende Kolen: Het Lichaem verandert Spijse in Bloet: maer de Siele verandert Lichamen in Geesten, sublimerende grove materien in subtyle formen, en alles gelijck makende haer eygen nature, om 't selve bequamelijck te draghen op haer lichte vlerckens. Dus siet de Mensch 't aller upzen dat hy niet en siet/ en heeft als jehghenwoordigh vooz hem staen 't geen verre van hem is.

Alle dese dingē beschiet de Zie-le met een extraordinaire lust en

met een wonderbaerlycke vaerdighepdt. Sy kan met haer gedachten stracks inden Hemel zyn/ stracks weder op Aerden, veel snelder als de Sonne, die in 24. uren rontom den gantschen Hemel loopt. In den Hemel achterhaelt 's Menschen Zielen den loop/ de hooghte / de grootte/ en de kracht van de Planeten en Sterren. In de Lucht vintse den oorspronck van de Meteorren, dat is/ van Wint, Haghel, Snee, Donder, Blixem, Cometen, en dierghelycken meer. Waren hoet op de Aerde settende/ om soo te spreeken/ sy weet uyt te vinden de eygenschappen van alle Ghedierten, Ghewormten, Geboomten en medicinale Kruyden. Jae sy krumpt onder de Aerde, en doorsnuffelt de diepten van de Berghen, daer Yser, Loot, Tin, Koper, Zilver en Gout begraven leyt. Niets en blijft by-nae vooz haer verborghen.

Denckt eens hoe wacker den Geest sy in de Menschen / die Hout en Steen, die Yser en Loot, kan soo wacker maken/ als ofre

sp leefden? Die 't Hout doet vlie-
ghen/ ghelijck een Voghel over
de Zee; en 't Yfer noch veel snel-
ler dooz de Lucht / ghelijck met
Slixem en Donder / uyt den
mont van een Canon.

Onghehoosijck zijn de Inven-
tien van sommighe Geesten, die
't ghene verre van ons is / doen
komen dicht vooz onse ooghen/
dooz middel van een gheslepen
Gelas: die Beelden konnen doen
lachen/knicken/spzeken/zwee-
ten/ &c. niet anders of 't waren
levendighe Schepselen: die in
schijn Wijn weten te tappen
uyt 's Menschen voozhoofst/ een
Slot te werpen vooz 's Men-
schen mont / Garen te spinnen
uyt 's Menschen kele/ een Mes
sonder pijn te strecken dooz
's Menschen hant / en duysent
andere dinghen/ die met het eer-
ste opslaghe van het ooghe/ ene-
kel Tooverije gelijckenen te we-
sen.

Maer o Ziele blijft doch niet
hanghen aen de ydelheden deser
Werelt. Gaet liever tot uwen
hooghsten Pool / en woont met
E ij hem

54 Vande Scheppinghe
hem die de Alpha en Omega is/
van de welcke gy zyt gecomen/
en tot den welken gy wederom
keeren moet/ om daer te hebben
uwe ruste/ volkomenheydt en
opperste gheluckzaligheydt.

Wy hebben/ soo my dunckt/
klaer ghenoegh bethoont/ hoe
groot de Excellentie, aerdigheyt
en wackerheydt van dien Geest
is/ waer mede Godt den Men-
sche begaest heeft. Laet ons
weder-keeren tot Moſem, ende
besien/ wat hy verder van desen
Geest, van desen levendighen A-
dem seyt. Hy seyt dat Godt den
selven heeft gheinspireert, ofte
in-geblasen, ende dat in 's Men-
schen Neuse.

Wy dunckt
upt 2. van
den Goz-
swouck.

God heeft-
te ghescha-
pen.

Zachar. 12. 1

Numer. 16.

22.

Hoer. 12. 9.

Merckt wel/ dat de Siele niet
en is ontstaen upt het Tempera-
ment des Lichaems, maer van
GODT gegeven. Zacharias seyt
dupdelijck/ dat Godt den Geest
des Menschen in hem maect.
Daerom wordt Godt oock van
Mos: s ghenoemt/ eenen Godt der
Geesten, ende van Paulo, een
Vader der Geesten, ofte der Sie-
len.

Daer-

Daer-en-boven/merckt wel/
dat God de Siele gegeven heeft
door een *INBLASINGE*. Met
dat hyse schietp/so heeft hyse den
Mensche ingestort; en met dat
hyse den Mensche instortte/ so
heeft hyse gheschapyen.

De Gnostici, ende nevens haer
de Marcioniten en Marnichæen
wilden hier upt besluyten/ dat
de Siele een ghedeelte is van het
Goddelycke wesen; gelijk oock
eenighe Heydensche Philoso-
phen, Orateurs, ende Poëten schij-
nen ghedzoont te hebben/desel-
ve noemende *sur culum ex Mente
divina*, ofte *divina particulam aura*.

Maer het is seer impertinent:
want waer de Siele een deel des
Goddelycken wesens/ dan en
soude de Siele geen schepsel zijn/
nochte eenighzints met soude
konnen bebleekt worden; Jae
daer upt soude volghen/ dat het
Goddelycke wesen in soo veel
stukken moste verdeelt zijn/ als
ser Zielen zijn inde Wereldt.
Daer nochtans de Schrifture
ons leert/ dat by God geë veran-
de-

jacob. 1. 17. deringhe en is, jae geen schaduw
we der veranderinghe.

Wegh dan met die vuple dro-
men. Wanneer Moses seyt/ dat
Godt den Menschē een Ziele
heeft ingeblasen, met die figuer-
lijke maniere van spreken wil
hy ons alleen leeren. 1. Dat de
Ziele van Godt immediatelijck
geschapen is/ niet uyt het Cha-
os, maer so wel als het Chaos,
uyt niet; 2 dat sy datelijck al
met eenen het Menschelijcke
Lichaem is ingheplant, en daer
mede vastlijck verknoopt.

Op d'recht
uyt 3. hare
Strate/ na-
mentlijck de
Neuse.

Eyntelijck/ merckt wel/ dat
Godt de Ziele ingheblasen heeft
in 's Menschen NEUSE, de or-
dinare Strate, die den levendi-
ghen Adem passeert en repas-
seert. 't Welcke niet also te ver-
staen is/ als woonde de Ziel al-
leen in de Neuse: Maer om dat
uyt het snuppen der Neuse al-
dermeest ghespeurt wort / of de
Ziel inden Lichame is/ ofte niet.

Iob ende Esaias ontleenen Mo-
si dese woorden / als sy willen
spreken van 's Menschen leven.
Soo langhe als mijnen adem in
my

my is, ende het snuyven van God Iob. 27. 3. 4.
 in mijner neusen is, sullen mijne
 lippen niet onrechts spreken seyd
 Iob c. 27: dat is/ so langhe als
 ik leven sal. Latet af te vreesen Esaie 2, 22.
 voor een Mensche die synen a-
 dem in der neusen heeft, seyt E-
 saias c. 2: dat is/ die niet langher
 en leeft / als zijnen Adem ter
 Neuse in en uyt gaet.

Ander sijn het is seker/ dat de
 Ziele woont over-al, dat is in
 alle Leden van het Lichaem. Sp
 siet dooz de ooghen: Sp hoort
 dooz de ooren: Sp spreekt dooz
 de mont: Sp gaet dooz de voe-
 ten &c. De Ziele is gheheel in 't
 gheheele Lichaem, en oock ghe-
 heel in elck deel van dien. Doch
 voornamentlijck heeft sy haren
 Throon in het Hoofrende in het
 Hert des Menschen/ ghelijck de
 erbarentheyd leert; want of pe-
 mant een lit van een vinger/ een
 teen van een voet/ jae een heelen
 voet verliest / soo en sterft hy
 daerom niet van sonden aen:
 maer als hem 't hert wort af-
 ghestecken/ of 't hooft van den
 hupck gheslaghen / dan ver-
 C v hupst

58 Vande Scheppinghe
hupst aenstondts zijn Ziele.

Strijcken
der Heydenen
van de
ghelegent-
heyt der
Ziele.

Ende aldus beschrijft ons
Moses onse Ziele, en haer eerste
Scheppinghe / met een hemel-
sche penne en heplige hant / ghes-
tuert door Gods Geest. De na-
tuerlijke Menschen en hebben
dit niet kunnen begrijpen: maer
den eenen seyde / dat de Ziele
bloet was / om dat ons het leven
falgeert / wanneer al het bloet
door een open wonde uyt ons
Lichaem vloeyt / ofte in ons
Lichaem door de hitte eener
coortse verdrooght. Den ander-
ren gheloofde / dat de Siele vyer
is / om dat ons Lichaem warm
is / soo langhe alst levendigh is:
maer datelijck van koude ver-
sijft / als het versterft. De der-
de docht / dat de Siele wint is of-
te lucht, want soo langhe wy de
lucht uyt en in halen / wy leven:
maer lucht quijt / leven quijt.
Eenighe hebben met grooter
blasphemien vooz-ghegheben /
datter geen Siele is / en dat onse
Lichamen hare beweginghe
hebben door haer epyghen natue-
re / ghelijck de Beesten,

Alle die nevelen en misten der
duyfsternisse doet Moses ver-
dwijnen/ door het licht des Gee-
stes, in zijn heylighe Historie. Hy
leert ons / dat onse Siele is een
levendighen Adem ofte Geest,
van Godt den Mensche ingebla-
sen in zynen Neuse.

Ende nae dat hy so ordente-
lijck beyde de wesentlijcke de-
len van den Mensche, zijn Lic-
haem namentlijck/ en oock zijn
Siele, heeft beschreven / hy be-
sluydt epntelijck alles in deser
vaeghen. Ende also wvert de Men-
sche een levendighe Ziels. Deselve
woorden ghezuucht oock Pau-
lus 1. Cor. 15. De eerste Mensche
Adam is geworden tot een leven-
dighe Siele.

Als de Siele vereenicht was
met het Lichaem, door des
Scheppers kracht/ soo heeft het
Lichaem door kracht van de
Siele sich datelijck begiinnen te
roeren. Adam stont overende/
hy sagh/ hy hoorde/ hy voelde/
hy proefde / hy reden-cavelde/
hy sprack/hy wandelde/ en dede
alle die wercken / welke een le-

III.
De Con-
binatie van
Ziele en
Lichaem
met het ef-
fect van
dien.

1. Cor. 15.

60 Vande Scheppinghe
vendigh Mensche doen kan.

Het Lichaem was ghelijck
een Winckel ofte Werk-huyse
voor de Ziele; ende de Ziele was
ghelijck een Meester / jae ghe-
lijck een Keyser in het Lichaem.
Het Lichaem dede al wat de
Ziele beliefte. Gelijck een Sa-
ghe moet snijden / ende een Byl
moet hacken / soo langhe den
Timmer-meester deselve wil
besighen: soo moet oock het Lic-
haem stil staen of voort-gaen/
wercken of rusten / eten of va-
sten / so langhe als de Ziele goet
vint en ordonneert.

Op sien in desen sondighen
staet / hoe naeu Ziele en Lichaem
nae malkanderen luyfsteren.

Wanneer het Lichaem zwack
ende kranck is / so wort de Zie-
le verhindert in hare werking-
ghen / even ghelijck een Secreta-
ris in het schryven / als zyn pen-
ne / papier ofte incht niet en beu-
ghen. Het blijkt in de onmon-
dighe kinderen / in stock-oude
Luyden / in dulle Menschen / in
die ghene welke slapen / welke
broncken zyn / en andere meer.

Wederom wanneer de Siele ontsteken is tot toorn en gramschap/ so gaet oock het Lichaem aen/ ghelijck een blint Paert. Het besterft/ het beeft/ het valt toe met een groot ghwelt/ het slaet/ sehopt/ bijt/ ende en voelt altemets niet/ al ist schoon dat een hand ofte vinger af-gehouden wort. Alexander de Groore, zijnde in een Bataillie/ ende hem selven vindende in perijckel/ verlaten van alle secours/ omringt van zijn vanden/ wiert so ontsteccken met gramschap/ dat hy klaer blaet zwerede over-al zijn Lichaem/ ja dat zijn Lichaem ghelijck een vlamme vperg van sich gaf/ waer door syn vanden so wieden verschriekt/ dat sy door vrese hem verlieten.

Hoe geweldig de bewegingen der Siele het Lichaem bewegen blycht daer uut/ dat vele Menschen door onmatighe vreughe, vreesse en gramschap zijn ghesturven. Geen Mepz en kan so onghestumpigh wesen/ nochte soo gheweldigh schuymen en brupsen.

en onbeweechlijck op de Aerde:
 Maer so haest de Siele in 't Lic-
 haem quam / soo quam oock in
 't Lichaem leven en bewegen;
 Ende wanneer de Siele weder-
 om upt het Lichaem scheidt / dan
 valt het Lichaem ter aerden ne-
 der / en is so onbeweechlijck als
 de Aerde selfs. Jae dan veran-
 dert het terstondt wederom in
 Aerde / daer 't van ghesomen is.
 Insinnama / 't geen Godt is inde
 Werelt, dat is de Siele in het
 Lichaem.

Dus wiert voltrocken de
 Scheppinghe van den Mensche,
 van die edele Creatuere, die de
 Wijsen in Egypten plachten te
 noemen een Hemels-dier / een
 Bodeen vriendt van de Goden,
 het heerlijeste van alle Aertsche
 dinghen / ende een mirakel der
 Natuere.

NAe dese sommarische be- Ten ber-
 schrijvinghe van de Schep- den be-
 pinghe des Menschen, gaet Mo- schetste Mo-
 ses, de Man Godts / voort ende Tracta-
 hegt

ment van
den es. ha
pen Mens
sche.

64 Vande Scheppinghe
heght aen deselve eenige treffes-
lijcke *paralipomena*, als een toe-
gifte. Want tot den eynde des
Capitels toe handelt hy van het
Palleys, het Geselschap, ende het
Habijt, dat Godt den Schepper
dit zijn uytsteekende Schepsel
heeft verleent.

Soo ras als de gheschapene
Mensche begon te leven en zijne
ooghen op te doen/alles wat hy
sagh riep hem toe dat hy geluc-
kigh was. Want sagh hy voor
hem / daer sagh hy Godt zijnen
Schepper, uyt wiens aengesicht
volcomen vreugde bloeyt. Sach
hy om hoogh/ daer sagh hy den
schoonen Hemel/ ende daer in de
glorieuse al-verheugende Son-
ne. Sagh hy onder hem / daer
sagh hy de Werde / die hem aen-
lachte met haer groen ghewas.
Sagh hy rontsom hem / daer
sagh hy allerley Gedierten ende
Gheboghelten/ die hem eerden/
dienden en alle vermaeck aen-
deden.

Doch met dit algemeyn Goet
des Werelts en heeft Godt den
Mensche niet af-gheset : maer
hy

hy heeft hem daer-en-boven
noch extraordinairlijck ghetrac-
teert met besondere Privilegien.

1. Zijn
woonstede.

Erstelijck heeft Godt den
Mensche toegericht een ri-
stige en gantsch lustige **VVOO-
NINGHE**: want op dat hy/die
de eerste Creature was / oock
soude hebben de heerlijcke plaet-
se van den gantschen Aert-bo-
dem, so heeft Godt ghemaecht
een Aertsch Paradijs, ende in het
selve den Mensche ghestelt / ge-
lijck Moses aenwijst Vers. 8.

Genes. 2. 8.

*Godt de Heere plante eenen Lust-hof
in Eden, teghens Oosten, en sette den
Menschedaer in, die hy gemacht hadde.*

Was een
Paradijs.

Ghy hoort hier / wat een Lo-
gement dat Godt den Mensche
bescheert heeft; niet een Dal-
leys van Marmer en Albaster
op-ghetimmert / vol vergulde
Camers / met Capijten en
Schilderijen verciert / daer in
Ledecanten stonden ghedraeyt
uyt Elpenbeen / behangen met
gheborduyrde Gardijnen / be-
lepyt met Bedden sachter als
Fluweel. O neen! sulcke din-
ghen

66 Vande Scheppinghe
ghen zijn door 's Menschen
pracht en weelde allenkens
in de Werelt gecomen: maer den
eersten Mensch heest Godt ge-
fouriert in de vrije opene Lucht,
onder den blaewen Hemel, op
het gebloemde Velt, aen de scho-
ne Water-stroomen, in duyfent
vreughden. Sijn Palleys was
een Hoff, ende dien Hoff was
een Paradijs.

't Woort *PARADYS* en ge-
bruycht Moses niet in dese plaet-
se: maer het is upt de Griek-
sche en Latijnsche translatie ghe-
nomen/ en alsoo by ons seer be-
kent en bruyckelijck gewoorden.

De Translatie en willen wy
niet misprisen: want het is se-
ker/ dat onder Godts Volck al-
le schone en overbloedige plaet-
sen ghenoemt plachten te wor-
den Paradijsen; als blijkt Pred.
2. 5. Siet oock Gen. 13. 10. Can-
tic. 4. 13. Ezech. 28. 13. Iac
hierom wert by ghelijckenisse
den Hemel selfs een Paradijs
ghenoemt/ Luc. 23. 43. 2. Cor.
12. 4. Apoc. 2. 7.

Moses seyt hier alleen dat God
voor

vooz Adam heeft geplant eenen
 Hoff: verstaet/ eenen Lust-hof,
 eenen Hoff van plaeyfance/ ee-
 nen Hoff in den welcken niets
 en feylde/ maer daer men alle
 lieffelijckhepdt konde vinden/
 die men konde wenschen. Men-
 schen maken oock schone Lust-
 hoven: maer die en zijn niet an-
 ders/ dan slechte coppkens van
 dien Hoff, welke Godt in den
 Beginne heeft toe-ghemaect
 vooz den eersten Mensche A-
 dam. In de Hoven der Prin-
 ren/ die van Menschen handen
 zijn gheciert/ vintmen altemets
 so vele rariteyten ende varietey-
 ten/ dat het ooghe niet sacht en
 kan worden van sien; nochtans
 de besten Hovenier ter Werelt/
 en kan niet een blomken/ niet
 een telcken/ niet een spierken
 gras maken; Iae de heele We-
 relt en is dat niet machtigh.
 Denckt dan eens/ wanneer hy
 die Hemel en Werde upt niet ge-
 schapen heeft/ een deelken van
 de Werde heeft willen verciere
 en op-proncken/ o hoe excellent
 moet dat gheweest zijn! ende so-
 danigh

68 Vande Scheppinghe
danigh was den Lust-hoff A-
dams.

Dit Wa-
rads be-
schryft
Moses I.
ten aenzien
van zijn
Situatie.

Desen Lust-hof heeft Godt
noek gheordonneert aen een lu-
stige PLAETSE: Nament-
lijck/ in Eden, tegen het Oosten.
Waer was dat?

Ich sal voor- by gaen onepu-
telijcke disputen, welke van
outs ober de plaetse des Aerds-
schen Paradijs gemoveert plach-
ten te worden.

En exempel: Daer zijnder
gheweest eenighe welke (om
dat sy de plaetse / die Moys hier
beschryft/niet op Aerden en wi-
sten te vinden) alles geestelijc-
ker wijse uyt-ghelepydt hebben/
namentlijck den Hoff, de Boo-
men en de Rivieren; alsoo dese
heele Historie veranderende in
een Allegorije. Die suff-tijne
wederlepydt Augustinus in zijn
Comment. ober Genesis.

Andere zijnder geweest/welc-
ke meynden dat het Paradijs niet
en was op Aerden: maer boven
in het opperste deel vande
Lucht, dicht onder de Sphaere
van de Maen. Doch dese heb-
ben

ben rechtsinnigh Casteelen inde
Lucht ghebout. Moses seyt / dat
het Paradijs vol geboomte was /
ende datter verscheyden Krie-
ren dooz heenen liepen. Sou-
dender Boomen in de Lucht
wassen en stroomen daer dooz
vloepen om deselve te wateren ?
Wat geck-maren zijn dat ?

Noch andere zijnder geweest /
welcke gheloost hebben / dat de
geheele Aerde het Paradijs was /
dewyle den gantschen Aert-bo-
dem vooz den Dal al-omme-
vruchtbaer en lustigh was / ge-
lijckse nae den Dal een Dal der
tranen gheworden is: maer de-
se Menschen en hebben niet ter-
deghe ghelet op de Historie van
Moses: want Moses seyt / dat de
Mensche nae den Dal upt het
Paradijs verdreven wiert. Soo
moest hy van van der Aerden
verdreven zijn / t welcke met al-
len niet en stuyt. Oock assig-
neert Moses het Paradijs een son-
derlinghe plaetse op Aerden: te
weten / in Eden, teghen het Oo-
sten.

Erst seyt Moses, dat het ghe-
legen

Seggende

dat het was
ghelegē in
Eden.

legē was in Eden. EDEN is
so veel te segghen als Schoon-
hepdt / Lieffelijckhepdt / Wel-
lustighepdt. Desen name wort
insonderheyt twee plaetsen toe-
gheschreven in de H. Schifture:
want wy lesen van een Eden in
Telassar, het opperste deel van
Chaldeen 2. Reg. 19. 12. Esai. 37.
12. Ende wy lesen van een E-
den in Cælesyrien, by Damascum
Amos 1. 5. 't Is waerschijn-
lijck dat hier ghesproken wordt
van het Eden in Telassar: want
alle de Historien ghetuygen / dat
het selve noch teghenwoordigh
een seer vruchtbaer Lant is; ja
het vruchtbaerste deel van de
heele Werelt. Plinius natur. hist.
lib. 18. schrijft / datmen daer
twee of driemael in het Jaer
zaepen en maepen kan: Dat-
men van eenen sack Coorns die
ghezaept is / wel vijftigh / ja
hondert en vijftigh sacken we-
derom ontfangt: Datmen de
Ackers aldaer noyt en hoeft te
mesten / noch braeck te laten
legghe / maer dat sp eer te bet/
als te schrael zijn; Jae dat de
Revie-

Reviere Tigris en Euphrates daer
over heen loopen / om de bettig-
heyt een weynigh af te spoelen.

Doch wy en hoeven ons niet
de Situatie van het Paradijs niet
seer te bekommeren: want wy
zijn het selve quijt / ende het is
verdestruceert door de Suint-
vloet. Dit moet ons genocgen /
dat het onghetwyffelt geweest
is een schoone en volle plaetse /
ghelyck het Doort Eden mede
brengh.

Wyders seyt Moses, dat dit In 't Oos-
ten.
Eden, ofte het Paradijs in Eden,
gheleghen is gheweest teghen
het OOSTEN, 't welck oock
dient tot lof van het Paradijs:
want het Oosten is veel lieffe-
lijcker als ander Gewesten. De
Morgen-Sonne wint het van de
Middagh-Sonne, en van de A-
vont-Sonne. Want de Middag-
Sonne steeckt ons veel te seer
door haer grote hitte / en maect
ons half blind door haer sterck
Licht. De Avont-Sonne gaet
haestelijck onder / ende laet nae
haer een phantastijcke dypster-
nisse. Maer de Morgen-Sonne
saeght

72 Vande Scheppinghe
jaeght de duyfternisse wegh / en
brengh ons een ghetemperden
glantz en warmte. De Heyde-
nen plachten alrijt de op-gaen-
de Sonne aen te bidden; Ja wy
sien dat Dieren/ Vogelen/ Vis-
schen: dat Boomen en Bloes-
men: dat de heele Wereldt des
Morgens zyn op haer alderlief-
selijckste. 't Leven is het soetste
van der Werelt: den dagh is het
soetste van ons leven: ende den
morghenstont is het soetste van
den dagh. Ergo het Paradijs dat
en was niet alleenlijc in hemfel-
ven seer schoon: maer het was
oock gheleghen aen den schoon-
sten hoek van de Werelt/ in een
bruchtbare Landouwe / recht
teghen den opganck der Sonne
aen.

In dit Paradijs, in dit
pynckje en pronckje van den
heelen Aertbodem / heeft Godt
den M-nsche **GHESTELT**. De
Mensche en wiert niet ghescha-
pen in het Paradijs, maer ghes-
chapen zijnde / naderhandt in
het Paradijs ghebzacht / ende dat
om groote redenen: **Daerment-
lijck**

Ijck om dat hy weten soude/dat hy niet dooz de natuere, maer dooz Godts gave het selve besat/ dat hy't van Godt te leene hielt/ en dienvolgens dat hy sich daer in nae den wille Godts te dragen hadde. Boven dien/ om dat hy ghesien hebbende de Landen buyten het Paradijs, weten soude dat God hem yet beters/ als al de reste/ ja het alderbeste vanden gheheelen Werlbodem/ hadde ingheruymt / en alsoo dies te meer ontsteecken soude worden tot danckbaerheydt.

¶ Wat een magnifijcken In-
trè was dat / als de Mensch
quam in het Paradijs. Hy quam
daer ghelijck een Coninck in
zijn Aula, in zijn HOF, om te
heerschen. Denckt / hoe hy o-
ver-al onthaeldt en ghewelle-
komt is gheweest. Sinck hy
dooz de dzeven van het Ghe-
boomte / de Boomen om soo te
spreken boghen hare tacken ne-
derwaerts / en presenteerden
hem ghelijck met volle armen/
haere menigherlep vruchten.
Sinck hy langs de Beemden

2. Ten
aenzien van
zijn Ghe-
brypck / sege
ghende dat
het den
Mensch
streckte / r.
tot een Val-
leyn.

74 Vande Scheppinghe
en Vallepen/de Schapen/ Gey-
ten en Hoeyen quamen tot hem
met hare volle upers/ en pzesen-
teerden hem haer Melck/ haer
Jonghen/ en soo't hem beliefde
haer eyghen Blesch. Ginck
hy ontrent de Gheberghten/ de
Druyben d'een soo groen als
gras/ d'ander so geel als was/
de derde soo root als bloet/ de
vierde so blaen als den Hemel/
pronckten vooz zijne ooghen/ en
nodighden hem tot haer heugh-
lijck sap. Ginck hy langs den
Oever van de Rivieren/ hy vont
daer leggen niet alleen Kegel-
jens/ Schelpjens/ Hoozntjens/
maer Zilver/ Gout/ Paerlen
en allerley edele Ghesteenten.
Sloegh hy zijn ooghen op de
Wateren/ hy sagh die soetelijck
vloeyen/ en de Disschen groote
en klepne daer in zwemmen en
springhen. Waer hy sich wende
of keerde/ daer waren ver-
scheiden Dieren/ die als zijne
Lackeyen vooz nuyt liepen/ en die
hem als zijne Pagien volgden/
d'een schoonder als d'ander.
Boven zijn hooft hinghen de
soete

des Menschen. 75

soete Vogheltens / singende en
met haer wilt Muzijck syn hert
vermakende. Met een woort/
het was altemael den Mensche,
als opperste Heer, van den al-
deroppersten God in handen ge-
stelt / gelijk David zingt Psal. 8.

O Heer wat is de Mensche dat Psalm. 8. 5. 7
ghy synder ghedenckt? ende des 8. &c.
Menschen-kint dat ghy hem soo
besoect?

*Ghy hebt hem, Heer, beyd' over Zee
en Landen*

*Een Heer ghemaect, van al 't vverck
uw ver handen:*

*Dies isser niet, van al des VVerelts goet,
Of ghyen stelt het onder zynen voet.*

*De Schapen ves, en Ossen die gaen
druvalen*

*Op 't groen gheberghe, en op begraesde
dalen,*

*Met al het Vee, dat sich gheneert op 't
Velt,*

*Hebt ghy te saem in 's Menschen hands
ghestelt.*

*De Vogh'len snel, die door de vuolc-
ken swieren,*

*Den Fisch des Meers, der Beken, en Re-
vieren,*

D ij Met

76 Vande Scheppinghe
Met al de lacht, die met een rasch ghes-
svem

De Zee doorloopt, staen oock al onder
hem.

Heer, onse Heer, almachtigh Heer
der Heeren,

Hoe wonderbaer, hoe vollofs, hoe vol
eeren

Is uwen naem, en uwes roems ghes-
schal

Door 't gants begrijp van al dit Aert-
sche dal.

Om noch meer te segghen/ de
Mensche quam in het Paradijs,
niet alleen als in zijn Coninck-
rijk, om daer te domineren:
2. Tot een maer oock als in een volle / o-
Heucken. verbloedighe KEVCKEN, om
daer goet chier te maken. Godt
selve heeft hem een Tafel ghes-
deekt in 't groene gras. De ghes-
heele eere van een Tafel bestaet
daer in: Eerst dat de spijse
supberlijck worde opghedisch-
ten anderen dat sy goet en sma-
kelijck gheoordeelt worde. So
heerlijck was des Menschen
Tafel toegherust inden Paradij-
se. De Gerechten/ de Burch-
ten waren so schoon int aensien/
soo

soo blofende/ soo vziendelijck/ so
 lustigh/ dat geen Schilder desel-
 ve soude kunnen nae-maelen.
 Daer-en-boven waren sy so sa-
 pigh als Wijn / soo soet als
 Suicker/ so smakelijck dat ge-
 ne Taerten / geene Marsepap-
 nen / ofte delicateffen ter We-
 relt/ in het duysentste deel daer
 by en zijn te verghelijcken. sy
 waren schoon om aen te sien, en goet
 om te eten seyt Moses. Vers. 9.

Om noch al meer te segghen/
 De Menschē quam in het Para-
 dijs, niet alleen als in een Keuc-
 ken, om goet chier te maecten:
 maer ooc als in eenen WINC-
 KEL, om hem selven te oeffenen/
 ende eenigh exercitie te hebben.
 Want God heeft hem belast/ dat
 hy het Paradijs bouwen en be-
 waten soude, ghelijck blijkt upt
 het 15 Vers. Een groot Heer
 was den eersten Menschē: maer
 een Bouw-heer. Het Paradijs
 most hy BOVVEN, dat is/ be-
 zaepen en beplanten. Het gene
 zijn Lust-huys was / dat was
 oock zijn Werck-huys. Indien
 des Menschen geluckzaligheyt
 D ij in

3. Tot een
 Wincel.

78 Vande Scheppinghe
 in ledigheyt bestont/dan en sou-
 de Godt den Mensche niet met
 allen hebben laten doen in den
 staet zijner oprechtigheyt:maer
 neen/ so ras als de Mensche ge-
 schapen was / hy most de hand
 aen werck slaen/ ende zijn Para-
 dijs pleeghen/ ofte bouwen. Dit
 is voozwaer een groten lof van
 het Werck, en met namen van
 het Acker-werck ofte de Landt-
 bouwerije: want wy sien hier
 dat deselve al vooz den Val in
 ghebruycck is gheweest / en dat
 dooz Godts bevel.

Daer-benecess wilde God/
 dat de Mensche zijn Paradijs sou-
 de BEVVAREN, als een koste-
 lick pant hem toevertrouet. Den
 Mensche leyde Godt op het
 Ampt van een Huys houder. In
 een Huys houder wort vooz-al
 dit vereyscht / dat hy ghetrouw
 sy/ dat is / getrouwelijck bewa-
 re de goederen/ welke hy onder
 sich heeft/ ende niets en ver-
 waerloose. Soo most oock de
 Mensche handelen met de ryc-
 ke Meubelen van het Paradijs.
 Hy most wandelen van den een-
 nen

I. Cor. 4. 2.

nen hoeck tot den anderen / en
zijn ooghen over-al laten vlie-
ghen / neerstigh toeziende / dat
alles in goeden stant en bequa-
me ordze ghehouden worde.

Doch dit heeft de Mensch in
dien eersten staet konnen doen
sonder moepte en pijn / sonder
onrust ende onlust. Een Boom-
ken / een Bloemken hier of daer
te planten / dat dede hy met een
sonderling plapzier. Met plap-
zier sagh hy over-al toe / ende
schickte dat en dit / nu sus en
dan soo. Sulcx dat het bouwen
en bewaren van het Paradijs
't welke den Mensch van Godt
was op-ghelepd / hem geenzins
bezwaerlic ofte pijnelijc en viel:
maer vergeselschapt ginck met
vreughde / ende heerlijckhepdt.

Doch al meer sal ick segghen.
De Mensch quam in het Para-
dijs, niet alleen als in eenen
Winckel, om hem selven wat te
exerceren: maer dock als in ee-
nen **TEMPEL** om Godt te die-
nen. Want so haest als de Men-
sche ghekomen was midden in
het Paradijs, daer vont hy staen

4. Tot een
Tempel.

So Vande Scheppinghe
twee sonderlinge Boomen: Een
nen Boom des levens, ende eenen
Boom der kennisse des goets en-
de des quaets.

Alle andere Boomen en had-
den niet meer / dan een natuer-
lijk ghebryck: maer dese twee
een geestelijk en boven-natuer-
lijk ooghmerck.

Want
daer in was
den Boom
des levens.

Den Boom des *LEVENS*
was ten besten voor den Men-
sche. De Mensche hadde by
access tot den selven. Hy mocht
zijn vruchten afplucken / en daer
van eten / tot zijn gelieven: want
Godt hadde het leven, ofte de be-
lofte des levens daer aen gehan-
gen / ende uyt die oorsake wiert
hy ghenoemt den Boom des le-
vens.

Dele meynen / dat Godt de
vruchten van desen Boom sulc-
ken kracht hadde inghestort /
wanneer de Mensch daer van
at / dat hy van steets ghesont en
frisch bleef ; dat geen ouderdom
op hem eenighe vat en konde
hebben: maer dat hy door desel-
ve steets wiert onderhouden in
eenen jeughdighen staet / in zijn
volle

volle sterckte/in syn fleur en vigeur/ sonder veranderinge/sonder afneminge van zijn Lichaem/ al waert schoon sake dat hy hondert / ende dupsent / jae veel meer jaren op Aerden ware ghebleven gheweest.

Die van dit ghevoelen zijn disputeren onder malkanderen/ of de vruchten van desen Boom zijn gheweest een spijs, dan ofte sy gheweest zijn een medicijne. Wederom of sy dienden om de Menschhe vooz alijt te doen leven / ofte alleenlijck vooz eenighen tijt. Wederom of sy die krachten hadden uptter naturen, ofte boven de natuere. Ende alsoo souden sy lichtelijck van den Boom des levens maken eenen Boom des twistes.

Andere hebben een afkeer van alle die curieuse quaestien, ende houdent daer vooz / dat desen Boom niet ghehadt heeft de kracht: maer alleen de belofte van het leven ende de onsterfelijkheid. Wy laten elck een by 't zijne blijven/ en volgen desen regghel Augustini. *Prælat du-*

Lib. 8. c. 5.
de Gen. ad
lit.

82 Vande Scheppinghe

bitare de occultis, quam litigare de incertis. Dat is / t'ls veel beter van verburghene dinghen te twisfelen, als van onsekere te knibbelen.

In allen gheballe gaet dit vast / dat den Boom des Levens gheweest is een *sacramentum*, een teycken en zeghel / van de Goetgunstigheydt Godts over den Mensche, daer inne bestaende dat hy gheneghen was om den selven eeuwelijck te laten leven, eerst hier op Aerden, en daer na hier boven in den Hemel, hy soo verre hy Godt zynen Schepper ghetrouw bleef.

Oock gaet dit vast / dat desen Boom des levens geweest is een levendigh Beeldt van Christo Iesu, den Vorst des levens, dooz den welcken de gevallen Menschen het verlorene leven souden weder krijghen. Proverb. 3. 8. Apoc. 2. 7.

O onepntelijcke goedtheydt Godts! De Mensche sagh zynen Salighmaecker vooz hem staen / eer hy noch een Salighmaecker van noden hadde. Hy sagh / in wien

wien dat hy zijn leven soude weder krijghen/ eer hy't noch verloozen hadde.

Neffens desen eenen Boom/ Ende den Boom der kennisse des goets en quaets. stont daer noch een andere: namentlijck/ den Boom der K E N N I S S E des goets en des quaets, als een *sacramentum*, een teycken en pzeuve/ van de Gehoorfaemheyd des Menschen aen Godt.

Hy wort gheuoemt een Boom der kennisse des goeds ende des quaets: Niet/om dat dien Boom selve een kennisse hadde van goet en van quaet: Niet oock/ om dat hy in zich verburghen hadde een sodanighe kracht en eyghenschap / waer door hy de Menschen eenighe kennisse des goets en des quaets konde aenbringhen of in-storten: Waer om dat de Mensch, etende van zijne vrucht/ door bevindinghe leeren soude / wat onderscheyd datter tusschen goet en quaet is: namentlijck tusschen deught en sonde, tusschen leven en doot, tusschen Hemelen Helle. Geen helle, geen doot, geen sonde, dat is gheen quaet en was bekeut

D vj   voo?

84 Vande Scheppinghe
voor den Val, ofte voor het eten
van dese verboden vrucht; ende
dienvolghens/ so en bleeck oock
niet te deghe de uytneementhepd
van alle goet.

Desen Boom der kennisse des
goets en des quaets heeft Godt de
Mensche ontsydt, ende op pene
van de doot verboden. *Van den
Boom der kennisse des goets ende des
quaets en sult ghy niet eten seyde Godt,
want in welcken daghe ghy daer
van sult eten, sult ghy des doots ster-
ven.*

Genes. 2. 17

Maer waerom heeft Godt
juyst desen eenen Boom so scher-
pelyck den Mensche verboden?
Was hy van bofer aert als an-
dere/ steeckende vol doottelijck
vergift? Neen hy trouwens:
want al wat Godt gheschapen
hadde/ dat was goet. Of was
hy dan al te goet voor de Men-
sche? Hoe nae heeft Godt den
Mensche niet ghegunt soo vele
goets/ als daer in ghelegghen
was? Geensins. De vuple
wangunst en kan geen plaetse
hebben in hem/ die de Goetheyt
selve is: Wat reden hadde Godt
dan/

dan/ om den Mensche de vrucht-
 ten van desen Boom te verbie-
 den? Geen andere als dese/ om
 dat hy Onderdanigheydt soude
 hebben van den Mensche. Dit
 wilde Godt, dat de Mensche tot
 Danckbaerheydt en Erkente-
 nisse van alle ontfanghene wel-
 daden/ hem soude ghehoorsaem
 wesen in dat cleynē stuc/ en zich
 alleen wachten van dien eenen
 Boom. Soo niet / Godt wilde
 die Onghehoorsaemheydt straf-
 fen met de doot / beyde de tijde-
 lijcke/ ende de eeuwige. Sonde
 en Doot konnen niet gheschep-
 den blijven. Dese Wet staet
 vast: De Befoldinghe der sonde Rom. 6.
 is de doot. De Prickel des doots I. Cor. 15.
 is de sonde.

Insumma / Godt bracht den
 Mensche tot den Boom der ken-
 nisse des goets en des quaets, als
 Gout aen den Toetsteen / om te
 beproeben zijne Opzrechticheyt.
 Hy bracht hem tot dien Boom,
 als een Ridder en Camp-vecht-
 ter tot een Scherm-scholen en
 Woestel-plaets/ op dat hy daer
 voor Godes dienst en zijn eyge-
 ne

86 Vande Scheppinghe
ne zaligheydt vromelijck strij-
den soude: Hy braght hem tot
dien Boom, als een Priester tot
eenen Altaer / op dat hy daer
Gode soude op-offeren hem sel-
ven / en alle zijne lusten / begeer-
ten / en ghenegentheden / door de
onbebleekte hand van een een-
voudighe ghehoorzaemheydt.

Wij souden ons selven wel
lichtelieke verliesen mid-
den onder alle de lieffe-
lijkheden van dien grooten en-
de overschonen Lust-hoff, waer
in Godt den Mensche terstont
nae zijne Scheppinghe ghestelt
heeft. 't Is tyt / dat wy eens
omme-zien nae 't **GHESEL-
SCHAP**, dat Godt den Men-
sche in het Paradijs heeft toege-
voeght. Godt sprack seyt Moses: Ten
is niet goet dat de Mensche alleen sy. Ick
wil hem een hulpe maecten, die by hem
sy.

Adam en sprack niet met God
segghende: O Heer, ten is niet
goet dat ick alleen ben. Maeckt
my doch een hulpe, Maeckt my
een

II.
Sijn ghe-
seischap
was een
Wouwe.

een ghesellinne. Heer / ick zie dat alle Beestjens met Poren gaen : Ick zie dat een Duyfken zijn Gaepken heeft : Ick zie dat onder de kleine Meeskens / elck Hynken / zijn Souken viint : maer Ick en hebbe niet : Ick gae hier alleen dromen en dutten / als een verlaten Weeg-kint. Neen / eer Adam yet sulcks dachte / soo besloot en volbracht Godt de Scheppinghe van Eva. O! hoe groot is de trouwe en sorghe Godts tot de Menschen. Hy siet wat ons van noden is : wy niet. Wy en weten niet wat wy begeeren souden : maer God weet het / en geeft het ons al slapende / eer wy eens daerom denken.

De Heere dan / die sprack / doen Adam zwoegh. En wat seyde hy ? *Ten is niet goeds dat de Mensch alleen sy. Ick wil hem een hulpe maecken, die by hem sy.* Hier zien wy / uyt wat Oorsaecke, en tot wat Eynde, dat Godt den eersten Mensch een Vrouwe verleent heeft.

Daeromme doch / ofte uyt Moesen
wat

toont eerst
 npt wat
 oorsaek
 Godt de
 Droncke
 gheschayen
 heeft.

Wat OORSAEK heeft Godt de
 Vrouwe gheschayen? Daerom/
 seyd Godt selve/ om dat het niet
 goet en was vooz den Mensche/
 ALLEEN te zijn.

Ghelijck een Hoofst niet wel
 en kan wesen sonder Lichaem/
 soo oock niet een Bruydegom
 sonder Bruyd. Den Bruyde-
 gom was van Godt ghescha-
 pen: maer daer en was noch ge-
 ne Bruyd. De Mensche/ waer
 hy ginck/ waer hy stont: sat hy/
 of lagh hy: waecte hy/ of stiep
 hy: at hy/ of dronck hy/ hy was
 altyt alleen, ende en vont ner-
 ghens zijnes ghelijcken.

Dit en keurde Godt niet vooz
 goet. Ten is niet goet, seyde hy/
 dat de Mensche alleen sy. Ghe-
 wisselijck/ al waert dat pemant
 Druysen vol Gouts hadde/ en
 Kercken vol Paerlen of edele
 Ghesteenten: Al waer de heele
 Zee stercken dranck / en alle
 stromen niet dan Wijn: Al wa-
 render so vele Tafelen vooz hem
 ghedeckt/ en verbult met aller-
 ley leckernijen / alffer Sterre-
 kens zijn aen den Hemel / of
 Sans

Sandekens in het Dym: wat soude het te bedupden hebbē/ in dien de Mensche alleen daer by stont/ niet hebbende eenigh gheselschap?

In den Hemel is de volhepdt van alle lieffelijckhepdt: Maer voorwaer / niemandt en soude wenschen in den Hemel te zijn/ als hy daer soude moeten alleen zijn.

De heplighe Schrifture laeckt de gheduerighe **EENSAEM-HERT**, en schildert deselve heel veruaerlijck af. Waer ghenen Thuyn en is, geen Haghe, geen Heyninghe, daer wort het goetd verwoest; ende waer geen Huysvrouwe is, daer gaet den Huyswaert als eenen doolenden Man, seyt Syrach cap. 26. **Elendighe** is dien Man / welke in een Wilderwisse verdoolt loopt / ende nergens en vint een Herbergh om te rusten / om te eten / om te schuylen voor wint / voor reghen / voor koude / voor de huplende Wolven en andere verflindende Dieren. Immer so elendighe / seyd Syrach, is een
Man

90 Vande Scheppinghe
Man sonder Vrouwe. Hy doolt
in dese Wereldt als in een Wil-
dernisse/ en by tijt van noot ofte
zwarighepd en vint hy niet/ dat
hem kan helpen of troosten.

Ecclef. 4.
Verf. 9. 10.
11. 12.

Laet ons hoozen den alder-
wijsten Coninck van de heele
Werelt/ ick meyne den Coninck
Salomon. Hy seyd in zijnen Pre-
diker cap. 4. aldus: Twee syn
beter dan een, want sy ghenieten
haren arbeyt wel. Valt den eenen,
den anderen helpt hem op. Wee
dien die alleen is, wanneer hy
valt, soo en is daer geen ander die
hem op helpt. Oock wanneer
twee by malkanderen leggen, die
verwarmen haer. Hoe kan een
alleen warm worden? Een kan o-
verweldicht worden, doch twee
konnen wedet-staen: want een
drievoudigh snoer, breeckt niet
lichtelijck ontwee.

Hoozt daer/ hoe seer dat hy de
eensaemheydt misprijst. Waer
eensaemheydt is daer is wee,
seyt hy/ daer is zwaermoedig-
heyd en droeffenisse. Een Coz-
telduyfken / dat geen Gaepken
en heeft/ treurt so lange tot dat
het

het sterft. Waer eensaemheydt is / seyd't hy / daer en is gheen kracht om te wederstaen. Een Man / is geen Man. Al en heeft hy gheen partije / als hy gheen partuer en heeft / soo en kan hy hem selven nauwlijcks behelpen. Wat is een Molen / die maer een wieck heeft ? Wat is een Voghel / die maer een vleughel heeft ? Wat is een Karre / die maer een radt heeft ? Even dat is ooc een Man alleen / een Man die geen Wijs en heeft. Hy is maer een half Mensche / om soo te sprecken.

Daer-en-tegen so prijst Salomon de Societeit ofte het geselschap op het alderhooghste. Twee, seyt hy / syn beter dan een: want twee kunnen elckanderen op helpen: twee kunnen elckandertn verwarmen: twee kunnen ghewelt wederstaen. Een drevoudigh snoer en breeckt niet lichtelijck. Ende dit gelt niet alleen in het Lichamelijcke / maer oock in het geestelijcke. Hooft Christum, die meerder is dan Salomon: Voorwaer, seyt hy /

hy / Waertwee of drie vergadert
 syn in mijnen name, daer ben ick
 midden onder hen. En wanneer
 twee of drie eens syn, om yet te
 begeeren, dat sal hun gheworden.
 Daerom sont hy oock zijn Apo-
 stolen upt by paren: niet een en
 een / maer twee en twee.

Wel te recht heeft dan oock
 Godt de Heere moghen seggen:
 Ten is niet goet dat de Mensche
 alleen sy. Maer mocht yemant
 dencken: niet goet / dat is quaet.
 Was het niet goet dat de Men-
 sche alleen was: nochtans heeft
 Godt den Mensche eerst alleen
 ghemaect. Heeft dan God yet
 quats ghemaect?

Hier op antwoorden wy een-
 boudelijck / datter is goet / be-
 ter en alderbest. Het Loot is
 goet: maer 't Gout is beter. Het
 Gras is goet: maer het Coorn
 is beter. Het Lichaem is goet:
 maer de Ziele is beter. De
 Werde is goet: maer den Hemel
 is beter. Soo mede / doen de
 Menschhe alleen was / hy was
 goet / ende zynen staet voor dient
 tijt was goet / jae uptnemende
 goet:

goet: maer doen hy een Vrouwe hadde / dat was hem noch beter. So dat Godt hier alleen by comparatie spreekt / als hy seyt: Ten is niet goet dat de Mensch alleen sy. Hy wil segghen: Ten is niet soo goet / soo nut / so doozboozlijck / dat de Mensch alleen sy / ghelijck het wesen sal / wanneer hy sal hebben een Vrouwe tot een weder-paer.

Dit daer ghelaten / wy gaen voort tot het **EYNDE** en oogmerk, waer toe de Vrouwe van Godt gheschapen is. Godt selve wijst dat aen / als hy seyt: Ick wil hem een hulpe maken, die by hem sy.

Hier wordt de Vrouwe ghekraont met de Tytel van 's Mans **HULPE**. Desen eeren-tytel wordt haer oock ghegeven van Tobias cap. 8. Den selven kranse set haer mede Iesus Syrach op 't hooft cap. 36.

Laet ons eens besien / wat Hulpe dat een Vrouwe haren Man schuldigh is.

Dooz eerst / sy moet den Man helpē in den **GODS-DIENST**: dat

Daer nae tot wat eynde.

I.
Tot des Mans hulpe.

Inden Gods-dienst.

94 Vande Scheppinghe
dat is / sy moet met den Man
Godt eeren / aenbidden / ende
dienen. Als dat gheschiet / soo
wordt het Huys des Mans een
Kercke en Gemeynte Godts, ge-
lick het Huys Philemons was.
Daer op siet oock Paulus 1. Cor.
7. als hy seyt / dat Man ende
Vrouwe een tijt lanck haer sel-
ven van elckanderen onthou-
den moeten / om te samen dooz
basten en bidden Godts genade
en zegghen te versoecken.

Inde Min-
der-teelint-
ghe.

Ten anderen / soo moet de
Vrouwe haren Man helpen in-
de voortsettinghe van haer ghe-
slacht, dat is / inde KINDER-
TEELINGHE.

Als het Godt belieft te zege-
nen / sy moet Kinderkens gewin-
nen ende ter Werelt brenghen /
die daer moghen zijn een kruck
en steunsel van haren Ouder-
dom. Dan is het Wijf in het
psalm. 128. Huys des Mans als eenē vrucht-
baren Wijnstock, wanneer ha-
re Kinderen staen rontom zijne
Tafel als Olijfspruyten. De
Vrouwe sonder den Man, ofte
den Man sonder de Vrouwe, en
koll-

konnen haer niet vermeerder-
 ren. Daerom heeft oock Godt
 geschapen niet een Man tot een
 Man, nochte een Vrouwe tot een
 Vrouwe: Maer een Vrouwe tot
 een Man, deselve t'samen voez-
 gende/ en seggende: Zijt vrucht-
 baer, ende vermeerderd u, en ver-
 vullet de Aerde. Genes. I. 28.

Dese vermeerdering van het
 menschelijck gheslacht / dooz
 vereeninge van Man ende Vrou-
 we, is voozwaer het alder-
 grootste wonder-werc op Aerd-
 den. Een wonder ist / dat upt
 een kleyn Kriicken-streentjen
 een grooten Boom wast / die
 veel duysent Kriicken geeft.
 Een wonder ist / dat van eene
 Ceckel sulcken grooten / hoo-
 ghen en stercken stuck Houtz
 voozt-komt / daer men Hupsen
 en Kercken van bouwt: Maer
 dat en heeft al niet te bedupden/
 wanneer wy't vergelijcken met
 de generatie des Menschen. Na-
 mentlijck dat upt een droppel-
 ken bloets soo een kunstigh Lic-
 haem ontstaet / daer in Godt
 stelt eenen onsielijcken en on-
 kerffe-

96 Vande Scheppinghe
sterffelijcken Geest, ghelijck een
licht in een Lanteeerne. Alle
heylighe Mannen Godts heb-
ben haer selven ten hooghsten
hier over verwondert/ ghelijck
onder anderen te sien is lob 10.
Sapient. 7. Psalm. 139 &c.

't Is waer/ Godt en was niet
gebonden aen een Vrouwe; maer
hadde vele andere middelen
konnen ghebruycken/ om het
menschelijck gheslachte te ver-
meerderen. Want ghelijck hy
Adam gheschapen heeft upt het
stof der Werden; ende Evam upt
een ribbe van Adam, soo hadde
hy oock duysent andere Men-
schen konnen verwecken; Iae
hy hadde wel upt de steenen kin-
deren konnen geven aen Adam.
Maer neen/ Godt heeft gewilt/
dat Eva soude komen by Adam,
ende dat Adam upt die Eva Kin-
deren soude genereren, ende dat
alsoo 't gantsche Menschelijke
gheslachte soude komen van ee-
nen Mensche, upt eenen bloede,
om dat sy als vrienden/ na-
ghe/ en bloet-verwanten elc-
kanderen dies te liever souden
hebben.

Nu dat en is niet ghenoech
 voor een Vrouwe, wanneer sy
 Kinderen wint ende ter Werelt
 brengh: maer sy is oock schul-
 digh deselve/ tot hares Mans
 vzeughde/ sozghvuldighlijck op
 te queken. Daer toe heeft haer
 Godt twee Borken ghegeven/
 als twee Flesschen/ als sprin-
 ghende Fonteynen/ als rijke
 Schappraepen/ om de nieu-ge-
 bozen Kinderkens te voeden
 met het sachte en soete Mel-
 ken/ dat daer in groeyt.

Seer zwaerlijck sondigen die
 dertele luffrouw-moeders, wel-
 ke de vulte van sock hebbende/
 ester hare Kinderen selfs niet
 en soghen/ ick en wete niet upt
 wat dwase en vleschelijcke in-
 sichten: Dewelcke veel liever
 hebben een Hondken op haer
 schoot/ een Meerkatjen onder
 haren arm/ een Papegaepken
 op haer hant/ als haer eyghen
 kind aen haer borst. Een heel
 onnatuurlijck werck. Derhal-
 ven/ wanneer de Kinderen haer
 selven oock altemet onnatuur-
 lijck draghen teghen sodanighe

C   Moe-

98 Vande Scheppinghe
Moeders, ten is niet vzeemt:
Want die Moeders draghen haer
eerst onnatuerlijck teghen hare
Kinderen. Slipt het Kint zijn
Hert vooz de Moeder? De Moe-
der heeft eerst haren Boesem ge-
sloten vooz haer Kint, ende het
selve andere bevolen/ op dat het
ghelijck een Koeckoeck soude
wordē geboedstert in een Geel-
Vincx nest. De Prophete Esai-
as boeght den name van Moe-
der en van Voedster by-een/ende
noemt de Vrouwen Voedster-
moeders, om te toonen dat die
Vrouwe niet en is een rechte
Moeder, die oock niet met eenen
is een Voedster, indien sy kan.
Nu dat en is oock noch al niet
genoegh/ wanneer de Vrouwen
Kinderkens winnen en op-voe-
den: Maer als sy deselve so ver-
re hebben ghebzacht/ datse wat
verstants beginnen te krijgen/
dan zijne schuldigh deselve te
onderwijfen in de Leere der God-
zaligheyt. De Kinderen zijn een
gave Godts, ende daerom men
behoortse soo te stileren in de
kennisse en vreesse Godts, dat sy
upt

Esaię 49. 23

psal. 127. 3.

uyt dese Werelt schepdende/wederom moghen komen tot God. De Kinderen zijn spruyten en affsetsels van ons Lichaem, en daerom men behoort alle neerstighepdt te doen/ dat sy niet alleen vooz een tydt met ons moghen wouwen hier op Aerden: maer oock / dat sy eeuwiggh by ons moghen blijven hier boven inden Hemel.

De Kinderen zijn gelijk jonghe spruytjens/ die men so buyghen kan/ als men wil. Sy zijn ghelyck een nieuwen Pot / die den reuck altyt behout/welcken hy eerst ontfanght; ende daerom 't is nauwlijcks te segghen/water al gheleghen is aen de eerste instellingende bestieringe der Kinderen. De Zaep-tijt van de deught/ is de jeught: want gelijk men eenen jonghen gewent, so doet hy, ende hy en laet daer van niet af, wanneer hy out gheworden is.

Prov. 22, 6.

Die malle Moeders, welke haer Kinderen niet wel optrecken in de vzeese des Heeren/ maer in het wilt laten loopen/en

E ij   geen

100 Vande Scheppinghe
geen leet aen deselve en konnen
sien/ wat doen sy? niet alleen en
berooven sy Godt van zijn eer:
Niet alleen verwaerloosen sy
de zaligheyt van hare Kinderen;
maer sy onterven oock haer sel-
ven van de vreught en troost, die
sy van hun Kinderen behoozen
te ghenieten.

Ps. 127. 4. De Coninck David berghe-
lijckt de Kinderen by Pylen, en-
de dat wel te recht: want indien
sy wel op-ghetrocken worden/
dan zynse Pylen, om te dooz-
schieten de Vyanden van haer
Ouders: Maer worden sy qua-
lijck op-ghetrocken/ dan zynse
Pylen, om te dooz-schietē 't her-
te van haer eyghen Ouders.

In alle dese plichtē ontrent de
KINDEREN moet de Vrouwe
en Hulpe wesen van den Man.

In de be-
hoederinge
van des
Mans.

Ten derden so moet een Vrou-
we haren Man helpen in alle
andere dinghen, die niet en strij-
den teghen Godts woort. Des
Mans eere; des Mans profijt:
des Mans plaeylier, moet sy na
vermoghen soecken te bevoeder-
en.

Dooz

Door al zijn EERE: want haer
 res Mans eere, dat is haer ey-
 ghen eere. Een Velt-Overste
 soeckt zijn eere in zijn Victories:
 Een Student / in zijn promo-
 tie: Een Advocaet / in zijn pley-
 dopye: Een Medecijn-meester /
 in zijn cure: een Werck-baes /
 in zijn kunst-stuck: maer een
 Vrouw moet haer eere soecken
 in haren Man. Dienbolghens
 sy en moet hem noyt anders /
 dan met respect en eerbiedinghe
 bejegenen / nochte van hem an-
 ders / als ter eeren / spreken by
 pemant ter Werelt. Dan staet Prov. 12. 41
 sy als een Kroone op hares
 Mans hooft / ghelijck Salomon
 sept.

Doorwaer die Vrouwe en is
 niet wijs ghenoech / om een
 Vrouwe te syn / die hares Mans
 zwachheden niet en weet te be-
 decken: maer deselve verbzept /
 en aen de Clockreep hangt.
 Want dat doende / sy ontbloot
 haer eyghen schande. Wie zijn
 neus af-snyjt / septmen door een
 ghemeyn spreek-woordt / die
 schent zijn aenghesicht; Ende /
 E ij t is

't is een onaedigh Doghel/ die
zjn eyghen nest vuyt maect.

Wozofft.

Prov. 14. 1.

Woven dien/ so moet oock een
Vrouwe helpen bezorderen des
Mans PROFYT; ende tot
dien eynde hare handen/ neffens
des Mans handen / te werck
stellen / om door haer naerstig-
heyt des Mans geluck en wel-
varen te verdubbelen. Door een
wijse Vrouwe wort het huys ghe-
bouwt, seyt den Wijsman. Een
dwase Vrou die luy en lekker is/
die nergens werck af en maect
als van haer selven te palleeren
en moy weer te spelen/ verstoozt
het huys van haren Man / en
werpt het te gronde. Maer een
wijse Vrouwe let op de neer-
rige/ op de menage/ en op alles.
Sy spint: Sy naept: Sy is ge-
duerighlijck besigh/ doende het
een of het ander. Met een
woort/ Sy bouwt het huys: dat
is / sy soeckt den oorboit van
het selve. Ende daerom verge-
lijckt Salomon deselve by een
Coopvaerdy-schip, dat zjn neer-
ringh van verren in-brenghet;
Ende hy seyt / dat sy edelder is
als

Prov. 31. 14

als Paerlen; Jae hy roept uyt:
Wel dien, ofte / Gheluckigh is
dien Man, den welcken sulcken
Wijf bescheert is.

Blapsier.

Ende op dat ick het al segge/
een Vrouwe moet oock haren
Man helpen / jae selfs wesen / tot
PLAYSIER. In het Paradijs,
een plaetse van alle blyschap/
is de Vrouwe gheschapen / om
dat sy weten soude / dat gheen
treuricheyt / maer enckel vreug-
de van haer te behoort te ko-
men. In de Hoogh-Duytsche
Tale heeft den naem Vrouwe
zijnen oorspronck van vrouwe,
of vreughde: soo dat niet alleen
de plaetse van hare scheppinge/
maer oock haren eyghen naem
dit mede-brengh / dat sy moet
zijn vrolijk van conditie en
blygeestigh / om haren Man te
vermaecken.

Een Vrouwe der jeught noemt
Salomon des Mans vreught, en
hy seyt: dat sy is liefelijck als een Prov. 5, 18.
Hinne, en gunstrijck als een 19.
Rhee. Veel dingen kunnen een
Man vermaecken. Sijn win-
ste vermaeckt hem: Sijn eere

104 Vande Scheppinghe
vermaecht hem : Sijn vrienden
vermaecken hem : Eten en
driinken vermaken hem : maer
een Vrouwe, die vriendelijck en
soet-aerdigh is / boven al.

II.
Tot des
Manswe-
derpaer.

Wy hebben wijtloopigh ghe-
noegh verklaert / waerom dat
Godt de Vrouwe heeft ghenoeemt
des Mans Hulpe : maer daer
staet noch pet by / dat wy oock
niet en moeten over 't hooft
sien : *Ick wil hem een hulpe maec-
ken, die by hem sy sepd* Godt.
Die by hem sy, wat is dat te
seggen ? Tweefins konnen dese
woorden upt-ghelepdt wor-
den: ofte aldus / die zijn ghesel-
schap sy: ofte aldus / die hem ge-
voegelijck ende gelijk sy. Hoe-
men 't neemt / 't heeft zijn ghe-
wicht.

Om zijn
Ghesellinne
te wesen.

Genomen in den eersten zin/
soo wil Godt / dat de Vrouwe
haren Man **GHESELSCHAP**
honden sal / ter plaetsen daer hy /
volghens zijne beroepinghe / we-
sen en wouen moet / als een
ghetrouw Compagnion, Kam-
meraet, en Medemacker hem by
blijvende.

Ende

Ende ghewisselijck/ hoe kan de Vrouwe wesen een Hulpe van den Man, wanneer sy niet en is by den Man? Als d'eene woont in het Oosten / en d'andere in het Westen / hoe kunnen sy elckanderen helpen? dat is onmoghelijck.

Veel onheyls ontstaet daer uyt / als Man en Vrouwe langen tijt van een zijn. Menighmael is dit een oorzaecke gheweest / dat d'eene of d'andere sich zwaerlijck verloopē heeft, Om 1. Cor. 7. 2. hoererij te vermijden, sal een yeghelijck syn eyghen Wif hebben, ende yeghelijck Wif haren eyghen Man, sepd̄t de Apostel 1. Cor. 7. Als men onghetrouwt blijft / dat is dickwils een oorzaecke van hoererij; Ende als men ghetrouwt zijnde / niet by een en blijft / dat is dickwils een oorzaecke van Overspel. Overspel is zwaerder sonde dan hoererij. Daerom sy sondighen veel zwaerder / die getrouwt zijnde niet by elckanderen en blijven / als die altyt onghetrouwt blijven en branden. Ick gae

E n   voor:

106 Vande Scheppinghe
voorz-by veel andere zwaarighe-
den / die men daghelijcks siet
rijzen in de Huwelijcken, uyt het
afwefen van Man ofte Vrouwe.

Alle Vrouwen dan / welke
haer welbaren lief-hebbē / moe-
ten haer beste doen / om dicht by
den Man te blijven. Een wijse

Gen. 38. 14.

Genel. 34. 2.

Genel. 18. 9.

Vrouwe en is geen straet-vrou-
we / ghelijck Thamar: nochte
een belt-vrouwe / gelijk Diva:
maer een Hupsvrouwe / gelijk
Sara. De Enghel vraeghde A-
braham, waer is u Vrouwe? A-
braham antwoorde: Sy is bin-
nen inde hute, inden huys.
Seer wel wist den Enghel waer
Sara was: nochtans hy vraeg-
den daer nae / om dat wy weten
fouden / dat gheschickte Vrou-
wen in ouden tijden ghewoon
waren haer selven t'hups te
houden.

Phidias, willende af-beelden
den aert van een deughtsame
Vrouwe, schilderde deselve al
sittende onder de schelpen van
een Schiltpadde / ghelijck onder
eenen Hemel. Daer mede gaf
hy te kennen / dat een deughtsa-
me

me Vrouwe dan is in haren
Hemel/ wanneer sy te hups is ;
Ende gelijk een Schiltpadde/
haer hups altijt op den rugghe
met sich sleept / dat oock alsoo
een Vrouwe / waer sy is / om
haer hups moet dencken / en
daer vooz sozghen.

Doch / hebben wy liever de-
se laetste woorden Godts te ne-
men in den laetsten zin / dan is
dese de meyninge der selver / dat
een Vrouwe moet wesen GHE-
VOEGELYCK vooz den Man,
ofte den Man GELYCK: wel-
verstaende in ghesintheyt, in ge-
negentheyt des herten. Een ge-
wichtigh en gantsch nodigh
stuck: want een Vrouwe en kan
niet wesen des Mans hulpe, al
is sy schoon by den Man, wan-
neer sy niet en is eens-ghesint
met den Man, maer wil dat hy
niet en wil / ende niet en wil dat
hy wil. t Is secker / wanneer
de Vrouwe niet en treckt een
Lijn met den Man / dat dan de
Man vooz zijn Vrouwe meer
ontholpen / als geholpen wort.

Eendracht maecht macht:

E vj maer

Om hem
ghelyck te
wesen / so is
ghenegent-
hendt des
ghemoets.

108 Vande Scheppinghe
maer dooz tweedzacht worden
grootte dinghen tot niet ghe-
braght/ seyt Salustius. En wat
is Eendracht of *Concordia*? niet
anders als een ghelijckheydt
van twee herten. En wat is
Tweedzacht of *Discordia*? niet
anders als een onghelijckheydt
van twee herten. Daerom / op
dat de Man soude mogen hulpe
hebben van zijn Vrouwe, soo
heeft Godt dooz Adam gescha-
pen sulcken Vrouwe, die hem ge-
lijck was: ghelijck/ niet alleen
van nature en stature, maer oock
van conditie en ghenegentheyd
des herten.

Dit is een excellente lesse dooz
alle Mans-personen, die in den
Huwelijcken staet willen tre-
den/ dat sy dooz-a' moeten om-
sien nae soodanighen Vrouws-
persone, die met haer nature en
conditie oever een kome.

Ghetroude Luyden worden
in de Latijnsche tale ghenoeit
Coniuges, dat is te segghen / ofte
te samen gheboeghde en ver-
knochte/ & *Coniungendo*: ofte lie-
ver Jock-ghenoten / & *Coniu-*
gandee

gando. Desen name behoort haer op te werken / om wel te letten op het humeur van een **Brijster** / eer sy die versoecken tot hare **Bruyt**. Want **Man** en **Wijf** moeten zijn verknocht en verbonden als een paer : dat en kan niet zijn / als sy niet en zijn van eenderley humeuren.

Wanneer de eene **Hantschoe** lanck is en d'andere kort / de eene wit en d'andere zwart / de eene van **Leer** en d'ander van **Laken** / dan seymen ten is gheen paer / en niemant wilse koopen of dragen / om dat d'een by d'ander niet en voeght. Wel nu / sal een **Mensche** letten op eē **Hantschoe** / die hy magh wegh werpen als hy wil / ende en sal hy niet letten op dat partuyr , daer hy eewigh aen moet verbonden blijven / of hem oock het selve ghevoeghelijck en ghelijck sye

Wederom **Man** en **Wijf** moeten zijn twee **Jock-ghenooten** / ghelijckse oock **Paulus** noemt **Phil. 4.** Nu een **Jock-ossen** / die **Philip. 4. 30** de **Ploegh** trecken / moeten eekanderen ghelijck zijn: **Oste** op dat

Dat ick spreke nae de constitutie van ons Landt / wanneer een Doerman sal koopen een ghespan Paerden / hy siet vooz-al daer op / dat sy elckanderen eenighsins moghen ghelijck zijn van grootte / jae waert moghelijck van jaren en van hapzen. Want als het eene Paert sterck is en 't andere zwack / het eene steegh en 't andere willigh / dan en gaet de Waghen niet recht / en lichtelijck wort het eene dooz het andere bedurven. Salmen letten op een Paert / ende en soude men niet letten op hem selven? of op die ghene / met dewelcke men alle syn leven lanck moet gaen onder een Jock?

2. Cor. 6. 14

Die gene welcke haer te samē verloben / gheben elckanderen veeltijts een Ring op Trouwe / en dien Trouw-ring is een beelt van de gelijkformigheyt, dieder vereyst wort tussen Man en Vrouwe. Want so een Ring engher is als den vinger / daer men hem aensteekt / dan nijpt hy / en doet wee: So hy oock wijder is als den vingher / dan schiet

schiet hy lichtelijck daer af / ende wort verloozen: maer past hy wel / dan ist eerst te deghe. Soo mede / wanneer onder getroude Luyden d'een te rupin ist en d'ander te karigh / d'een te lichtertig en d'ander te zwaermordigh / d'een te prachtigh en d'ander te slozdigh / soo zijn sy elckanderen een gheduerighe quellunge: maer als sy eens gezint zijn / en in alle conditien op elckanderen passen / dan gaet het wel.

Hoe blijde was Godt, als hy 1. Sam. 2. 35.
David ghevonden hadde / een Man nae zijn herte? Ende en soude de Man niet blijde wesen / als hy gevonden heeft een Vrouwe nae zijn hert?

Syrach teldt dat onder de schoonste dinghen vande Werelt / wanneer Man en Wif mal- Syr. 25. 2.
kanderen wel verstaen. Als sy malkanderen niet wel en verstaen / dan zijnse ghelijck water en vper / d'een blust des anderen geest / couragie en leven uyt: dan zijnse in huys / ghelijck vergift in een mage / d'een is altijt zieck van

112 Vande Scheppinghe
van d'ander/ en sy spouwen elc-
kanderen ten laetsten wyt: maer
als sy elckanderen wel ver-
staen/ dan zynse in haer hups/
ghelyck twee gulden Appelen
in een zilvere Schale.

Als in ge-
zintheydt
des Ehe-
loofs.

Exod. 34. 16

Insonderheyt so moeten Man
en Wif eens ghesint zyn in het
stuck van RELIGIE. Godt ons-
se Hemelsche Vader, heeft ons
in zyn Woordt wytdrukelyck
verboden/ te Trouwen met on-
gheloovighe. En Paulus seyd
2. Cor. 6. En treckt gheen een
lock met den ongheloovighen.
Ist onbehoorlick dat een Men-
sche Trouwt teghen den wil
van zyn Aertsehen Dader/ende
sal 't geoorloft zyn te Trouwen
teghen den wil van onsen He-
melschen Dader? Christus seyd
Matt. 19. 6. Wat God heeft te samen
ghevoeght, dat en verscheyde
ghenen Mensche. Dat is even
soo veel/ als ofte hy seyde: Wat
Godt heeft gheschepden/ dat en
voeghe ghenen Mensche te sa-
men.

1. Cor. 7. 39.

Als wy Vrouwen willen / so
moeten wy Trouwen in den He-

re, seyd de Schryftuere. Maer hoe Trouwen wy in den Heere / als wy Trouwen aen een Vpandinne des Heeren? De Prophete Hofcas seyd van Christo, dat hy sich vertrouwt heeft met zyn Vruyd de Kercke / in Hof. 2, 18. gheloove. Hoe dan / sullen wy 19.

Christenen Trouwen in onghe- love, aen Afgoden-dienaers, aen Atheïsten, aen sulcke die gheen ghemeynschap en hebben met Christo? Sal yemant segghen tot die ghene / Comt hy my te bedde: tot dewelcke hy niet en magh segghen / gaet met my ter Kercken / gaet met my aen de Tafel des Heeren? Sal yemant woonen met sodanighe eene alle de dagen zynes levens op Aerden / met dewelcke hy naemaels noyt en sal woonen inden Hemel?

Is een Vrouwe arm in goederen: Is sy mismaeckt van lichame: Is sy siecklijck en vol zwachheden / daerom en false Godt niet verstootten: maer hy false verstootten / so sy onghelovigh is / vol Afgoderije / vol Athe-

114 Vande Scheppinghe
theisterije. Ende wat God van
hem stoot / als eenen grouwel/
sal dat een Mensche op nemen?
sal hy dat ontfangen in zijn ar-
men? sal hy dat legghen in zijn
boesem / en aen zijn herte / als
zijn lieffte pant? Hier en is geen
ghelijckheyt, en daerom hier en
behoort oock gheen Huwelijck
plaets te hebben: want Godt
heeft de Mensche gheschapen
sulcken Vrouwe, sulcken Hulpe,
die hem allezins ghelijck was.

Dier is alrede seer veel ver-
haelt ende verhandelt/aen-
gaende de schoone Privilegien
en voortreffelycke gaben/waer
mede God den geschapen Men-
sche boven alle Creaturen heeft
verryckt: als namentlyck/ dat
hy den selven gestelt heeft in een
Paradijs, daer dupsent vroljck-
heden door een dansten; en dat
hy hem in dat Paradijs heeft toe-
ghevoeght een Vrouwe, tot een
hulpe ende soete ghesellinne:
maer op dat wy eens gheraken
moghen uyt dit wyde en ruyme
Welt

des Menschen. 115

Wilt van 's Menschen lof, ende om aen te hanghen den laetsten zeghel tot zijn grooter waerdighepd en excellentie / wy sulen noch een weynigh spreekken van het Habijt, of van de **KLE-DINGHE**, die Godt aen dese nieuw-ghewoude / aen Adam namentlijck en zijne Evam ghegheven heeft.

Hier soude yemandt moghen verwachten een beschrijvinghe van veel kostelijckhepds / van een uytstekende pompooshepd: want men is ghewoon / dat Bruyden Bruydegom in een statie boven anderen uytsteken in cieraet en pracht: Maer laet ons hoozen / hoe dat Moses de pronck van dese nieugehoude beschrijft. Ende sy waren beyde naeckt, de Menschende syn VVijf, ende en schaemden hen niet, seyt hy Vers. 25. Eerst seyt hy dat sy beyde Naeckt waren; ende daer nae / dat sy in die naeckthepd sonder schaemte waren. Twee seltsaem-lupdende stucken. 't Is wel de pijn waert / dat wy daer op te deghen letten.

Welcke
was naect
gep.

Als Moses seyt / dat Adam en
Eva beyde **NAECKT** waren/
hy wil segghen / dat sy waren
onghewapent ende onghekleet.
Doo?waer een arme uytsettin-
ghe / mocht yemant dencken.

Het schijnt dat Godt de Men-
schen minder heeft versozght/
als al den reste: want andere
Creaturen hebben van natueren
hun wapenen. Den Stier is
ghewapent met zijn hoornen:
den Wolf met zijn slaghtan-
den: den Leeuw met zijn clau-
wen: het wilt of ysere Dercken
met zijn schichten: den Arent
met zijn krommen beck: den
Haen met zijn spozen: jae het
Speken met zijn angel / ende de
Vloot met haer speere. Andere
Creaturen hebben van naturen
haer decksel. Het Dee is ghe-
deckt met huyl en hay: den Vo-
ghel met veeren: den Fisch met
schubben: de Crocodijl met
schilden: de Crabbe met schil-
pen / Et. Alleen de Mensch is
van Godt gheschapen en ghela-
ten ongewapent, jae ongekleet,
naecht / kael en glat / niet een
blies

bliesken hebbende over syn teer
en sacht Lichaem.

Dit laet sich aensien / als een
groote armoede en uytterste be-
hoeflijckheyt: Maer o wat een
rijckdom / wat een hoogheyt /
wat een volheyt aller dinghen
is hier in ghelegen / wel aenge-
mercht zynde! De Mensche
voor den Val en hadde nochte
wapenen, nochte Kleederen van
doen.

Geen *WAPENEN*, dewijle
hy geen Vyanden hadde. Gode
hadde den Mensche ghegheven
dat hoge Gebiet over alle Aert-
sche Creaturen, ende dienvol-
ghens so hadde de Mensche by
alle deselve groot ontsagh / soo
groot / dat hyse met een oogh-
wenck konde dwinghen. Ghe-
breeft was hy van alle Voghe-
len / Dieren / Wormen / &c.
Gheen van allen en mocht hem
quetser of quellen: maer alle te
samen moften sy hem dienen en
helpen. Waer toe dan Wape-
nen?

KLEEDEREN en warē den
Mensche in dien staet noch niet
no

118 Vande Scheppinghe
nodigh; Iae sy en souden anders
niet gheweest zijn rontom
zijn suyper lichaem / als een
donckere wolcke rontom de hel-
dere Sonne. Nu dienen de Klee-
deren ons Menschen / ofte tot
een Bewaringhe van onse leden/
oste tot een Cieraet van onse
personen.

Als de Kleederen dick en
dicht zijn / so zijnsse ghelijck een
Bolweick of Custodie om het
Lichaem, en sy versekeren 't sel-
ve teghen hitte / koude / wint/
reghen en de onghenade des
Luchts: maer voor den Val en
was den Mensch sulcken uyt-
wendigen Custodie niet nodich.
Want hy leefde in het Paradijs,
daer niet anders en was dan
een *perpetuum Ver.* Altyt wast
daer Somer: altydt moer meer.
Het zapsaen was daer ghedue-
righ even lieffelijk/en de Lucht
even soet ghetempert. Noyt en
was het daer te heet / noyt te
kout / noyt onstelt door tempee-
sten. Waer toe dan Kleederen?

Als de Kleederen kostelyck
zijn / soo zijnsse een Cieraet van
den

den Mensche: maer de Mensche,
 vooz den Val/ en behoefde geen
 uptwendigh Cieraet hier ofte
 daer te gaen bedelen vooz zijn
 Lichaem. Een Velpen en heeft
 gheen ander kleet / als haer ey-
 ghen aen-gheschapyen wit / als
 hare repnigheyd; en in dat eene
 kleet is een Velpen soo heerlijck/
 dat oock Salomon in alle zijne
 magnificentie soo niet en was Matt. 6. 29.
 verciert / als eene van dien / ge-
 lijck Christus betuyghet: Alsoo
 en hadde oock de Mensche vooz
 den Val gheen ander kleet, dan
 een natuurlijcke aen-geschape-
 ne schoonheyt/ een nette propor-
 tie van alle zijne leden en ghe-
 wichten/ een blancke/ bloosende
 en levendige verwe over zijn
 gantsche Lichaem / 't welke
 gelijk Albaster blonck en glin-
 sterde in het licht van de Son-
 ne / soo dat het scheen te wesen
 een tweede Sonne op Aerden.
 Ende dit was sulcken Cieraet/
 dat den aldergrootsten Keyser,
 in alle zijn Purpur / Zijde en
 Flutweel / met al zijn Gout/
 Paerlen en edele Ghesteenten/
 die

120 Vande Scheppinghe
die mate van heerlyckheydt te-
ghenwoordigh niet halen en
kan.

Naeckt en bloot te zijn/ dat is
nu ter tijdt wel een teycken van
armoede en gebzeck: maer vooz
den Dal was het een klinck-
klaer bewijs van een uytne-
mende Majestept en heerlyck-
heyt.

Dan wat salmen seggen van
het andere / dat namentlyck de
Menschē hun niet en **SCHAEM-**
DE N over die naeckthepde?

En
schaemte
loosheyt.

Adam en schaemde zich niet
vooz zijn Eva: Eva en schaem-
de zich niet vooz haren Adam:
Beyde en schaemden sy hun
niet vooz Godt den Schepper,
nochte vooz eenighe Schepselen.
Dit laet immers beels te
vzeemt; Iae het schijnt te strij-
den teghen alle eerbaherheyt: Hey
moeder-naeckt te zijn in pe-
mants teghenwoordigheyt/en-
de nochtans sonder schaemte te
zijn.

De ghemeyne Teyden / seyd
Augustinus, beelden haer selven
in / dat Adam en Eva vooz den
Dal

Dal blindt waren / om datter
 staet / dat nae den Dal hare oo-
 ghen gheopent wierden; Ende
 hier uyt maken sy dus danighen
 besluyt / dewyle sy blind waren/
 dat het niet vzeemt en is / soo sy
 doock sonder schaemte waren.
 Augustinus wederlepd dese Opi-
 nie, ende bewijst dat Adam en
 Eva vooz den Dal gheensing
 blind waren. Want Godt had-
 de de Menschen perfect en vol-
 maecht gheschapen / sonder ee-
 nigh sepl ofte ghebreck: maer
 dat en waer gheen kleyn ghe-
 breck gheweest / indien sy ghe-
 mist hadden haer ghesicht, het
 edelste van de vijf uytwendighe
 Sinnen. Doozwaer een blind
 Mensch / is een arm Mensch.

Boven dien waer Adam
 blind geweest / hoe soude hy zij-
 ne Evam, hoe soude hy alle de
 Gedierten hebben kunnen ken-
 nen / onderscheyden / en namen
 gheben / naer elcks aert en ey-
 ghenschap? Ende waer Eva
 blind geweest / hoe soude sy heb-
 ben kunnen sien de aenlockelijc-
 ke schoonhepd van de verboden
 vrucht?

122 Vande Scheppinghe
vzucht? Sy sach, seyt de Schrift/
dat het eenen lustigen Boom was,
en lieffelijk om aen te sien.
Daerom 't is enckel beusel-
mart / dat de Menschen voor
den Val soudē blind gheweest
zijn.

Anderē meynen / en onder die
noec de Joodsche Historij-
schrijver Iosephus, dat Adam en Eva
voor den Val simpel ende inno-
cent waren / ghelijck de jonghe
nien-ghebozen kinderkens / of
te de Lupden welke niet volco-
men by haer verstant en zijn;
Ende dienvolghens / ghelijck
sodanighe Kinderen en onnossele
Menschen van gheen schaemte
en weten / al siet mense naeck /
dat noec eben alsoo Adam en E-
va haer niet gheschaemt en heb-
ben: Maer dit is mede seer on-
gherijmt / jaec ick en wete niet
offer pets ongherijnder soude
konnen gesepd worden als dit /
dat Godt de Menschen soude ge-
schapen hebben onverstandigh
en ghebrekelijck van Sinnen.

Doch yemant soude moghen
segghen: Heeft het niet gheha-
pert

pert uytwendigh aen haer ghesichte, noch inwendich aen haer verstant, hoe komt het dan / dat de Menschen vooz den Dal heel naeckt zijnde / haer niet en schaemden? Schaemte dat is immers een deucht. Onbeschaemheyd daer-en-teghen een faute / die Godt en alle eerlijcke Luyden seer mis haeght.

Hier op antwoorden wy / dat het heel een andere ghelegghentheydt heeft met den Mensche, aenghemerckt in zijnen sondighen Staet: ende mer den Mensche / aenghemerckt inden Staet van zijn oprechtigheyd.

Dooz den Dal / zijnder in den Mensche ontstaen ongheregelde lusten van zijn Hert, en 't ghene daer uyt spruyt / onghereghelde beweginghen van syn Lichaem. Om sulcke ongheregelde lusten en beweginghen te dempen ofte te voozkommen / so ghebedt de Nature ende de Schrifure dat men de leden decken sal / waer in deselve ongerregeltheden haer verthoonen / ende waer dooz deselve worden ontsteken.

1. Tim, 2, 9. Heenen streckt de vermaninghe
des Apostels Pauli, welke hy
geeft aen de Vrous-personen: na-
mentlijk / dat sy haer selven
sullen decken, ende verciere
niet schaemte en matigheydt.
Daer heenen strecken oock de
Wetten van verscheydene Hey-
densche Natien: want Herodo-
tus betuyghet / dat het niet alleen
by de Lydos, maer oock by alle
andere volckeren / vooz een in-
femie en onuytblusschelycke
schant-vlecke is gherekent / als
pemant naect wiert ghezien.

Herodot. in
Clio.

Dooz den Val ter contrarien /
en wasser gantsch ghene onge-
regeltheyt, noch van de lusten in
het Herte, noch van de bewe-
ginghen inde Leden: maer alle
lusten in Leden van den Men-
sche volghden het ghebiedt van
de rechte Redelijckheydt, na den
wille Gods. Dienvolgens daer
en was geen oorzake om 't Lic-
haem te decken, ofte yet aen
het Lichaem.

Daer en was oock geen oor-
zaecke om zich te schamen over
eenigh lide van het Lichaem.
Want

Want wat is schaemte? Schaemte, seyt de wijse Philosoph Aristoteles, is een vrees, ofte imaginatie, en inbeeldinghe van Schande. Ende wat is Schande? Schande is een ghevolgh en vucht van de Sonde, seyt Paulus. *Rom. 6, 21.* Du voor den Dal en wasser geen sonde. Wasser geen sonde? soe en wasser gheen schande. Wasser gheen schande? soe en wasser oock geen schaemte.

Ende sodanigh sal mede wesen 's Menschen conditie / nae den dagh des algemeynen Oordeels / wanneer hy sal wesen verplaetst in het Hemelsche Paradijs hier boven. Daer sullen de Menschen door malkanderen wandelen sonder kleedinge / sonder deksel / soe Mannen als Vrouwen, en haer d'een voor d'ander niet meer schamen: want geen onreynigheyt, gheen oneerbaerheydt, geen ongheregeltheyt en sal daer wesen / maer de Menschen sullen de Enghelen ghelijck zijn. Alle de uytvercorene sullen dan met licht omcincelt zijn / als met een kleet. *Sy sal-*

Arist. Ethic.
lib. 4. c. 9. &
Thest. 1. 2.
c. 6.

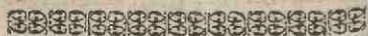

126 Vande Scheppinghe
sullen blincken als des Hemels
glants / en als de Sonne aen
het Firmament / volghens de
Prophetije Danielis.

Dan, 12, 3.

Om dan te besluypen / gelijk
's Menschen naecktheydt vooz
den Dal / was een bewijs van
zijn heerlijckheydt: Alsoo was
oock zijn schaemteloosheydt, een
bewijs van zijne onnosselheydt
ende onbebleekte oprechticheyt.

Al dus heeft Godt voltrocken
de Scheppinghe van de kleyno
Werelt, dat is / van den Men-
sche, die te rechte ghenoemt
magh worden het Hoofd van
alle de wercken Godts. Want
om 's Menschen wille is de heele
Werelt gheschapen: Maer de
Mensche selve om Godts wille /
op dat God den Schepper dooz
en in hem gheglorificeert soude
worden / als in het edelste van
zijne Creaturen.

APPLICATIE.

Coe-ye
gheninghe.

Nwel aen / mijn ZIELE,
Nghy moet met dit alles u
pzo-

profijt doen / tot versterkinge
van u zwack ghelove / tot beter-
schap van u sondighe leven / en-
de tot vertroostinghe van u be-
naeut gemoet / wanneer het sel-
ve dooz de sonden / of dooz eeni-
ghe plaghen / die de sonde ver-
dozsaecken / is ontroert.

D G E L O V E koont ghy al-
dus stercken. Als Godt selve
sept: *Laet ons Menschen maecten, een
beelt dat ons ghelijck sy &c.* Daer
hebt ghy een machtigh ghetuy-
ghenisse van de heylige **D R I E -
E E N I G H E Y D T**, Dit licht en
kommen niet zien de blinde Hey-
denen. Dit licht en willen niet
ontfangen de verstockte Ioden:
ende het wort bestreden van de
brootdronckene Kettere. Wy
Christenen nemen dat aen niet
een vast gelove / overmidz Godt
ons het selve ontsteect in zijn
heyligh woort: want hier hoor-
ren wy Godt selve aldus spzeec-
ken. *Laet ons Menschen maec-
ken.* Daer en kan niet meer
zijn dan eene Godt, ende noch-
tans die eene Godt spzeect hier
als vele: *Soo moet dan noot sa-*

De Histo-
rie van
's Men-
sche Schep-
pin. he geeft
ons

I.
Weel scho-
ne Leerin-
ghen.

128 Vande Scheppinghe
kelijck volghen/ dat in het eene
goddelijcke wesen meer als ee-
ne/ dat is drie Personen zijn.
Siet aldus is desen Text een
doozn in het ooghe van alle die
ghene/ welke de heylige Drie-
eenigheydt lochenen: Maer een
licht vooz onse ooghen/ om de-
selve klaerlijck te zien/ en vaste-
lijck te gheloven.

Daer-en-boven/ mijn Ziele/
soo leert ghy hier dat dese drie-
eenighe Godt is de eerste *VAD-
DER* en *SCHEPPE*R der
Menschen. Want ghesepht heb-
bende Laet ons Menschen maec-
ken, soo formeerde hy datelijck
des Menschen Lichaem uyt het
stof der Aerden: Daer nae *bliet*
by eenen levendigen Aeffem in *zj-*
nen neuse: ende alsoo *viert* de *Men-*
sche een levendighe Ziele, seydt
Moses. De Fabel van Diodoro
Siculo is belacchelijck/ welke
schrijft/ dat in den beginne de
Menschen van selfs ghegroept
zijn uyt der Aerden/ op gelijcke
wijse als de *Mupsen* in *Egyp-*
ten uyt het slijm groepen/ dat
de *Rievier* Nilus met eenen ho-
ghen

ghen bloet over het Landt
 brengh. Dyp wat anders leert
 ons Moses hier; Ende andere
 heplige Mannen Gods elders.
 Hoozt de Coninck David eens
 spreken. Hy seyt Psal. 100. Be- Psal. 100. 3.
 kennet dat de Heere Godt is: Hy
 heeft ons ghemaect, ende niet
 wy ons selven. Hoozt wat de
 Propheete Esaias seyd cap. 64. Esaië 64. 8.
 Heere ghy zijt onse Vader, wy
 syn Leem. Ghy zijt onse Potte-
 backer, en wy alle syn uwer han-
 den werck. Hoozt Pau um den
 Apostel Actor. 17. Godt, seyt Actor. 17. 26
 hy heeft van eenen bloede, alle
 gheslachten der Menschen ghe-
 maect, op den gantschen Aert-
 bodem te wonen, &c. In hem
 leven, sweven, en syn wy.

¶ Menschen leven komt van
 Godt, ende het hangt aen Godt.
 Niemandt en kant nemen / als
 hy't wil geven: Ende niemant
 en kant geven / als hy't wil ne-
 men. Sy dwalen grofflyck / die
 menen dat het in hun macht
 is haer leven te verlengen: maer
 noch veel grover / die menen
 dat het haer by staet hun leven

130 Vande Scheppinghe
te verkozen / ofte haer eyghen
selven dat te benemen. De Hee-
re wil ons allen bewaren voo?
sulcke quade en heylloose zin-
nen.

Wijders / mijn Ziele / als ghy
hier leest / dat Godt den nieu-ghe-
schapen Mensche ghestelt heeft in een
vreughden-rijcke Paradijs , in een
Lust-hof vol playsiers , om daer te
spanceeren van d'een lieffelijck-
heydt tot de andere / dan leert
ghy / dat ghy u VERMAECK
moocht nemen van Gods Schep-
selen, sonder sonde. 't Is God
seer aenghenaem / als de Men-
sche in Godts gaben zich ver-
heugt. Wy hebben eenen vrien-
delijcken Godt / die onse herten
vervult niet alleen met spijsse,
maer oock met vrolijkheyd. Wy
ghebiet ons / dat wy alijst sull
blijde syn. Iae selfs onse Gods-
dienst ende Deugt verwerpt hy
als pet dat niet en deucht / wan-
neer sy geschiet sonder vrencht.

Doortz wanneer gy hier leest /
dat Godt tot den Man gheschapen
heeft een Vrouwe , om te wesen zyn
hulpe en ghesellinne , voegghende dese
se

Actoy. 14. 17
1. Theff. 5.
16.
Deut. 28. 47

se woorden voor reden daer by:
 Ten is niet goet dat de Mensch
 alleen sy: **D**an leert ghy / mijn
 Ziele / dat de vereeninghe van
 Man en Vrouwe in den **H****V****V****E****L****I****C****K****E****N** **S****T****A****E****T** eerlijck en-
 de gheoorloft is. Want is het
 niet goet dat de Mensch alleen
 sy / soo is het goet dat de Men-
 sche ghepaert sy. **B**oven dien
 ghy ziet hier / dat het **H**uwelijck
 is in-ghestelt van Godt: in-ge-
 stelt voor den Val: in-ghestelt
 inden Paradijs. **A**ltemale din-
 gen/die 't **H**uwelijck ten hooch-
 sten recommanderen.

Wilt ghy uwe ooghen slaen
 op den **A**urheur, die 't **H**uwelijck
 heeft in-gesteld / ghy sult bevin-
 den dat het is **G**oet: **G**odt, die
 het opperste goet is / en van den
 welcken niet quaets en kan
 komen. **G**heen **D**ertsche **C**rea-
 turen, geen **E**ngelen hebben den
 Mensch zijn **W**ijf gheschapen
 of ghegeven: maer **G**odt selve.
So dat het **H**uwelijck meer ee-
 ren heeft in desen / als veel an-
 dere **O**rdonnantien, die wel van
Godt zijn gekomen: maer door

132 Vande Scheppinghe
tuffchen komen van Enghelen
of Menschen.

Wilt ghy uwe ooghen flaen
op den Tijd, wanneer het is in-
gheftelt / ghy sult bevinden dat
het is in-gheftelt vooz den Val,
inde eerste gulden Eeuwe, eer
datter noch eenighe Sonde of
pet quaets inde Wereldt bekend
was. Ciffer al geweest inden
Staet van Onnoselheydt, ende
heeft sich vertoont als een sup-
bere bloeme in een klaeren
gront.

Wilt ghy uwe oogen flaen op
de Plaetse, daer het is in-gestelt /
ghy sult bevinden dat het is in-
gestelt in het Paradijs, inde ghe-
luckighste plaetse van de wijde
Wereldt; om aen te wijfen hoe
groot dat het geluck is van alle
die ghene / welke in den Heere
Crouwen: namentlick / dat dan
haer Huwelijck is een Aerts Pa-
radijs.

Wacht u dan / mijn Ziele /
vooz de doolinghe der ghener /
die den Huwelijcken staet schel-
den vooz een werck des vlee-
schs, ende den selven verbieden
aen

aen alle die ghene / welcke professie maecten van God te dienen en heylighlyck te leven. Dit noemt Paulus, een Leete 1. Tim. 4. der Duyvelen.

Opntelijck als ghy hier leest / dat Adam en Eva inden staet van hare oprechtigheyde naeckt door het Paradijs v vandelden, en haer dies niet eens en schaemden, dan leert ghy wat den aert is van de **OPRECHTIGHEIT**. Sp en vzeest geen ooghen / ghelijck de Sonden. Sonden zijn wercken der duyfsternisse. Rom. 13. 12. Ioan. 3. 20. Wie quaet doet, die haet het licht, seydt Christus: want hy is beducht dat door het licht zyn ondeught mochte openbaer worden. Dieben / Overspeelders / Moordenaers / ende diergelijcke / slachten de Katten: sy Mupsen geern in den donckeren. Hare personagie spelen sy altijt onder eenige deck-mantels. Een Dief deekt zich met den nacht: Een Overspeelder / met de guardijne: Een Moordenaer / met boschen en berghen. Naedat Adam en Eva ghesondicht hadden /

den / Sy vlochten Dpghe-bladeren te samen / en maecten hen schozten ; Iae dat en was noch niet ghenoegh / maer als sy de stemme Godts hoorde / sy sochtē slupp-holen en schuypl-hoekē / verstekende haer selven vooz des Heeren aenghesichte onder de schaduwē van de boomen. Met de sonde quam de schaemte, de vreesē, de schrik in den Mensche, daer van hy niet en wist in den staet van zijne oprechtigheydt. Oprechtigheyt bemint de naecktheyt. Sy verblijt haer in de waerheyt. Den dagh ende klaerhepdt van dien zijn haer ten hooghsten aengenaem. Geerne laet sy haer sien / en dat sander kleet sonder bewimpelinghe. *Vwie zijn wingher heel heeft, die durft hem veel ontwinden.*

2.
 Veel hepl.
 fame ver-
 maninghen.

En laet het u niet verbelen / mijn Ziele / dit soete paetjen noch eens te gaen. Ghy hebt alreede verschepde bloemkens van schoone Leeringhen ghe-

gepluckt voor u Gelove. Doort-
aen sult ghy vruchten lesen/
vruchten, die der bekeeringhe
waerdigh zijn. Dese uwe twee-
de wandelinghe sal dienstigh
zijn / om uwe wandelinghe al-
tijts eerlijck te maecken onder
de Heydenen, ende behaghtijck
voor Godt en alle goede Men-
schen.

Op dat wy dan van voozen
af beginnen: Eerstelijck / mijn
Ziele / wilt doch ernstelijck daer
op letten / hoe dat God de Schep-
per zich heeft ghestelt en bereyde
Gemaect tot 's Menschen Schep-
pinghe. Laet ons, seyde hy / Men-
schen maken, een beelt dat ons
gelijck sy: die daer regeeren over
de Visschen &c. O hoe wonder-
lijck groot doet zich hier op
's Menschen waerdighheyt en
de **ADEL!** De Mensche 't is
waer / is door zynen droeven
Bal in ydelheyt verandert / jae
hy is ydelder ghesworden als de
ydelheyt selve; In sulcker voe-
ghen dat de Coninck David seer psal. 62. 10.
wel gheseyt heeft waert saecke
dat de Mensche in een Balance
ghe-

136 Vande Scheppinghe
ghelept / en teghens ydelheydt
ofte niet ghewoynen wiert / dat
het niet noch swaerder en wichti-
gher soude bevonden worden/
als de Mensche : Maer wan-
neer men wil ober-weghen in
wat staet dat de Mensche van
Godt eerstmael gheschapen, en
van Christo andermael herscha-
pen is / dan bevintmen dat de
Coninck David wel te recht
met grooter verwonderinghe
heeft moghen uyt-roepen : O
Heer, wat is de Mensche dat ghy
synder gedenckt? ende des Men-
schen Kint dat ghy u synder aen-
neemt. Ghy hebt hem schier tot
eenen Godt gemaect, weynigh
minder dan de Enghelen : met
heerlijckheydt ende cietact hebt
ghy hem ghekroont : ghy hebt
hem tot een Heer ghestelt over al
uwer handen werck &c. De H.
Apostel Petrus en weet niet
woorden ghenoech te vinden/
om daer mede uyt te drucken de
uytnementheydt van een ver-
nient en herschapen Mensche.
Ghy zint, seyt hy / een uytverko-
ren geslachte, een Conincklick
Prie-

Psal. 8. 5. 6.
7.

I. Pet. 2. 9.

Priesterdom, een heyligh Volck, een verkregen Volck, om dat ghy sout verkondigen de deughden des ghenen, die u uyt de duyternisse gheropen heeft tot synen wonderlijcken lichte. Ende daer mede noch niet te vreden zijnde / hy komt vorder en seyt / dat sy der goddelijcker nature deelachtigh syn gheworden, de verderffelijckheydt die inde Wereldt is door de begeerlijckheydt, ontvloden synde.

2. Pet. I. 4.

Dese hooghe consideratie behoort ons op te wecken / niet alleen om alle Menschen hooght te achten / ende hun leven ongeschent te laten : want een Mensche doot slaen, is Godts beelt in stucken slaen / ende oversulck is een Crimen tegen de alderhoogste Majesteit Godts : Maer oock om ons selven in grooter waerden te houden / ende wel naerstigh toe te sien / dat wy dit beelt Godts in ons niet en besootelen of schenden door de sonde. Tot sonden hem selven overgeven is eben so veel / als het suyvere beelt Godts af-werpen / ende

138 Vande Scheppinghe
de het monstreuse beelt des Duy-
vels aen-nemen. Dan wort des
Menschen ghestalte vooz God
doncker van zwartighepdt / soo
doncker en wanschapen / dat
Godt den Mensche niet meer en
kent vooz zijn Kint, of vooz het
maecksel van zijn Hant: maer
als een Duyvels ghedrocht van
hem wijst / ende ghelijck met
grootte onsteltenisse teghen hem
upt-schrept: Wijckt wegh van
my ghy vervloecte in het eeu-
wige Helsche vyer, dat den Duy-
vel en syn Enghelen bereydt is.

Nochtans hoe wepnigh wort
dit bedacht? De Menschen la-
ten de sonde in haer domineren
en den meester spelen / so datter
niet ghesonts en blijft van den
hoofschedel af tot den voetsoo-
len toe. Ick bidde u / laet ons
dit kleyn Eplant / den Mensche
wil ick seggen / eens over-loo-
pen / en datmen my toone eeni-
ghe faculteyt van zijn Ziele,
ofte eenich lit van zijn Lichaem,
dat soude kunnen segghen met
lobs Gode: Ick alleen ben de be-
smettinge der sonden ontcomen.
Iffer

Maegh-
liet. 4.

Matt. 7. 23.

Iffer wel een Actie, die de
 Menschē kan rechtveerdigen?
 Iffer wel eenighe onnosselheyt,
 die sal durven roepen tot Godt
 om recht en geen genade? Boos-
 hepdt isser in zijne smootste / en
 zwackhepdt in zijne beste wer-
 ken / en doolinghe in beyden.
 Wat tijdt / wat plaetse kan hy
 aenwijsen / die teghen hem niet
 en sal getuygen? Den Sabbath-
 dagh, den dagh der ruste / en
 heeft geen ruste ghehad van zij-
 ne sonden. Den Tempel Godts,
 die gheheplichde plaetse / is me-
 nighmael ontheplighet door zij-
 ne verkeerthepdt. Zijn Ca-
 mers / zijn Bedden / zijn Cafe-
 len / Mupzen / Solders / Bloe-
 ren / jae den Messen dien hy uyt
 de Lucht heeft gheschept / sou-
 den weten te spzeecken van zijn
 dwaesheden en onghereghelt-
 hept. Cortelijck / alles wat in
 hem / aen hem / en om hem is /
 dat is met sonde bebleet. Waer
 blijft / waer blinckt hier dat
 schoone evenbeelt Godts, dat de
 Menschē ontfanghen heeft in
 zijne scheppinge / en dat hy van
 nieuw

niens ontfangen moet door een
 tweede scheppinghe/ eer hy kan
 zaligh worden/ en by Godt zij-
 nen Schepper komen in den al-
 derhoogsten Hemel? Gy/mijne
 Ziele/ bedenckt doch ende be-
 tracht de groote waerdighepd/
 die u uwe Godt ghegunt heeft.
 Ghy zijt Godts gheslachte: ghes-
 chapen zijt ghy nae zijn gelijc-
 kenisse/ en in Christo zijt ghy
 der goddelijcker nature weder
 deelachtigh gheworden. Sout
 gy dan gelijck een onnut Werc-
 ken legghen wentelen in den
 modder en dreck van allerley
 ongherechtighepd? Een Ho-
 beling leeft op zijn Hoofs: Een
 Soldaet op zijn Soldaets: Een
 Hupsman op zijn Hupsmans:
 elck een nae zijn staet en beroe-
 pinghe. Waerom soud ghy dan
 vergeten/ dat Ghy een Kindt
 Gods zijt? een beelt des Schep-
 pers? een Burger des Hemels?
 ende u selven stellen/ niet tot een
 hepligh en Hemels leven: maer
 als een verlozen Soon/ met den
 sondighen draef deses Werelts/
 uwen hollen buyck vullen?
 Weest

Weest heyligh want ick ben heyligh seyt de Heere onse Godt Levit. 19. Weest volmaectt gelijk Levit. 19. 2.
 uwe Hemelsche Vader volmaectt Matt. 5. 48.

is seyd Christus onse Zaligmaker. Endit is de gemeyne vermaninghe van alle Propheeten in het Oude/en vā alle Apostelen in het Nieuwe Testamēt.

Gaet noch een stap vozder/mijn Ziele / en overdenckt by u selven/hoe dat Godt de Schepper/naer zijn beraet/ is ghekommen tot de uytvoeringhe van dien. Godt de Heere, seyd Moses, maectt den Menschē uyt den klomp der Aerden, ende hy blies hem in den levendigen Aessē in zynē neuse, ende also vvert de Menschē eē levēdige Ziele.

Ghelijck het eerste ghedient heeft / om u op te wecken tot aenmerkinghe van uwe hoogheyt: so moet u dit nu dienē/als een spozē tot NEDERigheyt. Denckt / o Menschē/ wat ghy eerst geweest zyt: Denckt/wat ghy nu teghenwozdighe zyt: Denckt / wat ghy eerlanghe worden sult. Ghy zyt geweest een Aerden-klomp, ja niet meer dan

142 Vande Scheppinghe
van 't stof der Werden.

Stof was uwen oorspronck.

Stof was het topje van uwen
afkomst.

Stof was het stof daer van een
Huyg booz uwe Ziele gemaecht
wiert.

Stof, en gheen Marmer of M-
baster:

Stof, en gheen Gout of Zilver:
Sodanigh was het oorspronck-
helijcke greyn / daer uyt u Lic-
haem ghesproten is.

Ende wat is het nu teghent-
woordigh / dewijle het leven-
digh is. Wijst een weynigh
sweecksels in de palm van u
hant / en letter op wat in desel-
ve sal komen legghen: ghy sult
daer binden rollekens van aer-
de. En wat zijn die anders/
als monsterkens van u Lic-
haem? wat anders / als tong-
kens / die u toe-roepen / dat ghy
levend's lijfs niet meer dan aer-
de zijt.

1. Sam. 17. 4:

5. 6.

2. Sam. 2. 18

De sterckheydt van Goliath:
De snelheydt van Asah 1, die so
licht van voeten was als een
Rhee op den velde: De sachte
en

en rijke hazen van Absalon, ^{2. Sam. 14.}
die wel twee hunderdt zickel ^{26.}
zwaer woeghen doemen zijn
hoofst beschoer / 'tis al Stof.

Een schoone Vrouwe, die een
hals heeft als een Swane / en
ooghen als een Valck / en wan-
ghen daer in de wittighept van
een Welpen / en het bloet van een
Rose / eickanderen gheselschap
houden / ende die voorts in al de
reste soo wel gheschapen is / dat
hy by-nae van een peder ghead-
mireert jae gheadozeert wordt /
wat is hy anders als een leven-
digh stof? een wandelende / spre-
kende / en ademende stof?

Tot den eersten Mensche nae ^{Genes. 3. 19.}
den Val seyde Godt: Ghy zijdt
stof; en daer-beneffens gaf hy
hem te verstaen / wat hy eynde-
lyck soude worden / namentlick
Stof. Soo langhe hy lebendighe
was / was hy een te samen ge-
bonden stof: maer sterbende
soude hy worden een ontbon-
den / doz / licht stof, dat den wint
henen wegh drijft en verstroyt.

Stof is het eynde van alle
vleesch. Hoe groot en mach-
tigh

144 Vande Scheppinghe
tigh dat yemant in dese Wereld
is / hy en sal in het eynde niet
meer zyn dan stof, ghelijck al de
reste. Stof maecht alle ongelyc-
ke dinghen ghelijck. Wie kan
segghen dit was een Coninck/
en dat een Bedelaer: Dit een
Capiteyn / en dat een Soldaet:
Dit een ryck Burgher / en dat
een armen Boer / wanneer sal
alle met den anderen leggen in
het blinde Stof?

○/ wat een sterckē byepdel is
dit / om te bedwingen 'smenschē
HOVAERDYE! Hoe behoort
dit te temmen en in te toomen
die machtige Pof-hanssen, welc-
ke haer Lichaem, dien stincken-
den madensack / optopen als oft
by wat kostelijcks ware / ende
het selve maken tot een straet-
pop / jae tot een Afgodt. Och/
sept Syrach: Wat verheft haer de
arme aerde en asche? Hy is doch
enckel schandelijck dreck, de-
wijle hy noch leeft. Ende wan-
neer de medecijne schoon lange
daer aen lappet, so gaet het doch
cyn-lijcken also toe: Heden Co-
ninck, morgen doot. Ende wan-
neer

Syrach 10.
12, 11, 12, 13

neer de Menschē doot is, soo eten
hem de Slanghen en Wormen.

Den grooten Dorst Iosua,
krijghende de rjdinghe van de
Nederlaghe zijnes Volcx voor
de Stadt Ai, was verschriekt/
ende vernederde zich onder de
slaende hand Godts so seer als
hem moge. ick was. Hy scheur- *Ios. 6. 6.*
de syn kleedeten, viel op syn aen-
ghesichte ter aerden, ende wierp
stof op syn hoofd. Ten ontbrack
hem niet aen ruyne kamers/
schoone kleederen / sachte bed-
den: maer verootmoediget zijn-
de / soo veracht hy alle die din-
ghen. Hy ruckte hem selven de
kleederen van het lijf / als ofte
hy hadde willen segghen: Ick
hebbe u tot noch toe niet eere en
plapsier ghedraghen. In bent
ick verdrietigh van u. Wegh
ghy: maer komt aerde, komt
asche, komt stof. Stof ben ick
gheweest / en stof moet ick we-
derom worden.

Ghelijcken exempel hebben *Ios. 3. 6.*
top in den Coninck van Ninive:
want hoorzende de aenstaende
verwoestinge zijnes Rijcks / hy
stondt

146 Vande Scheppinghe
stondt af van zijnen Throon/
lepde zijnen Scepter neer / troock
zijn Croon van den hoofde/
wierp zijn purpuren Cabbert
henen wegh / ende hy ginck sit-
ten inde aschen, hebbende ee-
nen sack om syne lendenen. Hy
die een Coninck op Aerden
was / stelden zich aen als een
Worm der Aerden: Den gul-
den kop van zijne Majesteit en
konde hem niet droncken maec-
ken / nochte doen vergeten zijne
sterffelijckheyt / of doen verach-
ten Godts rechtvaerdigheyt.
Hy / voor den welcken alle hoof-
den ontbloot / en alle knyen ge-
bogen plachten te worden : Hy
die so vele salutatieen daghelijck
kreegh / alsser sandekens leggen
in Durn : Hy die niet anders
ghewoon en was te hoozen / als
die blijde toespelingen zijnes
Dolck / Ghezeghent sy de Co-
ninck &c. die sluyt voor sulckis
alles zijn ooghen / en stopt zijn
dozen : Hy quiteert zijn Palley
en zijnen staet ; Ende hy gact
legghen / niet op een bedde van
Rosen als de Sibariten , niet op
een

een Coetse behanghen met ghe-
 bozdupde Capyten als de
 Princen : maer, op een bedde
 van asschen / omhanghen met
 guardynen van sacken / ende
 zyn tranen waren de bozdup-
 sels vandien. O groot exem-
 pel van nederighepdt!

'Twas in ouden tijden seer
 ghemeyn onder Gods Volck,
 dat sy in extraordinaire droesse-
 nissen haer kleederen scheurden
 tot haer naeckte lichaem toe;
 ende dat sy in asschen ginghen
 legghen, ofte stof en asschen op
 hunne hoofden stroyden, om al-
 soo met dit spectakel te verhoor-
 nen / dat sy haer scheppinghe
 vergeten hadden / vergeten ha-
 ren eersten oorspronck / verge-
 ten dat sy stof waren; ende o-
 vermits sy al te stout en hoogh-
 moedigh gheweest waren / dat
 Godt met recht haer wederom
 tot stof soude moghen vermae-
 len / ofte als stof verstroyen en
 doen verdwijnen / indien hy met
 haer wilde treden in gherichte.

Die exempelen volghende / en
 ons vernederende onder de
 Gij mach-

148 Vande Scheppinghe
machtighe hand Gods/wy sul-
len seer wel doen; Ende tot dien
eynde moeten wy onthouden/
dat wy stof zijn. Het stof en
achtmen niet / maer men treet
het met de voeten; Ende als
het te hoogh wil blieghen / of
gaen zitten men en lyt het niet.
Hangt het aen onse schoenen/
wy schuddent of slaent af.
Neemt het zijn plaets op onse
kleederen / wy vegent af. Zaept
het zich op onsen hoet / wy bla-
sent af. Siet wel toe / dat oock
de Heere u alsoo niet wegh en
blase / veghe / schudde / 't welck
hy seckerlijck doen sal / indien
ghy hoogher wilt klimmen als
het stof betaemt.

Neffens het Lichaem, dat
Aertsch is / heeft Godt in de
scheppinghe den Mensch oock
gegeven een ZIELE, die Gee-
stelijck en Hemels is; Ende
nadien deselve veel edelder en
waerdiger is als het Lichaem,
soo wijst het hem selven / dat de
Mensch vooz haer aldermeest
behoort te sorgen. Wat salt de
Mensch baten, seyt Christus, of
hy

hy al des Werelts goedt ghewon,
 soo hy schade lijt aen zijn Ziele?

Men seyd ghemeenlijck:

Goet verlooren, wat verlooren:

Eer verlooren, meer verlooren:

Ziel verlooren, al verlooren.

'Tis secker / dat een saecke
 dies te blijtiger wort bewaert/
 hoe sy kostelijcker is. Men en
 neemt soo veel achts niet op een
 Spelle/als op een Bagge: noch
 op een Knicker / als op een Dia-
 amant: op een Hoet/ als op een
 Hoofst: op een Hantschoe / als
 op een Hant. Nochtans bele-
 zjnder so dom / dat sy meer let-
 ten op haer Lichaem, als op
 haer Ziele.

Ahasia de Coninck was 2. Reg. 1. 2.
 kranck nae den Lichame, en
 noch krancker nae de Ziele. Es-
 venwel hy en was int minste
 niet bekommert niet zijn Ziele:
 maer alleen met zijn Lichaem.

Naaman quam upt Syrien in 2. Reg. 5. 9.
 het Coninckrijcke Israel, om ges-
 nesen te worden van de melact-
 heydt zijnes Lichaems: Maer
 och / den meesten-hoop der
 Menschen en willen nauelijcks
 G ij een

150 Vande Scheppinghe
een voet versetten / ten goede
van hare Ziele, op dat die van
hare geestelijcke onreynighejdt
ghenesen mocht worden / dooz
het Woort, dat de Madecijsne der
Zielen is / en gedispenseert wort
in de Kercke, die de Apotheke
Godts is. Ende dus gaet het al
vast nae 't oude spzerck-woort:
Minst gheacht, meest verlooren.

Maer laet ons voort-gaen/
ende besien hoe God den gescha-
pen Mensche onthaelt ende ge-
trakteert heeft. Wat Logijs, wat
Gheselschap, wat Cieraet dat hy
hem heeft verleent.

Als ghy in Mose leest / dat
Godt den Mensche ghestelt heeft
in een *LVST-HOF*, in een Hof
van genuchten / in een Hof daer
hy al vout / wat tot zijn noot-
druft en vermakelijckhejd die-
nen konde / dat moet u verma-
nen / mijn Ziele / om op Godt te
VERTROUVEN, en niet te
twijffelen / of hy sal u oock ver-
sorgen van alle uwe behoeften.

Seer qualick neemt het God/
dat de Luyden haer selven meer
verlaten op eyghen wijshejdt/
blijt

blijt en eunst/als op zijne voorzorghe; Jae hy reeckent sulckx voorzoutere Afgoderije. Ende ghewisselijck daer en is niet soo naedeeligh de Cere Godts/ en 't gheen hem meer Menschen ontsteelt/ als het mistroutwen.

Daerom/ mijn Ziele/ plucht dese vucht upt Adams Paradijs, de vucht van een vast en sterck vertrouwen in Godt, deselve sal u wesen so veel/als eenen Appel van den Boom des Levens.

In Godt vertrouwen is het eerste ende hooghste werck der tien Geboden/ verbatet in de eerste woorden van de eerste Tafel: Ick ben de Heere uwe Godt: ghy en sult gheen ander Goden voor mijn aengesichte hebben. Dat is/ Ghy en sult u eyghen Godt niet zijn/ nochte petx anderx hebben in mijn plaetse als uwen Godt/ om daer op te vertrouwen.

Dat vermoghen oock de eerste woorden van de Articulen onses geloofs: want wy en segghen niet: Ick ghelove aen myselfen/ aen mijn ghesontheydt

152 Vande Scheppinghe
en neerſtighejdt / aen mijn eten
en drincken / aen mijn Huys en
Hof / aen mijn Penninghen en
Rente-brieven / aen mijn Dien-
den en Maghen: maer Ick ghe-
loove aen Godt den Vader Al-
machtigh. Dat is / Ick beken-
ne / dat ick alles goets van zijne
hand alleen te wachten hebbe.

Daer toe werden wy inſghe-
lijcks op-gheweckt met de eer-
ſte woorden van 't Gebedt on-
ſes Heeren: Onſe Vader, die daer
zijt inde Hemelen &c. Want op
wien magh een hint ſeekerder
vertrouwen / als op ſyn Vader?

Luce II. II.
12. Wat Vader iſſet onder u lieden,
welcke, ſoo ſyn Sone Broodt be-
geert, hem eenen Steen geven
ſal? Of indien hy een Ey begeert,
die hem een Scorpioen geven ſal?
Of ſoo hy om eenen Viſch bidt,
die hem voor den Viſch een
Slanghe geven ſal? Indien dan
ghy lieden die boos zijt, weet u-
wen Kinderen goede gaven te ge-
ven: hoe veel te meer ſal uwe Va-
der inden Hemel &c.

Doch op dat niemandt in die
ghedachten en kome / dewijle
Godt

Godt alles vooz den Mensche
 verschafft / dat dan de Mensche
 den Luy aert spelen magh / en fio-
 len laten sozghen (gelycker veel
 sulcke gesellen zyn / die haer ey-
 ghen zweet niet en mogen ruy-
 ken) soo staet hier wel updrue-
 kelyck daer by / dat Godt den
 eersten Mensche / doen hy hem
 in het Paradijs stelde / bevolen
 heeft het selve te bouwen. En-
 de heeft God den Mensche zyn
 werck op-gelepd vooz den Val,
 hoe veel te meer ist nu van noo-
 den / dat een peder zyn eyghen
 Taechs hebbe / en wacker
 ARBEYDE in zyn Beroepin-
 ghe? Nu segghe ick / nae dat
 Godt den sondighen Mensche
 bevolen heeft / in het sweet zijnes Genes. 3.
 aenghesichts syn broot te eten,
 dat is / geen broot te eten / vooz
 dat het gedoopt sy in syn zweet?

De Heere verleende Petro een Luce 5. 4.
 groote menichte van Disschenz
 Mits soo most Petrus het Net
 uitwerpen / voozt-treken / op-
 halen / ende 't zijne daer toe
 doen. Sweet most het hem ko-
 sten,

De Gansen hebben de kost:
maer sy moeten daerom vlieg-
ghen / en als sy komen in het
gras / sy plucken / sy rucken / dat
sy altemets achter over beute-
len.

Psal. 128. 2.

Inden 128 Psalm seyt David
tot alle godzalighe Hups-va-
ders: Ghy sult u gheneeren met
uwer handen arbeyt. Wel u, ghy
hebt het goet. Als ofte hy seyt
de: Wie 't goet wil hebben / die
moet het met arbeydt hebben.

Vat niet en suyr, dat en soet niet.
Men kan Godts zeghen niet
krighen in handen / ofte men
moet de handen uyt de mouwe
steecken. *Om arbeyd is alles by Gods
re koop,* plachten de Ouden te
segghen.

De Vluchte van Aesopus is
bekent: Wanneer de Sprinck-
hanen / die den heelen Somer
deur in 't Coorn hadden sitten
singhen / des Winters by 't hol
vande Mieren quamen broedt
bedelen / de Mieren en wilden
haer niet een corlken geven / om
dat sy des Somers niet en had-
den willen sozghen voor den
Win-

des Menschen. 155

Winter/maer seyden: Hebt ghy
doen ghesongen/ danst nu wat.
'Twas wel gheseyt: want oock
sels nae den Apostolischen re- 2. Theff. 3. 10
ghel / soo en behoort hy niet te
eren, die niet en wil wercken.

Tot Naerstkigheydt moet ko-
men de SPAERSAEMHEYT.
Wy sien in Mose, dat Godt den
eersten Vader Adam niet alleen
heeft op-gheleyt zijn Paradijs te
bouwen: maer oock te bewaren.
Daer uyt blijkt / datmen den
zeghen Godts/ die met arbeydt
vercregen is/ moet te rade hou-
den ende wel waer nemen.
Want wat helpt dat yemandt
veel gelts wint / wanneer hy 't
steeckt in een hollen buidel? of-
te wat baet het / dat het gout
als met schuppen in hups ghe-
wozen wert/ wanneer het we-
derom met waghens daer uyt
wort ghekroopen? Ten is gheen
minder daught het goeds te bewaren,
als te vergaren.

Christus liet de brockskens Ioan. 6. 12;
niet verlozen gaen / maer dede
deselue oplezen / en spulden 12
Corven. Brockskens sparen/
snijp

156 Vande Scheppinghe
snipsel& sparen / penninckens
sparen / dat maecht rijke Luy-
den: want een penninck wort
terstont een deut / die deut een
stuyver / die stuyver een gulden /
ende dien eenen gulden wort
thien / de thien hondert / de hon-
dert duysent / en so al voort&.

Tot die twee voorgaende
Deughden / te weten Naerstig-
heydt en Spaersaemheydt moet
noch een derde komen / nament-
lijck **DANCKBAERHEYDT**
tot Godt. Want Adams Para-
dijs was mede Adams Tempel.
Die eyghensten Hof / daer in hy
vont alderley lustighe Boomen
en Vzychten / schoon om aen te
sien en lieffelijck om te eten /
daer vondt hy oock twee Boo-
men, die een sonderling opsicht
hadden tot God en zynen dienst,
met namen den Boom des Le-
vens, ende den Boom der kennif-
se des goeds ende des quaets,
welcke hem voo-ghestelt was
als een proef en toetsteen van
zjne ghehoorsaemheydt.

Wel aen dan / mijn Ziele /
denckt altijd om Godts Tem-
pel

pel in 't midden van u Paradijs.
 Als u uwe Godt hier op Aer-
 den laet vinden en genieten een
 lustighe Woon-plaets/ en allen
 overvloet daer in/ laet hem dan
 wederom vinden by u zijn eere/
 dienst en ghehoorsaemheydt.
 Wanneer ghy ghegeten hebt en
 versadiget zyt, seyt Moses. Deut.

Deut. 8: 10.
 11. 12. 13. 14

8. Wanneer ghy schoone huy-
 sen bouwet en daer in wonet:
 Wanneer uwe Runderen en
 Schapen, uwe Zilver en Gout, en
 alles wat ghy hebt hem vermeer-
 dert: Soo looft den Heere uwen
 Godt, en siet wel toe dat ghy
 hem u herte niet en verheffe, of-
 te dat gy des Heeren uwes Gods
 niet en vergeet, nochte syne Ge-
 boden, Wetten en Rechten ver-
 acht.

Daer en is niet soo schande-
 lijck/ en nochtans niet so ghe-
 mepn/ als dat de Menschhe God
 vergeet in 't midden van de
 weelde/ die hem Godt verleent.
 Een hongherighen Dalck kent
 zijner

158 Vande Scheppinghe
zijnen Meester / en vlieghe nae
hem toe: maer indien hy sadt
zijnde / de vrije Lucht krijght /
so gaet hy lichtelijck deur / en
vergeet het weder-keeren. Al-
soo ist oock / dat de Menschen
veel al den Heere haren Godt
dan vergeten / en zijn stemme
verachten / wanneer sy sadt /
rijck en weeldigh zijn ghewor-
den.

Luce 15.

De verlooren Soon en hadde
soo haest niet ontfanghen het
deel zijnes goets / of hy verliet
datelijck het huys zijnes Va-
ders. De Coninck David, die
in zijn teghenspoet Godt ghe-
trouwt bleef tot der doot toe / is
so schandelijck ghevallen in syn
voospoet. De Israëlitien hingen
Godt aen onder het Jock van
Egypten: maer gheraeckt zijn-
de in het Lant der Beloften, in
't Landt Canaan, dat van Ho-
nigh en Melck vloeyde / keer-
den Godt den rugge toe / en ga-
ven haer over aen de Afgoden,
gelijck Godt klaeght / Osee 13.
Ick ben jae de Heere uwe Godt,
seyt hy, uyt Egyptenland af: en-
de

Hof. 13.4.5.
6.

de ghy en soudet jae genen anderen Godt kennen, dan my: ende genen anderen Heylant, dan alleene my. Ick nam my oock uwer aen, inder Woestijne, in dorren Lande. Doch dewijle dat sy gheweydet zijn, dat sy sadt gheworden zijn, ende genoegh hebben, verheffet hem haer herte, daerom vergeten sy mijner.

Men seyd datter in Bæotien een seecker Water is / van seer uytneimende klaerhepdt / maer schadelijcke kracht: want soo wanneer yemandt daer van dzinckt / het werckt in hem een diepe verghetelhepdt aller dingen. Wat daer van sy ofte niet / laten wy in zijne waerde. Dit is seecker / dat weelde en boozspoet even van sulcken aert is: Want hoe de Mensch meer daer van heeft / hoe hy oock eer vergeet dien Godt / daer het al van komt. *Vveelde verwildert.*
Tsyn stercke beenen die vveelde konnen draghen. Gheuoegh van Adams Paradijs.

Hy dunckt dat het tijdt is/
 om onse ooghen te slaen op het
 soete **G E S E L S C H A P**, dat hem
 zijnen Schepper verleent heeft.
 Want als de Heere met zijnen
 Adam in het Paradijs ghetreden
 was / ende hem sagh wandelen
 van het eene oort tot het ande-
 re / Hy sagh dat het niet goet en
 was vooz den Mensche / soo al-
 leen te zijn ; ende oversulcks hy
 nam vooz / dat hy den Mensche
 een Hulpe soude maken / die by
 hem waer / ofte die hem ghevoe-
 ghelijck en ghelijck waer : nae-
 mentlijck / een Evam, een Vrou-
 we. Terstont liet hy eenen die-
 pen slaep vallen op Adam, nam
 een van zijne Ribben uyt zijn
 Lichaem dewijl hy sliep / en uyt
 die Ribbe schiep hy hem een
 schoon en soet partuyt, dat A-
 dam wacker gheworden zijnde /
 datelijck kende vooz zijn eygen
 vleesch en bloedt / en dancke-
 lijck aen-nam vooz zijne lieve
 Bruwt.

O mijn Ziele / wat een ruym
 velt doet sich hier op vooz aller-
 ley Staten van Menschen /
 vooz

voor Mans / voor Vrouwen /
 voor Dijers / voor Dijsters /
 om daer gheoeffent te worden /
 op dat elck een geschickt sy hem
 selven in het zijne behoortlyck te
 quijten?

Komt eerst herwaerts ghy
 M A N S. Hier sult ghy hoozen /
 wat ghy uwe Huys-vrouwen
 schuldigh zyt. Godt heeft de
 Vrouwe gheschapen ten goede
 van den Man, op dat sy wesen
 soude zijn Gesellinne, zijn Hul-
 pe, en gelijck zijn tweede Hant.

Soude dan een Man zijn Vrou-
 we niet lief hebben ende hoogh
 achten? Trouwens Ja: ghe-
 lijck oock Paulus aenwijst E-
 phes. 5. Ghy Mannen hebt uwe
 Vrouwen lief, so als Christus syn
 Gemeynste heeft lief gehad. Wat
 sullen dan voor Godt konnen
 antwoorden / en tot haer on-
 schult by-brengghen / alle die
 Mans, welke hare Vrouwe hou-
 den voor haer voetslet: welke
 te huys komende / alle breughde
 aen den doorpel van de deure af-
 stooten / ende niet doen dan
 knozren en mozen / dan kijven
 en

262 Vande Scheppinghe
en schelden; Jae die altemets
een besemstock ofte tanghe in
handen nemen / om de Vrouwe
te slaen / en ter kete uyt te boe-
nen / niet anders als ofte sy
waer zijn Slavinne, als ofte sy
waer zijn Vyandinne. *Fy! Fy!*
sulcken onredelijcken handel.

De Vrouwe begeeft haer tot
eenen Man, als tot een Heer, om
haer te beschermen: en niet als
tot een Beul, om haer te tozmen-
teren. De Vrouwe verlaet ter
liefde van haren Man Vader/
Moeder / en al haer Dzienden.
Sal sy dan den Man niet heb-
ben tot een vrient, maer tot een
vyant? De Vrouwe is een met
den Man; vleesch is sy van zij-
nen vleesche / en been van zijnen
beenderen: Daerom als een
Man zijn Vrouwe slaet / hy slaet
hem selven / en stelt sich aen als
een dul Menschē / want nie-
mant, wel by zijn sinnen zijnde /
heeft oyt syneyghen vleesch ge-
haet. Wat volght daer uyt?
Dit / datmen sulcken Man niet
en behoort te laten blijven by
een Vrouwe; maer in een Dul-
huyse /

hups / ofte Tucht hups te sup-
ten / om sich te bedaren.

Dan ghy **VROUVVEN**, comt
doek eens herwaerts : hier sult
ghy mede sien / wat ghy uwen
Man, schuldigh zijt. Godt en
heeft de Vrouwe niet eerst ghe-
schapen / en daer nae den Man,
ten dienste van de Vrouwe :
maer eerst den Man, en daer nae
de Vrouwe, tot een ghesellinne
en hulpe des Mans. Schuldigh
zijt ghy den Man te helpen / niet
alleen in den Godtsdienst, inde
Kinder-teelinge, en inde Bevor-
deringhe van zijn Eere, Profijt
en Playstier : Maer dewijle het
menschelijcke leven nae den Dal
veel verdriets en zwarigheds
onderworpen is / soo zijt ghy
doek schuldigh uwen Man te
helpen in het afweeren van alle
quaet en leet, dat hem soude mo-
ghen over-komen.

Wp en hebben / gheduerende
dese onse Pelgrimagie / niet al-
tijt voor den wint. Armoede/
Sieckten / quade Tonghen / en
andere miserien treffen soo nu/
soo dan / doek den alderbesten
Men-

164 Vande Scheppinghe
Mensche. Elck Hups heeft zijn
Crups: elcken Daghe heeft syn
Verdriet. In sulcken ghevalle
behoort de Vrouwe te wesen als
een Zoar, als een Dy-stad/ als
een Stadt van toevlucht voor
haren Man, daer sy magh vin-
den Troost, Raet en Bystant, in
alle zijne nooden.

Des Mans onghewal bewee-
nen, en is niet ghenoech: maer
sy moet hem troosten, ende een
hert in-spreken. Davids Harpe
vermaecte den Coninck Saul,
doen hem de boose Geest ver-
eerde: De Tonghe van een
deughtsame Vrouwe behoort
oock te wesen als een Harpe
Davids, om daer mede alle droe-
vighe en zwaermoedighe Ge-
dachten te doen verdwynen wt
des Mans herte.

Troosten is ooc niet genoegh:
maer sy moet hem daer-en-bo-
ven dienen met goeden Raet, ge-
lijck als ghedaen heeft de wijse
Abigaël, de Hups-vrouwe van
den stuprschen en vrecken Na-
bal, die met syn gantsche Hups-
gesin ware verdelght geweest/
in-

indien Abigaël 't selve niet en hadde voorkommen/dooz haren beerdighen raedt en kloecke reden.

Raden is oock niet ghenoegh: maer sp moet hem boven dien/ alst de noot verepicht / helpen metter daet / soo vele sp kan. Haer epghen ghemack en voordeel / jae haer epghen leven behoort sp te avontueren / om te moghen behouden den welstant en het leven van haren Man. Want de Vrouwe is ghekomen van den Man, en upt zijn Lichaem geschapen ten dienste van den Man.

Seer qualijck zijn die Vrouwen bedacht/dewelcke den meester willen maecken boven hare Mans. Wat anders leert haer Paulus Ephes. 5. Ghy Vrouwen weest uwe Mannen onderdanigh, als den Heere: want de Man is 't hooft des Wijs, ghelijck oock Christus het hooft der Gemeyn- te is, ende een behoeder synes Lichaems. Daerom ghelijck de Gemeyn- te Christo onderdanigh is / Soo moet oock de Vrouwe onder-

166 Vande Scheppinghe
ouderdanigh zijn haren Man,
in alles wat recht en behoort
lijck is.

Noch qualijcker zijn die Vrouwen
wen bedacht / welke noot en
stuyt zijn: ofte dewelcke over-
dadigh en prachtigh zijn: ofte
dewelcke gepl/dertel en ontucht-
tigh zijn. Want door sodanige
eene Vrouwe wort den Man van
de wal in de sloot gheholpen/
Dat is/meer ontholpen als ge-
holpen. O elendighe Man, die
soo ghepaert is! Zijn Vrouwe
behoort hem te wesen een Croo-
ne van eer en vreught; ende sy is
hem nacht en dach niet anders/
als een Doornen-kroone. Sy
behoort hem te wesen een Para-
dijs; en sy is hem een Helle op
Werden. Sy behoort hem te
wesen een kruck ofte steunsel
van zijn leven; ende sy is hem
een naghel aen zijn doot-kitt.

Daer en is geen grooter goet
ter Wereldt / als een Vrouwe,
wanneer sy goet is: Daer en is
doek gheen grooter quaet ter
Werelt / als een Vrouwe, wan-
neer sy quaet is. Ergher is sy
als

als een Serpent: ergher als een
 Peste: ergher als de Doot. Sal-
 men haers ghelijcken geven/
 men moet segghen / Sy is im-
 mers soo boos / als de Boosheyd
 selve. Daer en is, seyd Syrach
 cap. 25, geen hooft soolistigh als
 der Slanghen hooft; ende daer en
 is ghenen toorn soo bitter als der
 Vrouwen toorn. Alle boosheyd
 is kleyn teghen der Vrouwen
 boosheydt &c.

Neemt dit ter herten ghy
 Mans ende Vrouwen. Zijt ghy
 een Vrouwe: denckt / mijn Man
 is mijn Eer en mijn Heer. Zijt
 ghy een Man? denckt / mijn
 Vrouwe is mijn hulpe, en mijn
 troost. De eene moet des ande-
 ren zwackheydt draghen. De
 eene moet des anderen welva-
 ren behertighen; ende ghelijck
 sy een Lichaem zijn / so moeten
 sy doock wesen een Hert en een
 Ziele.

Komt nu ooc eens herwaerts
 ghy Vrijers en Vrijsters: Hier
 van daen moet ghy halen de
 rechte en heylsamen Minne-
 kunst.

Ghy **V**R**T**S**T**E**R**s (op dat ick
 u nae 's Landis costume de
 boorste plaetse geue) wilt ghy
 hebben een ghewenscht en gh.
 seg. nt Huwelick, ghy en moet
 n selven daer toe den wegh niet
 bauen / met vlechtinghe of fris
 seeringhe des hays / met een
 naeckten hals / een geblanquet
 aensicht / een op-ghetronckt
 lichaem : met dansende voeten /
 spelende handen / singhende
 keelkens / ende dierghelijcke p
 delheden / die de Venus-lanckers
 hoog-achten. **O** neen! wat Ve
 nus paert / dat schepdt de klups
 pel. Maer ghy moet in de scho
 le van de Deught nwe Ziele
 vercierren / ende uyt Gods woort
 leeren het eynde van uwe schep
 pinghe / om te weten wat daer
 toe al vereyscht wordt / op dat
 een **V**ri^lster moghe worden een
 Vrouwe, een sulche Vrouwe, die
 daer sp des Mans Hulpe en Ge
 fllinne. **G**odt viddende / dat hy
 u daer toe bequaem wil maken
 door zijnen heplighen Geest.

Dat eene hebbende / al en had
 ghy niet een duyt inde Werelt /
 al

al en hadt ghy geen uytstekende
 schoonhepd noch aerdighe wel-
 sprekentheydt; al en hadt ghy
 geen groot en statelyck ghe-
 slacht: nochtans ghy hebt/
 daerom u uwen Man sal liefheb-
 ben tot den laetsten snack zyn-
 nes levens; daerom u al de we-
 relt sal eere spreken; **I**ae daer-
 om u Godt, volghens zyne ghe-
 nadighe beloften / sal laten toe-
 bloepen zynen rijken zeghen.
 Lieffelyck en schoon syn is niets
 seyt Salomon Proverb. 31. Een
 Vrouwe die den Heere vrees sal-
 men loven. Sy sal geroemt wor-
 den van de vruchten haerder
 handen, en hare wercken sullen se
 loven inder poorten.

Ghy **V**RTERS in ghelijcks/
 wanneer ghy van meeninghe
 zyt u te begeven tot den Huwe-
 licken Staet, en gaet niet te ra-
 de met vleesch en bloedt / maer
 met Godt en zyn Woort. **W**idt
 Godt, dat hy u een sodanighe
 Vrouwe wil laten toe-komen/
 die u een Hulpe zyn mach: want
 Godt seyt alhier / **I**C K, Ick wil
 hem een hulpe maecken, die by

170 Vande Scheppinghe
hem sy. En Salomon seyt Pro-
verb. 19. Huys en goet erven de
Ouders; daet-en-teghen een ver-
nuftighe Vrouwe komt vanden
Heere.

Boven dien ledt immer wel
daer op / achtervolghens het
Dooz-schrift van God / dat ghy
u niet met geen ander Vrous-persone
en verlooft / dan eben sodanige /
die u ghelijck sy / niet alleen van
conditie, maer vooz-al van Re-
ligie : want twee Religien op
een bedde / dat is een te vele.

Selden gaet het wel / daer het
soo gaet: maer veeltijt siet men
dit / wanneer de Vrouwe afkeer-
rich is van de ware Religie,
dat sy dan is het bederf van hare
Man / het bederf van hare
Kindeven / en met een woort het
bederf van 't geheele Huys. Wil
de Man ter Kercke ofte ten W-
bontmale gaen : wil hy de
Schzifruere lesen : wil hy sich
begeven tot singhen / of tot va-
sten en bidden : De Vrouwe sal
met hem spotten / eben ghelijck
Michol lachte / doen David van-
te vooz de Arcke des Heeren.

Jae

Ja de Vrouwe sal haren Man
 dupsent listen en lagen leggen/
 niet eer rustende/ vooz dat sy
 hem ghemaect heeft so erg en
 onghelooovigh / als sy selve is.
 Dit leeren ons de Exempelen
 van Salomon den alderwijsten/
 van Sampson den aldersterck-
 sten / en van Ioram, een Sone
 van den aldergodvruchtigh-
 sten Dader.

Salomon, dat groote mirakel
 van Wijsheyt / is dooz de Vrou-
 wen verdwaest ende verlept tot
 Afgoderije. Daerom denct wy/
 lieve Vrijer, Is sulcken hoogen
 Ceder-boom ghevallen / hoe sal
 ick arme Distel staende blijven?

Sampson, dien stercken Helt / Iudic. 14.
 nam een Vrouwe upt den Phil-
 steen, upt den Heydenen: maer
 hoe ist hem vergaen? Dooz haer
 toedoen verloor hy zyn eere / syn
 sterckte / zyn ooghen / zyn leven.
 Ons allen tot een waerschou-
 winghe / dat wy niet en moeten
 doen als hy.

Ioram was een Sone van
 dien goeden en oprechten Co-
 ninck Iosaphat, onghetwijffelt

172 Vande Scheppinghe
ghevoedt in alle wijshepdt en
deught / soo wel als yemant ter
Werelt: nochtans als hy Co-
ninck gheworden was in zyns
Daders plaetse / hy maectent
soo / dat het gantsch niet en
docht. Hy wiert een Tyran en
Afgoden-dienaer, doende wat
den Heere qualijck beviel. Hoe
quam dat doch by? Daerom/
2. Chron, 21 sept de Schrifft: Want Achabs
Dochter was syn Wijs. Even al-
leens / ofte het een mirakel sou-
de gheweest zyn / indien hy be-
ter ware gheweest als sy / ofte
als haer Ouders.

Verhalven / gelijck Christus
Euse 16, 32. sept: Gedenckt des Wijs Loths.
Also moghen wy oock wel seg-
ghen: Ghedenckt aen het Wijs
Iorams, aen het Wijs Sampsons,
aen het Wijs Salomons, ende siet
wel toe. Hy spiegelt hem sacht/
die hem aen een ander spiegelt.

Wy segghen daghelijcks in
Luc II, 4. ons ghebedt tot Godt: En leyc
ons niet in versoekinghe: maer
wie aen een onghelovige trout/
die leydt hem selven in versoec-
kinghe / ende hy spot met God/
soo

soo dickwils als hy bidt.

De Duyvel wort in de heplige Mat. 4. 3.
Schriftuere ghenoemt een Ver-
soecker. Menschen te tenteren/
te versoecken / dat is zijn natu-
re en dagelijcks bedrijf. Dien-
volgens / wie aen een Versoek-
ster trout / die en doet niet veel
beter / als ofte hy troude aen
des Duyvels Dochter.

An ghelijck sodanige Huwe-
lijcken schadelijck en verderffe-
lijck zijn vooz den Man, so mede
vooz de Kinderen : want de
Dochter is ordinaris als de Moe- Ezech. 16,
der, sepdit Ezechiel c. 16. De 44.
Moeder geeft haer Kinderen
met de Pap in wat sy wil. De
Kinderen hanghen meest aen de
Moeder / en soecken deselve in
alles te ghelieven.

Men seyt gemepulijck : 'Tis
goedt griffelen op een goede
stam. So mede / wie godzalige
Kinderen wil opvoeden / die
moet vooz-al uyt-sien nae een
godzalige Vrouwe. Men kan Mat. 7. 16.
van Distelen geen Wijgen / noch
van Doozen geen Wijndrup-
pen lesen.

Doen de Kinderen Godts in
 de eerste Wereldt / saghen nae
 Gaef, 6. 2. de Dochteren der Menschen, dat
 sy schoon waren / ende him Wij-
 ven namen sulcke als sy wil-
 den / soo wierdt alle vleesch op
 Werden bedurven / tot dat de
 Suntyloet quam / en alle vleesch
 vander Aerden wegh-spoelde.

Het laetste dat Moses ver-
 haelt / segghende: Sy waren bey-
 de **NAECKT**, de Mensche ende
 syn Wijs, ende en **SCHAE-
 DEN** hen niet: moet ons die-
 nen vooz een prikkel / tot Vreed-
 saemheyt ende Oprechtigheyt.

VREEDSAEM behoort de
 Mensche te leven: want hy is
 van Godt gheschapen *inermis*,
 onghewapent / naeckt en bloot.
 Dat de Honden bitz zijn: De
 Stieren verwoet: De Beyzen
 bloetdorstich / en is niet vzeemt.
 Want de Nature heeftse ten
 Oorloghe ghewapent: maer de
 Mensche is van Naturen onghewapent.
 Als hy ter Wereldt
 komt / hy en heeft ghenen yse-
 ren Stormhoet op zijn kop /
 gheen Ringkraegh om zijnen
 hals /

hals / geen Pantfier vooz zijn
 borst / gheen Schilt aen zijnen
 arm / gheen Musquet op zijn
 schouder / gheen Londt in zijn
 hant / geen Kapiet op zijn zijde /
 geen Spoozen aen zijn voeten /
 ofte pets dierghelijcken; Ende
 nochtans de Menschen / verge-
 tende hare scheppinghe / gaen in
 wreefhepdt de alderwreefste
 Dieren te boven. Sp omcin-
 ghelen haer selven met Iser en
 Stael / van den hoofde af tot
 tot den voeten toe. Sp trecken
 tegen elckanderen in Campag-
 nie. Den Hemel vervullen sp
 met donder en roock. De Aerde
 verwen en vochten sp met men-
 schen bloet; Ende sp beelden
 haer selven in dat sp dies te eer-
 lijcker leven / hoe sp meer Men-
 schen doen steruen.

Indien datter eenigh Beest
 in sulcken ghestalte ter Wereld
 quam / ghelijck een Soldaet te
 Velde komt / 't soude een ver-
 baerlijck Monster wesen / en
 alle de Wereldt soude het selue
 aensien vooz een plaghe van de
 Werelt / ofte ten minsten vooz

176 Vande Scheppinghe
een teycken en vooz-bode van
veel zware plaghen/die de Wer-
relt over 't hooft hangen. En-
de ghewisselijck wel een groote
plaghe komter in een Landt/
daer een Legher van sulcke pfe-
re Menschen komt: want roo-
ben / plunderen / schoffieren/
branden / moorden / en allerlep
onheyl nemen alsdan de ober-
hand.

Daer van daer of dit zijnen
voorzponck heeft / dat de Mens-
schen in sulcken vreedtsamen ge-
stalte ter Werelt komende/haer
selven transformeren als Weer-
wolven, in soo een monstreus en
wanschapen ghelaet? ¶ Dat en
komt niet van Godt, maer van
den Duyvel: want de Duyvel is
een Mensch-moorder van aen-
begin / maer Godt is een Godt
des Vredes.

Roap. 8. 44.

Vredtsaem te leven met zijnen
Eben-naesten / is een groote
Deught: maer noch grooter
deught is het OPRECHT te
wandelen vooz den Heere sijnen
Godt.

Godts Kercke dat is een nieu
Para-

Paradijs op Merden / en daerom
 gelijck Adam ende Eva vooz den
 Dal naeckte waren / en sonder
 Mantels ofte behangfels o-
 ver-al ginghen en stonden in
 haer Paradijs, so behooren oock
 alle Christenen in Gods Ker-
 ke naecktelijck / eenvoudelijck /
 oprechtelijck te gaen / soo in de
 belijdenisse haers Geloofs / als
 in de betrachtunghe van alle
 plichten der Godtzalighejdt.

Het momaensicht van ghe-
 beynsthejdt moet men afleggen;
 want dooz ghebeynsthejdt wor-
 den alle Deughden in Sonden
 verandert. Laet yemant bid-
 den / vasten / aelmoessen geven /
 ter Kercke en ten Avontmale
 gaen / Iae alle andere daer in
 vooz-gaen; Indien hy't niet en
 doet oprechtelijck en van her-
 ten / soo ist alles een grouwel
 vooz Godt / even ghelijck als
 was de offerhande van Cain,
 het schrepen van Esau, het va-
 sten en asse-hupckē van Achab,
 het cussen van Iudas, het geven
 van Anania &c.

Godt dreyghde de Ioden seer *Esaie 29:13*

178 Vande Scheppinghe
schickelijck. Ende waerom?
Om hare gheueynstheyt: want
sy eerden hem met den monde en
ghenaecten hem met hare lip-
pen, maer met der herten bleuen
sy verre van hem.

Matt. 23:

Christus riep het wee upt ober
de Phariseen ende Schrift-ghe-
leerden van zynen tijt; en waer-
om dat? Om hare geueynstheyt.
Sy maecten het buytenste van
de Schotel reyn / maer het bin-
nenste lieten sy vuyl bliuen. Sy
waren Woluen in Schaep-
cleren. Sy waren ghelijck de
Comben en vercierte Graffte-
den / uytwendigh kostelijck op-
ghepzonekt / en inwendigh vol
stancx en doode beenderen. On-
der het deksel van lange gebe-
den slichten sy in de huysen van
Weduwen en Weesen &c. Dien-
volghens heeft oock de Heere
Christus een pegelijck tot waer-
schuwinghe dese Bakens daer
by gestelt: Voor al, wacht u lie-
den voor den Suerdeessem der
Phariseen, dewelcke is Geueynst-
heyt; Ende wederom: Ten sy
dat uwe Gerechtigheyt overvloe-
dighet

Luce 12. 1.

Matt. 5. 20.

digher sy, als de Gerechtigheydt
 der Phariſeen en Schrift-geleer-
 den, ſoo en koont ghy in 't Co-
 ninckrijcke der Hemelen niet
 in-gaen.

Bedenſdaeghs en iſſer nau-
 lijcks eenighe Oprechtigheydt
 meer te vinden inde Werelt/ jae
 ſy is verhuſt ſelfs uyt de
 Kercke. O! Hoe veel Schijn-
 heplighen zjnder alomme/ die
 wel Chriſtelijck ghenoegh diſ-
 coureren/ die 't hooft laten han-
 ghen als een Bieſe/ die zwarig-
 heydt maechen om op den Sab-
 bath-dagh eens ter maeltijt te
 gaen nae den publijcken Gods-
 dienſt/ ofte buyten te wandel-
 en/ ofte ſen hand ergkens aen
 te ſtecken: maer ondertuſſchen
 geen Conſcientie en maken van
 haet en nijt/ van haren Eben-
 naeſten te bederven en te verraden/
 van armen uyt te ſuppen
 en 't vel af te ſtroopen/ als ſy't
 maer behendelijck kunnen doen
 datmen het niet en mercke.
 Muggen-ſiſters/ ende Camee-
 len-verſlinders. Ghy ſout mey-
 nen/ als ghye eerst ziet en hoort/
 dat

108 Vande Scheppinghe
dat ghy een Enghel by de voeten
hadt / ende metter daet be-
vint ghy / dat ghy een slange hebt
by den staert.

3.
Oeel lieffe
lycke Ver-
troostingē.

Mijn Ziele / ghy voelt onge-
twijffelt / met wat een gro-
te nuttighejdt dat wy nu ten
tweedenmale des Menschen
Scheppinge / van het begin tot
den eynde toe / doorkijvert heb-
ben : want elck parceelken van
Godts procedueren in desen /
heeft ons ghegeven een sonder-
linghe opmerckinge / tot goet
reglement van ons leven. Hier
mede souden wy nu rusten en
op-houden : maer dewijle ons
leven hier op Aerden door de
sonde veel catjvigheden is on-
derwoopen / soo sal 't hooghmo-
digh zijn / dat wy en sen gancs
noch eens herbatten ende van
nieus alles overloopen / om te-
ghen onse qualen oock eenighen
troost en medecijn alhier te soeck-
ken. Couragie dan / mijn Zie-
le. Couragie. Hoort sal zijn u-
wen wegh / en vol playziers.
Eerst /

Erst / wanneer ghy teffens
 ende in 't gros dit heele werck
 van 's Menschen Scheppinge
 oversiet / ghy ziet daer in ghe-
 lyck in eenen klaren Spieghele
 de hooghte / diepte / lenghte /
 breete / wijdte van de liefde
 Gods tot den Mensche.

Ist niet so? Godt hadde den
 Mensche konnen laten blijven
 dat hy eerst was / te weten niet:
 ofte immers een nietigh stof.
 Ende als hy van dat stof pet
 gezint was te maecken / hy had-
 de dat konnen maken tot een
 Padde; en o Mensche van
 waert ghy een pffchelyck beest
 geweest: Maer neen / als God
 het Stof gheformeert en ghe-
 beeldt heeft / hy heeft daer int
 pet beters ghemaect als alle
 andere Creaturen, namentlyck
 den Mensche, ende dien Mensche
 heeft hy in-ghedruckt zijn ey-
 ghen Evenbeelt en ghelykenis-
 se. Hy heeft hem gestelt tot een
 Heer / over al zijner handen
 werck. Hy heeft hem ghevoert
 in het Paradijs, dat een vooz-
 beelt was van den Hemel; ende
 daer

182 Vande Scheppinghe
Daer so getracteert/ dat het niet
geen tongen en is uyt te spreec-
ken.

Wat of Godt hier mede heeft
voor-gehadt? Niet anders/ als
dat hy zijn liefde tot den Mens-
sche heeft willen openbaren.
Geen Vader en kan soo verliest
wesen op zyn kint: geen Jong-
man / op zyn Wyfster: gheen
Coopman / op zyn Ghelt: als
Godt / op den Mensche. Godt
selve seyt inde Spreucken Salo-
mons cap. 8. Dat hy speelt op de
woonungen der Aerde, dat hy sy-
ne verlustinghen, playseren, en
soetigheden daer in heeft, dat hy
mach syn met de Menschen-kin-
deren.

Prov. 8. 31.

Hoewel de Mensche naeder-
handt door zyn vuple sonden
God vertoorn heeft/ nochtans
Godt en heeft den Mensche
daerom niet kunnen ofte willen
t'eenemael verlaten: maer hare
sonden heeft hy gheworpen op
zinnen eeuwiggen/ epgheuen/ en
eenighen Done; ja heeft zinnen
toorn aen den selven ghekoelt/
op dat hy behoudens zyne ghes-
recht

rechtighepdt / de Menschen
mochte ghenadigh zijn.

In Christo zijn wy wederom
met Godt versoent. Wy zijn
van nieuws bemint gheworden
inden beminden: so bemint / dat
Godt Hemel en Aerde ons ten
besten geeft / dat hy geeft zijn
Enghele tot onse Dienst-
knechten / jae dat hy ons hem
selven geeft tot een eygen Goet.
Dalt de Mensch / Godt helpt
hem op: Weent hy / God leckt
de traentgens van zijn zijn oog-
ghen af / en hy bewaertse als
Peerlen in een Ivooren Flesse:
Loopt hy van Godt wegh /
Godt loopt hem nae / ghelyck
als schreyende: Keert weder, o
Mensch / keert weder: hoe lan-
ghe wilt ghy inde verbijsteringe
gaen? Bekeert u doch / Bekeert u /
Want waerom wilt ghy also ster-
ven?

Jerem. 31.

Ezechiel 33.

Dan die onbegrijpelijke
liefde Gods, over den sondigen /
doch in Christo versoenden
Mensch / hebben wy vele ghe-
tuyghenissen in Godts heylige
woort, Hoort eens / hoe vol me-
depo

184 Vande Scheppinghe
dedogentheyt dat Godts Hertel.

Ierem. 31. 8.
20.

is over Ephraim Ierem. 31. Ick hebbe wel gehoort, hoe Ephraim klaghet, seyt hy: Ey, Is Ephraim niet mijn dierbaer Soone, ende mijn Troetel-kint? Daerom breeckt my mijn herte teghens hem, dat ick my syner ontfermen moet, spreeckt de Heer.

Hoozt eens / hoe vriendelijck dat Godt in 't Hooghe-liet Salomons met zijne Kercke / de Vergaderinge der Gelovigen / koutet en hoe soet dat hy deselve liefkooft / even als ee Dzyer / die zijn Dzyster van herten bemint / en met veel ghesuyckerde woordkens soeckt om te praten tot zijn fabeur. O ghy schoonste onder de Wijven, seyd hy. Mijn soete Vriendinne. Ick ghelijcken u by 't Heerlijck getuygh van Pharao. Vwe wanghen staen lieffelijck inden spanghen, ende uwen hals inde ketenen. Wy willen u guldene spanghen maken, met zilvere puckelen. Siet, mijn Vriendinne, ghy zijt schoon, schoone zijt ghy, uwe ooghen syn als Duyven-ooghen,

Cantic. 1. 8.
9. 10. 11. 15.

ooghen, en soo al voorzdt.

Hoozt eens/hoe nau en scherp
dat Godt belooft te waren en te
wreacken elck Lidt van zijne
kercke / in tijdt van zwaarig-
hepdt/ by den Propheete Zacha- Zachar. 2. 8.
riam cap. 2. Wie u aentastet, die
tastet mijnen oogh-appel aen,
sept hy.

Dese sterke Liefde, die Godt
aen ons Menschen bethoont
heeft inde scheppinghe / en van
niens bethoont inde herschep-
pinge / moet ons dienen tot een
vasten troost in alle weder-
weerdighepdt. Als Abraham
den Vader aller Gelovigen be-
kommert en clepnuoedich was/
ziet doch eens hoe Godt hem
ghestercht heeft: Vreest u niet Genes. 15. 13
Abram, sepde hy. Ick ben u
schilt, en uwen seer grooten loon.
Als Abrahams Naekomelingen
begonnen te vertfaghen / ziet
eens hoe dat Godt haer is ko-
men vertroosten. Esaie 43. 3 Nu 2. 3.
wel aen sprack de Heere, die u
gheschapen heeft Iacob, en die u
ghemaect heeft Israël: Vreest u
niet, want ick hebbe u verlost:
Ick

186 Vande Scheppinghe

Ick hebbe u by uwen name ghe-
 roepen, ghy zyt mijne. Soo ghy
 door 't water gaet, soo wil ick by
 u syn, dat u de stroomen niet en
 sullen versmooren: ende soo ghy
 in 't vyer gaet, en sult ghy niet
 branden, ende de vlamme en sal
 u niet aensteken. Want ick ben
 de Heere uwe Godt, die heylighe
 in Israël, u Heylandt.

Niet alleen en is Godt selve
 des Menschen *SCHILT*; maer
 vooz een toebaet heeft hy oock
 den Mensch gegeven een Hul-
 pe op Aerden: Namentlijk/
 een *VROVVE*, die hem met
 raedt en daet mochte by-staen
 in alle voozvallende zwaarighe-
 den; Ende dese heeft hy den
 Mensch al datelijck toe-ghe-
 voeght/ met dat hy gheschapen
 was/ in den staet van zijne ghe-
 luckzalighepdt.

Ⓞ Wat een soete en trouwe
 Godt! Hy heeft den Mensch
 een Hulpe gheschapen/ al eer de-
 selve noch een Hulpe van doen
 hadde. Een Hulpe hadde hy
 van doen tot den Godtsdienst:
 een Hulpe, tot de voozteelinghe
 van

Van het menschelijcke geslacht:
Maer geen Hulpe, tot succours
en bystandt in der noot. Want
voor den Val en wasser gheen
noot, nochte zwaarighedt inde
Werelt. Niet te min / teghen
dien tijdt welke komen soude/
dat is teghen alle zwaarigheden
en noden, die de sonde inde We-
relt bzenghen soude / heeft hem
Godt tijdelijck een Hulpe be-
schickt.

Gelijck een Soldaet / die zijn
leven lief heeft / hem selven wa-
pent / eer dat hy teghen den by-
standt gaet / ofte den selven aen-
treft. Hy gozdet zijn Zwaert
aen zijn zijde : hy werpt zijn
Bandelier om den hals : neemt
zijn Musquet op zijn schouder :
grhyt zijn Furquet en Lont in
de hand. So mede heeft de Hee-
re onse Godt teghen alle swarig-
heden, welke in toekomstige
tijden den Mensche overrompe-
pelen mochten / hem by tijt een
Vrouwe verleent / als een Wapen
ende Schilt.

Dit en is voorwaer gheen
kleyn en ghering Beneficie ghe-
weest:

188 Vande Scheppinghe
weest: want de ervarentheit
heeft menigmaels' geleert/ dz de
Mans niet alleen Troost, Raet en
Hulpe hebben genoten van haer
Vrouwe, in tijt des noots: maer
wanneer deselve in Banden/
Merckers / en andere perijcke-
len haers levens waren ghe-
raeckt/ dat sy dooz toedoen van
de Vrouwe, haer Vrydom hebbē
weder gekregen/ en haer Leven
als eenē buyt hebbē afgedragē.

Gedenckwaerdigh is de Hi-
storie van de Vrouwen tot Win-
berghen in Beyeren. Want als
de Keyser Conradus de Stadt
belegghert en soo benaent hadde/
dat die van binnen geen vorder
teghenstant en wisten te doen/
de Vrouwen gingen upt tot den
Keyser en baden hem / dat hy
doch genade aen haer lieden be-
wijsen wilde / vergunnende dat
sy lieden vry en vranck upt de
Stadt mochten gaen/ eer desel-
ve met vyer en zwaert wierdt
verdelght / en dat sy elcks niet
meer dan eene van haer Cleo-
dien mochten met haer nemen.
Als de Keyser sulcks hadde ge-
colle

consenteert / hoort wat sy deden. Elke Vrouwe tozste haren Man op hare schouderen / en quam daer mede ter poorten henen upt. De Keyser sulcx zien- de / en konde sich niet bedwingen van te weenen; ende het beviel hem soo wel / dat hyse alle in ghenade aennam.

Wat sal ick segghen van de Cloeckhepdt / ghezuyckht by de Hups-vrouwe van Hormisda, tot hares Mans behoudenisse / doen hy ghevangen was? Sy sond tot hem eenen Visch / daer in sy heymelijck een Vyle ver- burgen hadde; ende sy sont aen de Wachters (ghelijck als tot danckbaerhepdt vande courto- zye / die sy haer en haren ghe- vangen Man bewesen hadden) wel den alderlieffelijcsten / maer oock den alderstercken Wijn / dien sy wiste te bekomen. Als de Wachters smooz-droncken waren / Hormisdas vijlde zijn boepen los / en packte sich deur.

Noch verder ginck de Trouwe / welcke de Hups-vrouwe van Mitridates aē hem bewees.
Want

190 Vande Scheppinghe
Want sy en schroomde niet het
senijn upt syn woude met haren
monde te suppen / stellende haer
eygen leven in de Waegh-scha-
le / om het leven van haren
Man te behouden.

Maer by dat wy voegē sullen
het Exempel Chilonis, Hys-
brouwe van Theopompus. Wan-
neer haren Man van syn Vy-
anden / de Arcades, ghevangen
was / en niet anders dan een
schandelycke doot te verwach-
ten hadde / sy ginck nae de Vy-
anden / en verkreegh consent
om haren Man adieu te seggen/
ende in eenighepdt met hem te
spreken. Alleen by hem zijnde/
sy liet in aller haest den Man ha-
re kleederen aentrecken / en sy
trock wederom des Mans klee-
deren aen. Daer nae liet sy ha-
ren Man met een bewondert
hoofst upt-gaen / en bleef in zijn
plaetse sitten / bereydt zijnde om
voor hem te steruen / ghelijck
Polybius ghetuyght. O groo-
te trouwe!

Syrach seyt seer wel cap. 40.
Den eenen Vrient staet den ande-
ren

ren by inder noot: maer Man en
Wijf veel meer.

Wij sullen de Sake noch wat
naerder komen. Daer en zijn
nauwlijcks eenighe bedenckelijc-
ke Noden ende Swaigheden in
de Werelt/ ofte men kan teghen
deselve een presente Troost vin-
den en halen upt de aenmerc-
kinge van 's Menschen gloriou-
se Scheppinghe.

Quest u de Dreefe van HON-
GHERS NOOT in diere ryden?
Denckt aen God uwen Schep-
per. Noyt en schiep hy eenen
mond/ of hy schiep oock met ee-
nen 't ghene daer toe behoort.
En sorght niet voor uwe leven,
wat ghy eten en drincken sult
sept Christus Matt. 6. Is niet het
leven meer dan de spijsse? als of-
te hy wilde seggen die u 't meer-
dere gegeven heeft / en sal u het
mindere niet outhouden. Ende
hy voeght daer by / Aensiet de
Vogholen des Hemels: want sy
en zaeyen niet, noch en maeyen
niet, noch en vergaderen niet in
de Schueren, ende uwe Hemel-
sche Vader voertse; en gaet ghy
die

Matt. 6, 25.
26.

Luc 12. 24

die niet veel te boven? Aenmercke
de Raven: Sy en hebben noch
Kelder noch Schuere, ende Godt
voetse: hoe veel te meer gaet ghy
lieden de Voghelen te boven.
Daerom Godt en sal de sozghē
voor den Menschē geenzins af-
legghen.

Wp zien wanneer een Men-
sche ghebozen is/ Godt die hem
't leven verleent heeft / en uyt
's Moeders lichaem ghetroc-
ken / die bestelt hem oock da-
telijck zijn sock en voetsel in
's Moeders borsten. Ende als
hy nu groot gheworden is/ wie
beschickt hem zijn Broot / zijn
Bleesch / zijn Visch / zijn Wyn
en Bier? Ist niet Godt? Voor-
waer / indien Godt zijn milde
hand niet en opende/wp en sou-
de niet een Pypsteen/niet een
steel van een Kriek weten te
bekommen.

In allen geballe denekt dit/
dat dien Godt / dewelcke u het
leven gegeven heeft / oock uwe
leven kan onderhouden/niet al-
leē door het Broot: maer door elc
Woort, dat uyt synen monde gaet.
Quelt

Deutern. 3. 8

Luc 4. 5.

Quelt u de Dzeese van **AR-**
MOEDE, Gebreck/en Naecht=
 heyd? Denckt dat de Menschhe
 naeckt en bloot van Godt ghe=
 schapen is. Niet en heeft hy in=
 de Werelt ghebzaght/ ende 't is
 openbaer dat hy niet daer upt
 en sal draghen. 't Goet is der
 Werelt/en het blijft ter Werelt.
 Wy vindent daer/ en wy latent
 daer. Naecht comen wy/naecht
 schepden wy. Die 't ons al ont=
 nemen/ en sullen daer van in de
 upze hares doodts niet een pen=
 nink verbetert zijn.

Dit wiert ghewaer Saladi=
 nus, dien grooten Soudaen van
 Babylonien, dewelcke gheheel
 Asien overweldigt en veel duy=
 senden Menschen arm ghe=
 maccht hadde/ om hem selven
 rijk te maccken: want als hy
 op zijn Sterf-bedde lagh/ heeft
 hy zijnen Vaendzagher ontbo=
 den en ghelast/ dat hy een half=
 sleet Slaeplaecken soude bin=
 den aen een dooren Tuynstaeck/
 daer mede rijden doo? alle stra=
 ten en steghen van zijn Stadt
 Damascus, ende aen alle hoec=
 ken

194 Vande Scheppinghe
ken uyt-roepen: Hoozt Man-
nen/ hoozt: De Coninck van
geheel Orienden sterft/ ende van
alle zijne Victozien of ghecon-
questeerde Goederen en draecht
hy niets met hem/ als dit out
Slaeplaecken.

'Tis seker de Tyrannen mo-
ghen de Christenen plonderen/
haer goederen confisqueren/ en-
de deselve naeckt in ellende en
ballingschap verdrjben; in 't
epnde / alst op een schepden
gaet / en sal 't hun niet vromen.
De arme naeckte Christenen
hebben dan soo veel als sy; Iae
sy hebben veel meer: nament-
lijck / het snee-witte kleet der
heylighepdt en gherechtighept
lesu Christi, ende daer toe den
warmen Cabbart van een ghe-
ruste Conscientie, waer in sy
immers so schoon en vrolijk
zijn als Adam vooz zijn Val.

Gaet het ijtelijcke goet
wegh / latende ons Lichaem
naeckt? Wy moeten patientie
nemen en dencken: Naecktheyd
is ons erf-goet/ dat sal ons wel
by blijven. Hier mede heeft
sich

sich de heylighe Man Iob ghe-
troost/ krijghende de tijdinghe/
dat hy van alle zijne Kinderen/
Knechten en Goederen was
berooft: Naect, seide hy/ ben
ick van mijn Moeders lijf geko- Iob. I. 21.
men: naect sal ick wedet daer
henen varen. De Heere heeft het
gegeven: De Heere het ghenom-
men: Den name des Heeren sy
ghelooft.

Dit moet oock den troost we-
sen van alle ghelovighen/ wan-
neer sy om Christi wille naect
wyt al hare goederen worden
wegh ghejaeght: te meer/ aen-
ghesien Christus belooft/ dat sy't
hier en hier namaels wederom
binden sullen. Doen Petrus be- Marc. 10. 28
gonst te seggen: Siet wy hebben 29. 30.
al verlaten, en syn u Heere Iesu
nae-gevolght. Doen antwoorde
de Iesus: Voorwaet segghe ick u
lieden: Daer en is niemant, die
achter ghelaren heeft Huys, ofte
Broeders, ofte Sisters, ofte Va-
der, ofte Moeder, ofte Wif, ofte
Kinderen, ofte Ackers, om my
en om des Evangeliums wille, die
niet hondertfout en ontfangt in

Iij desen

196 Vande Scheppinghe
desen tegenwoordigen tijt, huy-
sen, en Broeders, en Sulters, en
Moeders, en Kinders, en Ackers,
mer de vervolgingen: ende in de
roekomende Werelt het eeuwige
Leven.

Hebr. II. 38. Indien ghy soudt moeten
DOOLEN in Woestijnen, en op
Berghen, en in Speloncken, ge-
lijck eenighe Geloovigen onder
het oude Testament, komende in
groot perijckel om van de wilde
Dieren verscheurt te worden: &
denckt dan / dat Godt in de
Scheppinghe des Menschen
Vreesse op alle Ghedierten heeft
ghelept / ende den selven ghege-
ven Heerschappije, om te regee-
ren niet alleen over de Disschen/
Doghelen / Bee / maer oock over
alle Gedierten.

Want alhoewel dese Heer-
lijckheydt langhe verlooren is
dooz de Sonde / soo dat sich een
Mensch by-wijlen van eenen
Hont moet laten jagen / jae dat
hem een rupschende blat vert-
saeght en kleynmoedigh kan
maecken; Nochtans als wy in
Christum gheloven / en dooz
Chri-

Christum een vast toeverzicht hebben op den Heere onse God/ dan kan ons Godt soo kloeckmoedigh en sterck maken tegen alle wilde Dieren/ dat het groot wonder geeft: ghelijck te zien is in het Exempel Sampsons, die eenen jonghen brullenden Leeuwe teghen ginck/ en den selven verscheurde / als ofte hy een kleyn Bockskien hadde voorgehad: Desghelijcken in David, die eenen Leeuwen Bepoverwon doen hy de Schapen ginck hoeden: So mede in Paulo, die een Adder / welke aen zijn hand sprong/ daer af schudde in het vper. Sy verbrande: maer hy en hadde geen letsel.

Ende om noch wat verder te gaen: Godt heest menichmaels dooz de wilde Dieren en andere Beesten, in desen sondigen staet/ de Menschen / die op hem vertrouden/ geholpen en upt groote nooden verlost. De Honden Luce 16. van den Rijkeman / aentreckende de Menschelijckhepdt/ welke haren Meester hadde upt-geschuddet / quamen tot

198 Vande Scheppinghe
den Godtvuchtighen Lasarum
en lekten zijne zweeren. **P**
nen **W**isch heeft den Apostel **P**
ro gelt gebzaght / om den **T**
te betalen voor hem selven en
zijnen **M**eeſter. **D**e **R**avens
waren de **S**pijs-meesters en
Taſel-dienders van den **P**ro-
phete **E**lias, doen hy om de ver-
kondiginghe der waerhepdt
vluchten moſt inde **W**oestijne.
De **L**eeuwen bewaerde **D**anie-
lem in hare kuyde. **D**en **W**als-
biſch berghde **I**onam in zinnen
balgh / als in een **T**ajupt / en
braght hem behouden aen lant.
De **B**eyzen quamen uyt de wil-
derniſſen / en ſtraften de godde-
loose longhens van **B**ethel, die
met **E**lizeo den ſpot dzeven en
riepen: **K**aelkop! **K**aelkop! de
ſelve verſcheurende. **D**e **K**erc-
kelijcke **H**istorien ghetungghen/
wanneer de **C**hriſtenen om des
Evangeliums wille van de **T**y-
rannen geworpen wierde wier-
den voor de wilde **D**ieren / **L**ee-
wen / **B**eyzen / **T**ygren / **O**ly-
phanten &c. om vernielt te wor-
den / dat sy onbeſchadicht zijn
ghe-

ghebleven / en dat die verhon-
gherde Dieren als onnossele
Lammeren daer by bleven staē.

Wat Godt wil verquicken,

Kan niemant versticken:

sepdtmen vooz een ghemeyn
spreeck-woort.

Indien ghy om de belijdenis-
se Christi deur Beuls-handen
wiert ghehanghen / gheband /
ghevilt / in Olje ghesoden / of
anderzins wreedelijck gedoot /
dat wel 't grootste en bitterste
lijden is / 't welck een Menschē
in dit leven kan over-komen?
Denckt dan / dat Godt u het le-
ven ghegeven heeft / en dat ghy
schuldigh zijt (alst hem beliest)
't selve wederom tot zijnen
dienst / ofte tot zijnes naems
eere op te offeren; jae dat ghy
gheluckigh zijt als ghy 't so be-
steden meught.

Denckt oock / dat Godt u
Lichaem en Ziele gheschapen
heeft / ende dat hy machtigh is
bepde te bewaren midden in de
doot; jae wederom te roepen
uyt de doot / en t'samen te veree-
nighen / ghelijck hy oock doen
A iij sal

sal aenden dage des **Ordeels**.

De Lichamen der Heplighen, verbzant zijnde / so plachten de de Beulen alle de affche in de Lucht te stropen / om met den wint wegh te stuppen: ofte inde Rebieren te werpen / om te zinken / en dooz den stroom wegh te drijven: daer by voegende dese woorden / *Colligat Deus*, dat is / Godt magh dese affchen wederom te samen rapen, indien 't hem lust. Maer de Heyligen en zijn dooz sulcke wreede handen en schampere tonghen der Heydenen niet verschrikt. Dit weten sy / dat die Godt, welke des Menschen Lichaem uyt het stof heeft konnen scheppen / 't selve oock wederom uyt het stof sal

Iob, 19. 25. konnen op-wecken. Ick weet, seyde Iob, dat mijn Verlosser leeft, ende hy sal my hier naemaels uyt der Aerden op-wecken, ofte eygentlick uyt het stof.

Op sien daghelijer dat Godt immers alsoo groote wonderen doet inde Natuere: Maer sy en schynen ons geen wonderen te zyn / om dat wijse gewoon zijn daghe-

daghelijcks te sien. De Sonne gaet onder / en wederom op. De Mane loopt te niet / en sy wort wederom vol. De Bloemen kruppen in de Aerde / en sy borsten wederom daer uyt. De Boomen in den Winter staen so dor als doot / maer des Somers toonen sy haer leven en pronsken met haer vruchten. Het Zaet / in den Acker gheworpen zijnde / en kan geen nieu Coorn geven / ten sy dat het oude eerst sterbe ende vergae.

Minut. Fol
lix in O&g
vie.

Wanneer dan oock onse Lichamen sterben / jae al wierden sy tot stof vermalen / en wy en sien juist niet datelijck de verrijfeninge van de selvighe / Wat twijffelen wy? De Lente onses vleesches moet verbejdt worden. Dien dagh / dat Christus, de Sonne der Gerechtighejdt / de Sone van Godts rechterhant / de Rechter des Werelts / in de wolcken verschijnen sal / moet langmoedelijck uyt-ghe wacht worden. Dan sullen Ziel en Lichaem wederom vereenighet worden / ende vereenighet

202 Vande Scheppinghe
zijnde ghesamentlijck van Godt
haren Schepper en Christo ha-
ren Verlosser ghebraght wor-
den in een nieu Paradys, in den
Hemel aller Hemelen/ in de vol-
heyt van aller vreughde.

Gelijck Adam het beest Gods
ghedragen heeft: So heeft oock
het PARADYS ghedragen het
beest des Hemels. Het Wertsche
Paradijs hebben wy verloozen
dooz den Val van den eersten
Adam: Maer de tweede Adam
heeft ons in plaetse van dien
een Hemelsch Paradijs ver-
wozven en gheopent.

Insumma wy hebben meer
in den tweeden ghewonnen/ als
in den eersten verloozen. Want
soo veel den Hemel overtrest de
Werde / soo veel overtrest oock
het Paradijs, dat wy hebben ge-
wonnen in Christo, het Paradijs,
dat wy hebben verloozen in A-
dam.

Paulus verruckt zijnde/ wiert
in dit Hemels Paradijs op-ghe-
nomen/ en daer heeft hy gehoozt
en ghesien dinghen die niemand
uptspreecken en kan. 2. Cor. 12.

Dit

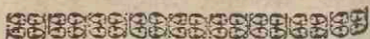
Dit Paradijs beloofde Christus den boetvaardighen Moordenaer aen den Cruyce/Luc. 23. segghende: Voorwaert heden sult ghy met my inden Paradijs wesen, dat is/ in den Hemel/ in het eeuwighen Leven/ in de opperste Zalighepdt.

Tot dit Paradijs sullen wy oock verhuisen / als wy schepten uyt dese Werelt / volghens de ghenadighe toefegginge onses Zaligmakers Christi, Ioan. 14. In mijns Vaders Huys Ioan. 14. 23.
sijn vele Wooningen: waer het alsoo niet, ick soudet u doch geseyt hebben. Maect nu gae ick henen u lieden een plaetse te bereyden. Ende indien ick gae u lieden plaetse te bereyden, ick sal wederom komen, en sal utot my nemen, op dat ghy lieden oock zijt waer ick ben.

In dat Paradijs woont God/ woenen alle de Engelen / woenen alle de Patriarchen / Propheten/ Apostolen / Evangelisten/ en alle uytberkozene Zielen. Daer in is vzeughde de volghende/ en lieflijck wesen eeu-

A vj   we

104 Vande Scheppinghe
welijck. Daer in is sulcken
heerlijckhepdt/ dat noyt ooghe
dierghelijcken en heeft ghezien/
noyt oore ghehoort / en noyt in
Apoc. 2. 7. eenex Menschenen gedachten ge-
komen is. Daer in is den
Boom des eeuwighen Levens/
en geen doot/ geen leet kan daer
ontrent komen / ghelijck al sser
gheschreven staet Apoc. 2. Den
ghenen die overwint, sal ick ge-
ven te eten van den Boom des
Levens, die midden inden Para-
dijse Godts is.

CONCLVSIE.

Ome dan eyntelijck te ko-
men tot een Besluit / Ick
bidde u/ mijn Ziele / dewijle de
aenmerckinge van 's Menschen
eerste Scheppinghe niet alleen
seer heerlijck is / maer oock soo
bele verschepdene nuttigheden
vooz haer bzencht/ soo weest al-
tijt vlijtigh om daer inne u sel-
ven te oeffenen.

Cal, Rho

Den gheschapen Mensche is
seer

seer magnifijck en wonder-
baerlijck/jae gaet alle verwon-
deringhe te boven. Niet isser op
Aerden dat groot gheacht be-
hoort te worden / als de Men-
sche, seide Favorinus. Wat men
over-al ziet inde wijde Werelt/
dat ziet men altemael in den
Menschelike alleen. Andere Ghe-
dierten leven elck in haer beson-
der en eynghen Element. De
Visschen in 't Water / de Voges-
len in de Lucht / de Dieren op
d'Aerde / en de Wormen daer
onder. Maer de Mensch woont
al-omme. Met den hoofde gaet
hy ghestreckt nae den Hemel:
met syn verstant dringt hy door
den Hemel / en klimt boven het
Firmaement henen wegh: met
zijne voeten beslaet hy de Aer-
de: met zijne armen / ghelijck
met twee vleughelen / zweeft hy
tusschen beyde de Elementen.
Met een houten Ruyck bewan-
delt hy de Wateren / en besoeckt
het ypperste vande Zee. Altes-
met schud hy de kleederen upt /
zweemmende en duyckende / ge-
lijck een Visc / onder het water
henen

206 Vande Scheppinghe
henen wegh / so datmen een po-
se noch tepcken noch tael van
hem meer en verneemt.

Boven dien wat alle andere
Creatueren elckx int besonder
hebben / dat al te samen heeft de
Mensche alleen / soo dat hy niet
onbequamelijck genoemt magh
worden / *OMNIS CREATV-
RA*, dat is / Alle Creature. Want
hy heeft zijn wesen, gelijck alle
andere Lichamen : Hy heeft
zijn Zaet ghelijck de bloemen
en krupden : De Beenen in zijn
lijf zijn ghelijck steenen : De
Harzen op zijn hooft zijn ghe-
lijck de bladeren op de boomen :
Hy groept als de planten : Hy
voelt / en woelt als de Dieren ;
En hy gebruyckt reden en ver-
stant als de Enghelen. O mel-
edel schepsel !

Du ghelijck de Mensche alles
bewoont / en in zich alles heeft /
alsoo ist oock dat hy over alles
heerschet, dominerende na zijn
gheliefte. Hy temt het wilde /
en verwildert het tamme : Hy
verhardet het mozwe / en ver-
mozwet het harde : Hy ver-
hooght

hooght het nederighe/en verne-
dert het hooge: Hy maectt een
Woestijne tot een Paradijs/ en
een Paradijs tot een Woestij-
ne. Hy doet het ghene by-nae
ondoenlijck is / en hy breeckt
het ghene onbupghlijck is.

Daerom / mijn Ziele / wat
ziet ghy met verwonderinghe
op de Sterren/ de Bloemen/ de
Besteenten/ de schoone Dalley-
sen en andere dinghen / u eygen
selfs over 't hooft siende? Ghy
sult veel beter doen / dat ghy let
op uwe heerlijcke Scheppinge:
Want de hooghste wijsheyt
van een Mensche is daer in ge-
legen/ dat hy naest Godt/ hem
selven recht en te dege heeft lee-
ren kennen.

In de kennisse Godts bestaet
het eeuwige Leben: maer de ken-
nisse onses selfs leyt ons gelick Ioaa. 17.
metter hand tot de kennisse on-
ses Godts. Te vergeefs doet
pemandt zijn oogen op om Godt
te zien / die noch gheen ooghen
heeft om hem selven te zien.
'T is seecker / so lang den Men-
sche onbequaem blijft om te
ver-

208 Vande Scheppinghe
verstaen de onzienlijke dingen
van zijn eyghen Geest / dat hy
doek soo lang veel meer onbes
quaem blijft om te verstaen de
onzienlijke dinghen van den
Geest Godts: Want hae waert
moghelijk dat hy soude connen
begripen die dinghen welke
boven hem zijn / als hy noch
niet en kan begripen die din
ghen welke binnen hem zijn.
De vooznaemste Spieghele om
Godt te zien / is de Mensche
lijke Ziele / haer selven aen
ziende. Tot dien Spiegel wijst
ons de Apostel A&cor. 17. als hy
seyt: De Heere en is niet verre
van een yeghelijk onder ons.
Want in hem leven, en sweven,
en syn wy; Gelijk oock sommi
ghe Poëten geseyt hebben: want
wy syn oock syn gheslachte.

Wanneer de Mensche aen
dachtelijk bemerckt zijn Ziele
en zijn Lichaem / midtsgader
de kunstighe t'samen-knoopin
ghe van die beyden / Hy sal daer
inne speuren tastelijke voets
tappen van Godts moghent
heyt / goetheyt / wijsheyt / en van
alle

Hug. l. 3. de
Anami.

A&cor. 17.
27. 28.

alle de uytnemende Deughden
 Gods. Hoozt eens hoe dat den
 Heydenschen Mercurius Tris-
 megistus ghephilosophheert heeft
 over het menschelike Lichaem/
 dat nochtans het minste deel
 des Menschen is. Ick bidde u
 o Mensche (sepdt hy) ziet eens
 rontom op de hupsche structure
 van u Lichaem / ende leert dooz
 aenmaninghe van dien / wie den
 Schepper sy van een so schoo-
 nen Seelt. Wie heeft zyn oogten
 geschildert? Wie heeft de ooren
 en neusgaten so wonderlijck ge-
 draept? Wie heeft de lippen zyn-
 nen monts van een ghespalckt?
 Wie heeft syne zenuen upt-ghe-
 streckt en vast gheknoopt? Wie
 heeft zyne aderen hare roode
 vochtighepdt inghestort? Wie
 heeft zyne gebeenten so vast en
 stijf ghemaect? Wie heeft dat
 dun en sacht vel geweven / daer
 mede zyn vleesch bedeckt is?
 Wie heeft zyn vingeren en vin-
 gher-leden soo propijs onder-
 scheyden? Wie heeft zyn dyen
 en beenen / voeten en teenen / soo
 ghevoeghlyck uptgestreckt / en
 die

die ghelepd̄t als een fundament
 dragende den heelen bouw? Wie
 heeft de zweergaten door- ghe-
 boort? Wie heeft de milte t' sa-
 men ghepackt? Wie heeft het
 herte een piramidale figure ge-
 geben? Wie heeft in de longhe
 hare pijpkens gheordonneert?
 Wie heeft den buyck sulcken
 ruytē toe-geschickt? Wie
 heeft de eerlijcke leden van het
 Lichaem op openbare plaetsen
 ghestelt / en de oneerlijcke leden
 so heymelijck verburgen? Siet
 wat al kunstige wercken datter
 kunnen aengewesen worden in
 een Lichaem / hebbende alte-
 mael hare besondere schoonheyt
 en nuttigheyt. Wie heeft die al
 t'samen gefabrijckt? Noemt my
 de Moeder : noemt my de Va-
 der. Is het niet alleen de on-
 sienlijcke Godt , die alles na zij-
 nen wille soo heeft afghemetē/
 want nademael niemant en sou-
 de durven segghen datter een
 beelt of schilderijē kan wesen
 sonder Beeltsnijder of Schil-
 der : soudē wy dan durven
 dencken dat de wonderbaerlijc-
 he

ke scheppinge des menschelijcken Lichaems bestaen kan sonder Schepper?

Doo? waer in een menschelick Lichaem/naerstich aengemerct zijnde/vertone haer dupsent miraculé/die ons comen obertuygen van de wijsheyt/moghenthepdt/goethepdt en schoonheyt Gods. Hoe veel te klaerder sal zich dan vertonen de Majesteit Gods/asmen ooc te dege letten wil op de onsielijckē Geest/die in dat Lichaem woont/en 't selve so wonderbaerlijck regeert?

Den vermaerden Medicijnmeester Galenus is geweest een persoon / die wepniigh werck maecte van Religie; Doch tang als hy zich selvē begaf tot Anatomische oeffeningen / dat is tot ontledingē vande menschelijcke lichamen / en tot aenmerkinge so van alle ledē / als ooc van diē subtielen Geest / die in alle leden woont / en deselve heel wonderlic regeert / doe wierth hy gewaer de onepntelijcke Wijsheyt van de eeuwige Godheyt. Want also schrijft hy in een seker Boeck:

Ick

Lib. 15. de
usa pertiunt.

Ick bekenne/ dat ic niet en wete wat de Ziele is/ alhoewel ick haer nature vlijtelijc nagevoest hebbe. Ick en wete ooc geen reden te geven van het formeeren der Kinderen in 's Moeders lichaem. Dit eenige weet ick wel/ datter een groote cunst en wijsheyt in ghelegen is; en daerom vermaen ic een peder/ dat hy dese dingē niet te naen en ondersoecke: maer het moet elc een genoegh zijn/ dat het de Schepper also gelieft heeft. En elders wederom: Wie op de structure of de scheppinge van 's mensche lichaem scherp lettet/ hy sal daerin vinden verscheydene voetstappē vāde wijsheyt des Scheppers. Ende nadien middē in een 't samen-bloepinge der Dampen de Ziele over-al zit/ die van sulckē grooten cracht is: veel meer sal hy sich verwonderen over de grootheyt en d'uptnemende deuchde van dien Geest/ die den Hemel bewoont/ dat is vā God.

Doch laet ons van de Heydenen scheidē/ en eens luysteren na de Heyligen; Ick en sal niet meer

Libr. II.

meer doen/als dat ick de Harpe
 van den Coninck David eens
 aenroere. In zynen 139 Psalm Pfal. 139. 14
 zingt hy aldus: Heere ghy waert
 over my in 't Moeders lijve. Ick
 dancke u daer voor dat ick won-
 derbaerlijc en op so een verburgē
 wijse gemaect ben. Wonderbaer-
 lijck syn uwe wercken Heere, en
 dat bekent mijn Ziele wel. Tot
 gelijcken danckbaren heugenis-
 se van onse scheppinge weet hy
 mede ons allen op / Psalm 100. Psal. 100,
1. 2.
 luychet den Heere alle Werelt,
 dient den Heere met vreughden,
 komt voor syn aensicht met ver-
 vrolicken. Bekennet dat de Heere
 God is: Hy heeft ons gemaect en
 niet wy ons selfs, tot synen volcke,
 tot Schapen syner weyden &c.

Op verstaet dan/ mijn Ziele/
 hoe de aenmerckinge van des
 Menschē scheppinge u kan ley-
 den tot de kennisse Gods, dat het
 hooghste stuck van ware wijs-
 heydt is. Daer beneffens sal u
 ooc die selve aenmerckinge ley-
 den tot kennisse uwes selfs: want
 ghy sult daer in zien u aenghe-
 schapen Heerlijckheyt/die u bil-
 lyck

214 Vande Scheppinghe
lyck beweghen sal tot Heplig-
hejdt / 't welck vande ware
Wijshhejdt is het andere deel.

So en laet nu de Sonde geen o-
verhand hebben in uwen sterffe-
lijcken Lichame, om haer in syn
lusten ghehoorsam te syn, seydt
Paulus Rom. 6. Noch en begeeft
oock uwe leden niet tot der Son-
de, om wapenen te syn der onge-
rechtigheyt: maer begeeft u selvé
Gode, als die uyt dé doodé leven-
digh zijt, en offert hem uwe leden
tot wapenen der gherechtigheyt.

Basil. ho-
malic.

Siet o Mensche/sept de Out-
vader Basilus, so ras als gy ge-
schapen waert/ so waert gy ge-
schapen tot een Prince. Die ge-
gheven macht om te heerschen.
Een Imperiael en Gebiedende
Scheppsel zijt ghy / o Mensche.
Waerom dient gy dan uwe af-
fecten? waerom vernielt ghy u
epghen waerdigheyt? waerom
wozt gy een slave van de sondé?
waerom geeft gy u selvé gevan-
gen aen den Duppel? Zijt ghy
dienstbaer beroepé/ wat quelt u
de lichamelicke dienstbaerheyt?
waerom en verheugt gy u niet/
inde

in de heerschappij die u Godt
verleent heeft: namentlic dat gy
hebt een geest/ die daer heerscht
over het vleesch? Indien alwen
Heere is een slave van de wellu-
sten/ en gy niet/ so weet dat gy
beter een Heere zyt/ dan hy &c.

En ander Ouyvader seyt ins-
gelijcks seer wel. Laet ons be-
denckē met wat eē heerlijkheyt
wy begaest syn in onse scep-
pinge/ en dat wy syn een plante
des Hemels. Wy en behooren
onse natuere niet te verachten
nochte te verflimmē/ op dat wy
niet en schijnē sulcke uptnemen-
de gavē onwaerdig te syn. Sou-
den wy ons selven beroven van
so grooten macht/ glozie en ge-
lucksaligheyt? Souden wy om
een klepne tijt en kort voorby-
gaende plaepsier/ verliefen de
vreughde van de eeuwige goede-
ren? Dat sy verre: maer door
rechtvaerdighe wercken/ door
affstant van quaet en voornemē
van goet/ dat Gods gewoon is
te zegenen; insgelijcx door de e-
delheyt des gebets/ behoore wy
te arbeypē tot onse behoudenisse.
De

Greg. Nyf-
sen. lib. 1. de
Homine.

Perkins. in
explic. Sym-
bol.

De Mensche/ghelijck een seker
Leeraer seyd / is tot
een Tempel gheschapen / om
van Godt bewoont te worden.
Daerom is de Mensche schuldigh
hem selven reyn en onbes-
bleet te bewaren/ niet toelaten-
de dat syne Leden soude worden
Instrumenten der Sonde. In-
dien yemandt van een Princen
Valleys een Verckens-kot
maecte/ soude niet elck een sulck-
ken daet verfoepē/als strecken-
de tot bederf van het Valleys/
en tot nadeel of oneere van den
Prince? So mede / dewyl den
Mensche eerst geschapen is om
te wesen een Valleys van dē al-
tijt levenden God, indien hy sich
selven misbruyekt tot sonden/
dan verandert hy Gods Tempel
in een Verckens-kot en Stal
des Dupvels.

Geve God, mijn Ziele/dat gy
en alle Zielen in sulckē schijn u-
we eerste Scheppinge moogt be-
hertighen en betrachten / op
dat hy zijn Eere van u heb-
be/en ghy uwe Zaligheyt
van hem. Amen.

✠ I N I S.